

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

УДК 327.8.323 (510)

КОМЛІЧЕНКО Альбіна Андріївна

**ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ УХВАЛЕННЯ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В КНР:
ЧИННИКИ СУЧАСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

05 Соціальні та поведінкові науки

052 Політологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ А. А. Комліченко

Науковий керівник: **Ставченко Сергій Вікторович**, доктор політичних наук, професор

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Комліченко А. А. Інституційні засади ухвалення зовнішньополітичних рішень в КНР: чинники сучасної трансформації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – політологія. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2023.

Мотивація прийняття зовнішньополітичних рішень на основі внутрішньополітичного порядку денного є важливим аспектом сучасних міждисциплінарних досліджень. Розвиток сучасної КНР виступає одним з найбільш важливих елементів глобальних політичних трансформацій. Для сучасної України позиція КНР є істотною в контексті ресурсного забезпечення продовження російської агресії. Відповідно зовнішньополітичні дії Китайської Народної Республіки потребують ідентифікації, встановлення причинності та прогнозування. Авторитарні форми політичного врядування всередині КНР викликають цікавість наукового загалу передусім через закритість політичної системи. Підходи, які постулюють принципи аналогії з колишніми соціалістичними країнами на сьогодні втрачають свій евристичний потенціал, оскільки Китай вже пройшов тривалий шлях самобутнього розвитку після розпаду СРСР та соціалістичного табору. Для сучасних політичних наук необхідним є розкриття інституційних гравців та смислового підґрунтя внутрішньополітичних взаємодій у зв'язку з визначенням конкретних територіальних напрямків розвитку сучасної КНР. Політичні альтернативи, які розглядаються в контексті розвитку сучасного Китаю, мають бути корисними для формування стратегій захисту світової демократичної спільноти. Також доцільним є звернення до технологічних механізмів перетворення запитів соціально-економічного та політико-ідеологічного середовища КНР на конкретні

зовнішньополітичні дії. Амбітні публічні зовнішньополітичні цілі сучасного Китаю, зокрема претензії на регіональне і світове лідерство, трансляцію культурних зразків та особливостей політичної і соціальної поведінки, формують необхідність дослідження інституційних засобів ухвалення рішень, на основі яких здійснюється розробка та аналітико-експертна оцінка зовнішньополітичних перспектив і результатів. Доречним є питання розгляду та значення партійно-державних, економічних та наукових інституцій в розробці політичних рішень. Також вимагає з'ясування питання групової політичної активності та взаємодії всередині КНР.

Методичною основою роботи є поєднання системного підходу, порівняльної дослідної перспективи та принципів сучасного неоінституціоналізму в рамках комплексної методології. Означена сукупність методів на основі комбінації фахових та загальнонаукових дослідних інструментів дозволила виявити інституційні підсистеми та політичних гравців, які беруть участь в розробці та реалізації зовнішньополітичних рішень Китайської Народної Республіки. На основі аналізу іншомовних джерел та публічних документів функціонування політико-державної системи Китаю відбулося з'ясування особливостей трансляції положень партійно-ідеологічної системи на економіко-соціальні відносини та традиції сучасного Китаю. Здійснений компаративний аналіз застосування зусиль та спрямування ресурсів у конкретні регіони світу з метою відстоювання національних інтересів та втілення автократичних настанов комуністичного політичного лідерства, а також конфуціанської моделі бюрократичного врядування.

Метою дослідження є встановлення специфіки інституційної структури прийняття зовнішньополітичних рішень сучасній КНР контексті політичних трансформацій.

У рамках дисертації здійснено з'ясування основних функціональних засад теорії та методології інституційного середовища ухвалення зовнішньополітичних рішень в рамках політичної системи сучасної КНР. Даний дослідний процес втілювався в контексті розкриття та обговорення різних дисциплінарних положень та особливостей розвитку. На основі доробків сучасних політологічних дисциплін було встановлено фактори та значення детермінації комплексу подій, пов'язаних з ухваленням внутрішніх та зовнішніх політичних рішень в КНР. На основі аналізу детермінації програмних положень комуністичної партії та її публічної ідеологічної риторики також вдалося виявити змістові аспекти трансформації інституційних підрозділів та акторів в контексті ухвалення рішень. Стало можливим також акцентувати увагу на підвищені значення зміни та загроз обставин міжнародної політики для системи інститутів, які реагують на зовнішні виклики в структурі політичного врядування КНР із встановленням значення для потреб прагматичного змісту та інтересів пов'язаних з інститутами формування та представництва політичних і галузевих груп інтересів сучасні КНР.

Вдалося виявити та обґрунтувати тенденцію технократичного перетворення механізмів ухвалення зовнішньополітичних рішень в Китаї відповідно до змісту технологічної методології та положень співвідношення результативності та ресурсної витратності з боку політичної системи. На основі матеріалу відносин домінування та партнерської Китаю та зарубіжних суб'єктів взаємодії реалізовано ідентифікацію причин та наслідків ухвалення зовнішньої політичних рішень як результату політико-інституційних взаємодій всередині КНР. Розкрито практики прийняття зовнішньополітичних інтересів на основі особливостей діяльності груп інтересів, спрямованих на представництво політичних позицій всередині партії та державного апарату КНР. Проаналізована інституційна структура прийняття рішень в сучасний

КНР у контексті видозміни адаптивних меседжів сучасної України на зовнішньополітичній арені в рамках стратегічних, аналітичних та концептуальних підходів.

Надано обґрунтування компонентів інституційної структури розробки зовнішньополітичних рішень сучасні КНР на основі аналізу публічної інформації щодо діяльності експертно-аналітичних структур КПК, інститутів наукових досліджень МЗС та силових відомств Китаю.

Виокремлено прояви тенденцій прагматизації зовнішньополітичних рішень в рамках просування економічних концептів та положень всупереч концепціям комуністичної ідеології

Виявлено найважливіших інституційних акторів розробки зовнішньополітичних рішень. Розкрито базові нормативи внутрішньополітичних та геостратегічних міркувань та позицій в ухваленні зовнішньополітичних рішень КНР. Продовжено дослідження та формування концепції впровадження технократичних принципів зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР, яка полягає у технологічному домінуванні, рекрутуванні фахівців природничих та технічних дисциплін, сприйняття зовнішньополітичних рішень та орієнтація на конкретні параметри зовнішньоекономічного результату зовнішньоекономічної діяльності. Здійснено уточнення принципів кооперації та конкуренції галузевих підрозділів Комуністичної партії Китаю, які здійснюють ситуативне узгодження в рамках структури вироблення зовнішньої політики в сучасній КНР. Розглянуто провідні альтернативи адаптаційної діяльності інституцій України на міжнародній арені.

Теоретична та практична значущість результатів дослідження ґрунтується на можливості впровадження результатів дослідження в методичне забезпечення освітніх програм з політичних наук та міжнародних досліджень. Особливої уваги заслуговує матеріал щодо аналізу та виявлення ключових аспектів внутрішніх та зовнішніх

політичних рішень в сучасній КНР. Також має перспективу екстраполяція принципів внутрішньополітичної партійно-ідеологічної детермінації зовнішньої політики на практику функціонування подібних систем інших автократичних держав. Розкриті можливості здійснення комплексного моніторингу зовнішньої політики КНР на основі з'ясування взаємозв'язку між системою групового представництва в сучасній КПК та напрямів вектору зовнішньополітичного регулювання з боку китайського керівництва (лідера Сі Цзіньпіна).

Ключові слова: ухвалення зовнішньополітичних рішень, політична трансформація, політичні актори, політичний процес, політичні інститути, дипломатія, політична система КНР, партійно-ідеологічна детермінація, Комуністична партія Китаю, автократія, групи інтересів, геостратегія

ABSTRACT

Komlichenko A. A. Institutional principles of foreign policy decision-making in the People's Republic of China: factors of contemporary transformation. - On the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 052 - political science. Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2023.

The motivation for making foreign policy decisions based on the domestic political agenda is an important aspect of modern interdisciplinary research. The development of the modern PRC is one of the most important elements of global political transformations. For modern Ukraine, the position of the People's Republic of China is essential in the context of resource provision for the continuation of Russian aggression. Accordingly, the foreign policy actions of the People's Republic of China require identification, establishment of causality and forecasting. Autocratic forms of political

governance within the People's Republic of China arouse the interest of the scientific community primarily because of the closedness of the political system. Approaches that postulate principles of analogy with former socialist countries are losing their heuristic potential today, since China has already gone through a long path of original development after the collapse of the USSR and the socialist camp. For modern political sciences, it is necessary to reveal the institutional players and the semantic background of internal political interactions in connection with the determination of specific territorial directions of development of the modern PRC. Political alternatives, which are considered in the context of the development of modern China, should be useful for the formation of strategies for the protection of the world democratic community. It is also expedient to turn to technological mechanisms for transforming the demands of the socio-economic and political-ideological environment of the People's Republic of China into specific foreign policy actions. Ambitious public foreign policy goals of modern China, in particular claims to regional and world leadership, broadcasting of cultural patterns and features of political and social behavior, form the need for research into institutional means of decision-making, on the basis of which the development and analytical-expert evaluation of foreign policy prospects and results are carried out. It is appropriate to consider the issue and importance of party-state, economic and scientific institutions in the development of political decisions. It also requires clarifying the issue of group political activity and interaction within the People's Republic of China.

The **methodological basis of the work** is a combination of a systemic approach, a comparative research perspective and the principles of modern neo-institutionalism within the framework of a complex methodology. The specified collection of methods based on a combination of professional and general scientific research tools reveals institutional subsystems and political players involved in the development and implementation of foreign policy decisions of the People's Republic of China. Based on the analysis of foreign

language sources and public documents of the functioning of the political and state system of China, the peculiarities of the translation of the provisions of the party-ideological system to the economic and social relations and traditions of modern China are clarified. A comparative analysis of the application of efforts and the direction of resources in specific regions of the world is carried out in order to defend national interests and implement the autocratic instructions of communist political leadership, as well as the Confucian model of bureaucratic governance.

The **purpose** of the study is to establish the specifics of the institutional structure of foreign policy decision-making in the contemporary PRC in the context of political transformations.

The main functional foundations of the theory and methodology of the institutional environment for making foreign policy decisions within the framework of the political system of the modern PRC have been elucidated. This research process was embodied in the context of disclosure and discussion of various disciplinary provisions and features of development. Based on the developments of modern political science disciplines, the factors and significance of the determination of the complex of events related to the adoption of internal and external political decisions in the People's Republic of China were established. On the basis of the analysis of the determination of the programmatic provisions of the Communist Party and its public ideological rhetoric, it was also possible to identify substantive aspects of the transformation of institutional units and actors in the context of decision-making. It became possible to focus attention on the increased importance of changes and threats in the circumstances of international politics for the system of institutions that respond to external challenges in the structure of the political governance of the PRC with the establishment of importance for the needs of the pragmatic content and interests associated with the institutions of the formation and representation of political and industry interest groups modern China.

It was possible to identify and substantiate the trend of technocratic transformation of foreign policy decision-making mechanisms in China in accordance with the content of the technological methodology and the provisions of the ratio of effectiveness and resource consumption on the part of the political system. On the basis of the material of the relations of dominance and partnership between China and foreign subjects of interaction, the identification of the causes and consequences of the adoption of foreign political decisions as a result of political and institutional interactions within the People's Republic of China was implemented. The practice of accepting foreign policy interests based on the specifics of the activity of interest groups aimed at representing political positions within the party and state apparatus of the People's Republic of China is revealed. The institutional structure of decision-making in the modern PRC is analyzed in the context of the modification of adaptive messages of modern Ukraine in the foreign policy arena within the framework of strategic, analytical and conceptual approaches.

The substantiation of the components of the institutional structure of the development of foreign policy decisions of the modern People's Republic of China is provided based on the analysis of public information on the activities of expert-analytical structures of the Communist Party of China, scientific research institutes of the Ministry of Foreign Affairs, and China's security agencies.

Manifestations of trends in the pragmatization of foreign policy decisions within the framework of the promotion of economic concepts and provisions contrary to the concepts of communist ideology are singled out

The most important institutional actors in the development of foreign policy decisions have been identified. The basic norms of internal political and geostrategic considerations and positions in the adoption of foreign policy decisions of the PRC are revealed. The study and formation of the concept of implementing technocratic principles of foreign policy decisions in the

modern PRC, which consists in technological dominance, recruitment of specialists in natural and technical disciplines, perception of foreign policy decisions and orientation to specific parameters of the foreign economic result of foreign economic activity, has been continued. The principles of cooperation and competition of branch units of the Communist Party of China, which carry out situational coordination within the framework of the structure of foreign policy making in the modern PRC, have been clarified. The leading alternatives of adaptation activities of Ukrainian institutions in the international arena are considered.

The theoretical and practical significance of the research results is based on the possibility of implementing the research results in the methodological support of educational programs in political sciences and international studies. The material on the analysis and identification of key aspects of internal and external political decisions in the modern PRC deserves special attention. The extrapolation of the principles of internal political party-ideological determination of foreign policy to the practice of functioning of similar systems of other autocratic states is also promising. The possibilities of comprehensive monitoring of the foreign policy of the People's Republic of China are revealed on the basis of clarifying the relationship between the system of group representation in the modern CCP and the directions of the vector of foreign policy regulation by the Chinese leadership (leader Xi Jinping).

Key words: foreign policy decision-making, political transformation, political actors, political process, political institutions, diplomacy, political system of the People's Republic of China, party-ideological determination, Communist Party of China, autocracy, interest groups, geostrategy

**Наукові праці, у яких викладені основні положення дисертації:
Публікації у наукових фахових виданнях України:**

1. Tretiak O. A., Tokovenko O. S., Rexha M. A., Komlichenko A. A. Public actors of international politics: peculiarities of interaction. Cuestiones Políticas. 2022.Vol. 40. № 73. 468 – 482. (Web of Science) URL:<https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/38411>. DOI: 10.46398/cuestpol.4073.25
2. Комліченко А.А. Зовнішньополітична стратегія КНР. Epistemological studies in philosophy, social and political sciences issn 2618-1274 (print) ISSN 2618-1282 (online) 2021. Vol. 4. Issue 1.95-104.DOI: 10.15421/342112
3. Комліченко А. А. Південно-Східна Азія як стратегічний регіон в зовнішньополітичній стратегії КНР. Epistemological studies in philosophy, social and political scienceSISSN 2618-1274 (print) ISSN 2618-1282 (online) 2020. Vol. 3. Issue 1.180-187 DOI: 10.15421/342019

Додаткові праці

1. Назаренко А. А. Китайська політика співробітництва по лінії «Південь–Південь». Гілея: науковий вісник. К. : «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 145 (№ 6). Ч. 3. Політичні науки. 77-82.
2. Komlichenko A., Lyosota A., Ponomareva L. Aussenpolitische beziehungen zwischen der vr china und lateinamerika. Матеріали ІХ Регіональної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Сучасні науково-технічні дослідження у контексті мовного простору» (23-24 квітня 2020 року Дніпро). Видавництво «Літограф». 2020. 36-37.
3. Назаренко А. А. Торгово-економічні відносини КНР з країнами Латинської Америки. «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку». Матеріали Міжнародної наукової конференції.

(29-30 березня 2019 р., м.Дніпро). Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2019.64-65

4. Комліченко А. А. Особливості зовнішньої політики китайської народної республіки (КНР) У ХХІ СТ. Міжнародні економічні та суспільні відносини: стан, проблеми,перспективи розвитку: монографія /за ред. Л.М. Савчук, М.В.Корнєєва, Дніпро: Пороги, 2021.451-483.

5. Комліченко А. А. Європейська структура безпеки: значення російської агресії. Громадсько-політична діяльність та соціально-гуманітарні науки в умовах російської агресії. Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 20 квітня 2023 року).Ніжин. Вид-во НДУ, 2023. 132-133

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ВИМІРУ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В КНР.....	20
1. 1 Міждисциплінарні теорії політико-інституційного розвитку КНР.....	20
1. 2 Політологічний дискурс щодо зовнішньополітичних стратегій сучасного Китаю.....	29
1. 3 Методологічні підходи щодо з'ясування особливостей прийняття рішень в сучасній КНР на міжнародному рівні.....	46
Висновки до розділу 1.....	61
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В СУЧАСНІЙ КНР: ВІД ПАРТИЗАЦІЇ ДО ТЕХНОКРАТІЇ.....	64
2.1. Партійно-ідеологічна детермінація процесів ухвалення політичних рішень в сучасній КНР.....	64
2.2. Прагматичні виклики міжнародних процесів та адаптаційні процеси політико-інституційної системи КНР.....	86
2.3. Технократична модель модернізації ухвалення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР.....	110
Висновки до розділу 2.....	133
РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ДО СПЕЦИФІКИ ГЛОБАЛЬНИХ РЕГІОНІВ.....	138
3.1. Лідерський чинник в зовнішній політиці сучасної КНР.....	138
3. 2. Групові засади вироблення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР.....	151
3. 3. Кейс Латинської Америки як відображення тенденції ухвалення політичних рішень в сучасній КНР.....	164
3 4. Адаптація сучасної України до тенденцій ухвалення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР.....	181
Висновки до розділу 3.....	196
ВИСНОВКИ.....	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	211

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні автократії формують важливу частину глобального політичного порядку денного. В умовах захисту суверенітету, Незалежності та територіальної цілісності сучасної України системні знання про стан та особливості вироблення політики важливих акторів глобального рівня є нагальними та необхідними. Світова політологічна спільнота активно здійснює спроби оцінки специфічних рис ухвалення політичних рішень, поведінки політичних еліт та лідерів автократичних країн. Такі дослідження спрямовані на прогнозування політичного розвитку, а також на вироблення заходів щодо збереження демократичного середовища, цінностей свободи рівності та прав людини в сучасному світі.

Політико-інституційна структура сучасних автократій виступає джерелом загроз та небезпеки для багатьох держав. Непрозорість просування політичних рішень, ідеологічна вмотивованість політичних дій, імпульсивність в реакціях на навколишнє міжнародне середовище тощо, виступають серйозними викликами для глобальної стабільності. Сучасна КНР виступає специфічною політичною системою, яка має власне соціокультурне та цивілізаційне тло. Ця держава виступає претендентом на трансляцію зразків та моделей політичного врядування, а також особливого способу здійснення влади. Розкриття інституційних механізмів ухвалення політичних рішень в сучасному Китаї з урахуванням зовнішньополітичного контексту дозволить посилити розуміння динаміки розвитку цієї країни. Воно додасть змогу виявити ключові та типові практики визначення політичних альтернатив та інтерпретації значення зовнішньої політики в ситуації глобальної конкуренції.

В умовах російсько-української війни КНР здійснює системну та багатовимірну підтримку країни-агресора. Відповідно доречно розглянути внутрішньополітичні мотиви такої позиції з точки зору

фахової політологічної методології та на основі українських національних інтересів. Відмінності національної інституційної системи прийняття рішень сучасного Китаю від принципів політичного decision making сталих демократій виступають значущими елементами виявлення етапів демократичних трансформацій для багатьох країн сучасного світу. В умовах європейської інтеграції питання інституційної спроможності в секторі прийняття публічних політичних рішень є вирішальним для України. Відповідно цілісне бачення та глибинне концептуальне осягнення інституційної структури прийняття зовнішньополітичних рішень сучасної КНР значно посилить програмування ключових змін в українській політичній системі у післявоєнний період.

Об'єктом дослідження є структурні та системні аспекти політичного розвитку сучасних автократій в умовах глобальної нестабільності.

Предметом дослідження є інституційне підґрунтя вироблення зовнішньої політики сучасної КНР в умовах динамічних перетворень.

Метою дослідження є встановлення специфіки інституційної структури прийняття зовнішньополітичних рішень сучасній КНР контексті політичних трансформацій.

Реалізація мети дослідження передбачає виконання наступних завдань

- розкрити теоретико-методологічні засади дослідження інституційного виміру прийняття зовнішньополітичних рішень в сучасному КНР з урахуванням міждисциплінарних дискусійних позицій та тенденцій розвитку сучасної політичної науки;

- виявити чинники та прояви партійно-ідеологічної детермінації процесів прийняття політичних рішень сучасній КНР та з'ясувати зміст інституційних трансформацій у практиках прийняття рішення;

- встановити значення викликів міжнародної обстановки для інституційної системи реагування в політичній системі сучасної КНР з урахуванням прагматичних потреб та інтересів, а також специфічних механізмів представництва політичних груп в сучасному Китаї;
- окреслити тенденцію технократизації механізмів ухвалення зовнішньополітичних рішень сучасної КНР на основі технологічного підходу та принципів витрачених ресурсів та отриманих результатів;
- ідентифікувати значення та встановити причинно-наслідкові зв'язки в рамках відносин партнерства та домінування у зовнішній політиці сучасної КНР;
- з'ясувати особливості групового представництва політичних інтересів сучасної КНР в практиках прийняття зовнішньополітичних рішень;
- запропонувати концептуальні та стратегічні підходи для модифікації зовнішньополітичних меседжів сучасної України з урахуванням специфіки та прикладних аспектів інституційної структури прийняття політичних рішень в сучасній КНР.

Наукова новизна полягає в тому що, вперше у вітчизняній політологічній традиції встановлено специфіку інституційного забезпечення прийняття зовнішньополітичних рішень в сучасному Китаї.

Вперше

- з'ясовано компоненти інституційного середовища ухвалення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР. До них належать експертно-аналітичні структури ЦК КПК та регіональних партійних установ, державні та квазі-державні («суспільні») «фабрики думки» китайського уряду, апарат ради Голови Постійного комітету Всекитайських Зборів народних представників, експертно-аналітичний та інформаційний апарат Міністерства закордонних справ КНР, органи

розвідки, аналізу та прогнозування Народно-Визвольної Армії Китаю, Міністерства державної безпеки КНР тощо;

- розкрито типові прояви тенденції до прагматизації вироблення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР, які полягають у просуванні рішень, які пов'язані із зовнішньоекономічними інтересами на противагу ідеологічним концептам та положенням доктринального змісту. До вказаних проявів належать: 1) тенденція до підтримки середньої дипломатії (middle-power diplomacy), 2) стратегія «оборонного реалізму», заснована на поміркованості та самообмеженні, 3) готовність служити «випадковим співрозмовником» або «наводити мости» в ситуаціях міжнародних криз;

- встановлено ключових неформальних акторів процесу прийняття зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР, в якому беруть участь групове політичне середовище у формах «мереж дружніх відносин», «відносин неписаної конституції», «відносин поведінкової рівноваги». Також у контексті мотивування зовнішньополітичних рішень ідентифіковані регіонально-локальні, науково-дослідні, галузеві-економічні, медійно-комунікаційні та ідеологічно-доктринальні групи;

Набуло подальшого розвитку

- співвідношення геостратегічних та внутрішньополітичних міркувань у розробці та прийнятті зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР. В рамках ситуативної аберації геостратегічні інтереси виступають пріоритетними коли: 1) внутрішньополітичні групові гравці вважають задоволеними свої інтереси; 2) обстановка на міжнародній арені продукує імпульси, які вимагають швидкої реакції; 3) суб'єкти прийняття зовнішньополітичних рішень мають особливі міркування або психологічні мотиви;

- концепція технократизації зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР, яка полягає у домінуванні міркування та аргументів доцільності та інтересів реалізації технологічних процесів та потреб, у

визначенні конкретних ситуативних реакцій на політичні економічні соціальні кризи у зовнішній політиці. Додано аспект технологічного домінування, який полягає у концентрації зусиль КНР на тому напрямку, де відчувається відчутна перевага у ресурсах та можливість досягнення економічного результату за короткий термін;

Уточнено

- структуру прийняття рішень партійними та непартійними гравцями в контексті вироблення зовнішньої політики в сучасній КНР. Додано елемент ситуативного узгодження та зворотного зв'язку у міжгалузевій кооперації міністерств і відомств, а також галузевих відділів врядування Комуністичної партії Китаю який функціонує на основі кооперації та конкуренції;

- перелік альтернатив поведінки уповноважених інституцій сучасної України у взаємодії з КНР на міжнародній арені. До них належать: 1) модель обструкції зовнішньополітичних рішень КНР у взаємодії з інститутами ЄС, НАТО та США; 2) гнучка кооперація, яка передбачає підтримку торгівельного балансу та уникнення політичної солідарності; 3) консультативно-експертна взаємодія, яка передбачає узгодження позицій на стратегічному рівні з метою виявлення намірів та векторів діяльності російських партнерів КНР.

Методи дослідження. Розробка інституційних чинників трансформації зовнішньополітичних рішень сучасної КНР здійснюється на основі комплексної методології, яка поєднує системний, порівняльний та неоінституційний підходи. Нею забезпечуються з'ясування інституційних акторів та інтересантів ухвалення зовнішньополітичних рішень у внутрішньополітичному середовищі сучасної КНР. Також здійснюється розкриття динамічної взаємодії партійно-державних та економіко- підприємницьких центрів ухвалення рішень. Порівнюється специфіка застосування та реалізації внутрішньополітичних пріоритетів КНР у зовнішньополітичних рішеннях в конкретних регіонах сучасного світу.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки фахівців за спеціальностями «Політологія» та «Міжнародні відносини» в контексті набуття фахових навичок аналізу, співвідношення зовнішньополітичних рішень та внутрішньої політики КНР та інших автократичних держав. Зокрема, матеріали можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін прийняття політичних рішень, основи зовнішньої політики, політичні інститути та процеси, лобізм та групи інтересів тощо. У дисертації виявляється основи експертного та аналітичного забезпечення ухвалення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР та інших неопатрімоніальних режимах сучасного світу.

Особистий внесок здобувача. Постановка і вирішення всього комплексу завдань та публікація результатів дослідження здійснені авторкою самостійно. За темою дослідження авторкою одноосібно опубліковано 8 робіт, з них 1 – у фаховому виданні, яке входить до міжнародної науково-метричної бази Web of Science, 2 – у фахових виданнях України з політичних наук, 1 – в індивідуальному розділі колективної монографії, 3 – у матеріалах всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, 1 – фаховому виданні із галузі знань соціальних та поведінкових наук.

Апробація результатів дослідження була здійснена в доповідях на 4 міжнародних наукових конференціях.

Публікації. За темою дисертації автором опубліковано 9 одноосібних наукових статей. Серед цих публікацій – 5 наукові статті у фахових виданнях України з політичних наук, 4 тез у матеріалах наукових конференцій. Структура дисертації обумовлена поставленою метою і завданнями дослідження та складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 264 сторінки, з яких 22 – список використаних джерел (246 найменувань). Обсяг текстової частини дисертації складає 198 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ВИМІРУ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В КНР.

1.1 Міждисциплінарні теорії політико-інституційного розвитку КНР

Розробка політико-інституційного підґрунтя зовнішньополітичних рішень сучасного Китаї вимагає розгляду в контекстів, які впливають на смислове наповнення мотивації дій конкретних інституцій та системи в цілому. Зважаючи на закритість політичної системи сучасного Китаю, значної ваги набувають культурні та цивілізаційні імперативи прийняття політичних рішень. Разом з тим, необхідно встановити дисциплінарні пріоритети досліджень та отримання нових знань про специфіку китайської політики та її відображення назовні.

Як добре відомо, конфуціанство історично відігравало значну роль у формуванні процесів прийняття рішень і етичних міркувань у китайському суспільстві, включаючи бізнес і управління. Доречно розкрити ключові конфуціанські принципи, які впливають на прийняття рішень у сучасному Китаї 1. Зокрема це актуально для розуміння торгівельно-економічної мотивації зовнішньої політики КНР як влучно зазначають Ф.Л. Ісак та Е. Ф. Ремеш, Китай є однією з країн, що розвиваються найшвидше, і здобув лідируючі позиції з точки зору виробництва та експорту. На управлінську та ділову практику Китаю впливають традиційні культурні цінності. У статті досліджуються, поряд із впливом цих цінностей на менеджмент, цікаві моменти китайської моделі менеджменту для інших культур [110, p.70].

Зокрема слід звернути увагу на такий етичний принцип як «рен» (仁) – «доброзичливість і гуманність» є центральним поняттям

конфуціанства, яке підкреслює співчуття, доброту та доброзичливість до інших. Приймаючи рішення, люди можуть враховувати вплив свого вибору на благополуччя та гідність інших. Цей контекст пояснює значний прогрес сучасної КНР у взаємодії з іноземними партнерами. Згідно з позицією китайського вченого Х.Хуан, Китай став рушійною силою світової економіки та відкриває багато можливостей для іноземних фірм. Хоча багато дослідницьких зусиль було присвячено вивченню стратегічного менеджменту в китайських організаціях, Китай все ще залишається однією з найменш вивчених країн. У цьому документі використовується новий підхід – комплексний погляд – до вивчення стратегічного менеджменту в китайських організаціях. Він має на меті пояснити, чому китайські менеджери поведуться інакше, ніж їхні західні колеги. Для цього спочатку переглядається та синтезується література з вивчення складності. Потім у цій статті розглядається, як інституційні та культурні умови та історія Китаю впливають на стратегічне управління в китайських організаціях. Нарешті, на основі результатів цієї роботи пропонується кілька управлінських наслідків [106, р.1].

Відомим принципом прийняття рішень та політичного управління для сучасного суспільства є «лі» (禮) яке позначає в загальному плані ритуали та етикет. Принцип «лі» стосується дотримання ритуалів, пристойності та соціальних норм. Люди, які приймають рішення, можуть брати до уваги традиційні звичаї та належну поведінку, роблячи вибір для підтримки гармонії та соціального порядку. Отже, йдеться про переваги китайської ментальності які спричиняють економічне зростання згідно з розробками, які ведуть К. Роулі та І. О., швидкі темпи та масштаби економічного зростання Китаю добре відомі. Зазвичай вказується кілька причин і причин такої ефективності, а тепер до них додаються деякі коментарі, які сумніваються в тому, наскільки це стійко

в світлі уповільнення темпів зростання з потребою в різних типах і формах зростання – знання/інновації, послуги тощо – також як демографічні тенденції, так і глобальний контекст і торгіві суперечки. Збірка досліджень надає додаткові докази ефективності Китаю з точки зору ролі бізнесу та управління, а також вказує на майбутні проблеми. Ми детально описуємо це з точки зору ключових сфер, пов'язаних з продуктивністю, таких як культура, зміни, лідерство, інновації та знання. Теоретичні та практичні наслідки роботи, що міститься тут, також відзначаються, а також деякі заклики до майбутньої роботи в ключових областях [184, р.1].

Однією з прихованих імплікацій соціокультурного коду Китаю для сфери ухвалення й виконання політичних рішень є принцип «сяо» (孝), або «синівська шанобливість». Він передбачає повагу та слухняність батькам і старшим. Приймаючи рішення, люди можуть враховувати наслідки для сімейних і громадських стосунків, забезпечуючи відповідність вибору цінностям поваги до авторитету та підтримки сімейної гармонії. На цій основі можна пояснити специфіку організаційної культури в сучасній КНР. Як слушно стверджують Л. Ян і Т.Хафсі, поведінка китайських економічних організацій є продуктом історії. У цій статті ми пропонуємо вступ до філософських основ китайської поведінки. Цей вступ є контекстуальним та історичним; потім порівнюють із західним мисленням, щоб переконатися, що його цінність для організацій зрозуміла. Спочатку вчені розглянули домінуючі китайські філософські школи та розшифрували їхнє можливе значення для управління організаціями. Зокрема, з посиланням на традиційні цінності обговорюються такі питання, як організаційна структура, лідерство, емоції та орієнтація на час. Висновок Л. Ян і Т.Хафсі свідчить про те, що поведінку китайських фірм можна краще

зрозуміти та вивчити, розглядаючи їхні філософські та історичні корені [230, р.246].

Необхідно наголосити на значущості внутрішньоморальних імперативів в політичній поведінці громадян сучасного Китаю як на елітарному, так і на буденному рівні. Зокрема, принцип «Үі» (義) – це концепція праведності або моральної схильності. Особи, які приймають рішення, можуть керуватися почуттям справедливості та етичної поведінки, прагнучи зробити вибір, який є морально правильним і справедливим. Тому можна простежити мотивації моделі китайського менеджменту. У дослідженні В.Т.Ченг, Дж.Роудс і П. Лок розроблено інтегративну модель, яка пояснює взаємозв'язок між китайською культурою, процесами прийняття стратегічних рішень менеджерами (SDM) і ефективністю організації. Для дослідження було випадковим чином відібрано 1200 учасників із реєстру компаній бізнес-клубу, у результаті чого респондентів було 204. Результати висвітлили два важливі шляхи SDM, які використовують менеджери: (1) шлях когнітивної швидкості, який передбачав, що менеджери з закордонних китайських (китайців, які живуть за межами материкового Китаю) зосереджуються на загальній картині, проводять аналогії з минулого досвіду та використовують розгалужені мережі для скорочення тривалості процесу прийняття рішень [52, р.1373].

Одним з джерел для обґрунтування політичних рішень та їх сприйняття в рамках ієрархії є принцип «чжи» (智) – мудрість, як цінується в конфуціанстві, передбачає здатність приймати обґрунтовані судження на основі знань і досвіду. Особи, які приймають рішення, можуть прагнути виховати в собі мудрість, щоб орієнтуватися в складних ситуаціях і приймати рішення, які приносять користь як окремим особам, так і ширшій спільноті. Викладене свідчить що умови ухвалення рішень охоплюють спільні інтереси групи. Як вважають

В.Т.Ченг, Дж.Роудс і П. Лок, соціально-політичний шлях, який показує, що китайські менеджери зосереджені на колективних інтересах, прагнуть підтримувати гармонію та зберегти обличчя, використовуючи стиль співпраці для вирішення конфліктів; цей підхід зменшує дисфункціональну політичну поведінку, водночас посилюючи зосередженість команди прийняття рішень на спільних цілях. З цих результатів ми дійшли висновку, що швидший процес прийняття рішень (на основі інтуїції, досвіду та мереж), що супроводжується належним використанням політичної поведінки (що створює гармонію, через ієрархічну структуру, під час управління конфліктами) у стратегії закордонних китайських менеджерів процес прийняття рішень може позитивно вплинути на ефективність організації [52, p.1373].

Ще одним принциповим аспектом який розкриває політико-інституційно стабільність в КНР є принцип «Сінь» (信) - надійність. Довіра є ключовим елементом конфуціанської етики. Особи, які приймають рішення, можуть прагнути бути надійними та будувати довіру з іншими. Це може вплинути на вибір, який надає пріоритет довгостроковим відносинам і взаємній вигоді. Тому можна узагальнити загальнокультурні вихідні принципи ухвалення рішень. На думку Ф. Ісак та Е. Ремеш, абстрактна культура – це поняття з різними значеннями, яке також тісно взаємодіє зі світом бізнесу. Його вплив на управлінську діяльність у діючих організаціях не піддається сумніву, особливо в існуючому політичному, економічному та соціальному контексті. Сьогодні один із специфічних способів формулювання та реалізації стратегій на рівні компаній пов'язаний зі зміною організаційної культури. Ця стаття має на меті висвітлити, з управлінської точки зору, спосіб, у який існуючі стратегії на рівні організації зазнають впливу різних культурних контекстів. Іноді стратегію можна розглядати як змінну, яка визначається та обмежується

культурою, в якій вона визначається. Воно не обмежується лише відображенням і вираженням культури, а радше впливає на неї та змінює її [109, р.76].

Ієрархія та повага до влади є невід'ємними частинами розуміння контексту ухвалення рішень в китайських інститутах влади. Конфуціанство наголошує на ієрархічній соціальній структурі з чіткими ролями та обов'язками. При прийнятті рішень люди можуть враховувати ієрархічні відносини всередині організації, поважаючи авторитет і дотримуючись соціальних ролей. Указаний принцип має досить широке тлумачення та знаходить прояв в аналізі специфіки управління бізнесом. Як наголошують М. Вітт і Г.Реддінг, у розділі оксфордського довідника з азійських бізнес-систем, доречним є огляд інституційної структури бізнес-системи Китаю. Він досліджує роль держави, фінансової системи, власності та корпоративного управління, внутрішньої структури фірми (управління), трудових відносин, освіти та формування навичок, відносин між компаніями (мереж) та соціального капіталу. Аналіз припускає форму авторитарного капіталізму, коли комуністична партія зберігає повсюдний вплив у всій системі [226, р.224].

Колективізм і групова гармонія наголошується і проголошується частиною китайської автентичності та управлінської культури. Конфуціанство надає великого значення колективному благополуччю групи. Особи, які приймають рішення, можуть враховувати вплив свого вибору на гармонію та згуртованість групи, цінуючи стабільність і процвітання спільноти. Згідно з колективістськими настановами окрема особистість не може повною мірою брати виключно відповідальність за долю групи.. Відповідно до позиції М.А. Вітт і Г.Реддінг, у базовій архітектурі, яка зараз існує, ще належить зробити багато інституційної побудови, причому децентралізовані процеси знизу вгору відіграють важливу роль в інституційних змінах. Основні системні характеристики включають неформальність – відхилення фактичної практики від

формальних структур – і мультиплексність – наявність кількох бізнес-систем у Китаї. Цей розділ робить безпосередній внесок у літературу про бізнес-системи та різновиди капіталістичної літератури та визначає інституційні випадки для порівняльних та міжнародних соціальних наукових досліджень загалом [226, p.11].

Важливо зазначити, що хоча конфуціанські принципи продовжують впливати на китайську культуру та процес прийняття рішень, сучасний Китай характеризується динамічним поєднанням традиційних цінностей і сучасних впливів, включаючи глобалізацію та ринкові реформи. Як наслідок, прийняття рішень у Китаї також може формуватися поєднанням конфуціанських принципів, правової бази та економічних міркувань. Означене говорить про відкритий шлях для модернізації управлінських практик. П. Іп у своїй статті досліджує, чи можна і якою мірою конфуціанство як стійку китайську культурну традицію використовувати як надійну основу ділової практики та моделі управління для китайських корпорацій у двадцять першому столітті. Використовуючи ключові елементи конфуціанства, П. Іп будує поняття конфуціанської фірми з її концепціями моральної особи (цзюньцзи), основної людської моралі (жень, і, лі) і стосунків (гуаньсі), а також доброякісної соціальної структури (гармонія), сформульована в корпоративних та організаційних термінах. П. Іп описано основний характер конфуціанської фірми, а її філософські та культурні основи критично оцінено з точки зору її моральної легітимності та актуальності для сучасного Китаю. Нещодавня розробка корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у Китаї є високою реакцією на проблеми глобальної бізнес-етики [108, p.463].

Управлінська культура Китаю сформована поєднанням традиційних конфуціанських цінностей, впливу Комуністичної партії Китаю (КПК) і сучасних економічних реформ. Політичний вплив комуністичної партії глибоко вкорінений у різних аспектах китайського

суспільства, включаючи бізнес і менеджмент. Ось кілька ключових моментів, які слід враховувати:¹¹ у цьому контексті ділова етика збігається з настановами комуністичного бюрократичного врядування. П. Іп розкриває зусилля для наслідування та розвитку належної ділової практики, заснованої на нормах і баченні КСВ. Так звані «людські» та «засновані на доброчесності» бізнес-практики, що ґрунтуються на місцевій культурній спадщині, рекламувалися як відповідь Китаю на цю проблему. Це дослідження є особливо актуальним у контексті дедалі більшої популярності китайських корпорацій (China inc.) У зв'язку зі зростанням Китаю як світової держави [108, р.463].

Вплив партії на бізнес також є тематичним підрозділом міждисциплінарних дискусій. КПК зберігає значну присутність у великих державних підприємствах (дп) і деяких приватних компаніях. У багатьох великих корпораціях є партійний комітет, і високопоставлені керівники також можуть займати посади в партії. Однак загальні управлінські принципи традиційної китайської культури характерні не лише для практик КНР. Згідно з позицією П. Іп, правомірним є питання, наскільки доречним є конфуціанство для побудови сучасної китайської корпорації, яка бажає і здатна дотримуватися розумних норм ділової етики? Висновки цієї дискусії, які включають організаційні наслідки конфуціанського сімейного колективізму, мають наслідки для інших китайських громад (Тайвань, Гонконг і Сінгапур), де конфуціанська традиція підтримується та практикується [108, р.464].

Роль партії полягає в тому, щоб забезпечити відповідність бізнесу загальним цілям і політиці КПК. Це може включати просування соціалістичних цінностей, підтримку урядових ініціатив і підтримку соціальної стабільності. При цьому рішення в межах соціального та економічного управління ухвалюється відповідно до традиційних практик та звичаїв. На думку Чен К., Чен Ю. та Сінь К., розглядаючи процедурну справедливість, слід досліджувати вплив практики гуаньсі в

управлінні людськими ресурсами (тобто прийняття рішень щодо управління людськими ресурсами на основі особистих стосунків) на співробітників довіра до менеджменту в китайських організаціях [48, р.200].

Партійні комітети в комерційних компаніях перевернули увагу багатьох дослідників. Багато компаній, як державних, так і приватних, повинні були створювати партійні комітети. Ці комітети контролюють і направляють діяльність компанії, щоб забезпечити її відповідність директивам партії. Ці цінності часто узгоджуються зі структурою комуністичної партії згори донизу і сприяють ієрархічній організаційній структурі багатьох китайських виробничих галузей. У рамках державної політика та економічних реформ партійні комітети можуть мати право голосу в основних процесах прийняття рішень, а ключові керівники часто є членами партії. Отже, партійний контроль сприймається як частина конфуціанської традиції. Це підтверджується сучасними емпіричними дослідженнями. Зокрема, К.Чен, Ю.Чен та К.Сінґ, було проведено два дослідження. У першому, опитуванні, вчені виявили негативний вплив практики гуаньсі на довіру до керівництва, яка була опосередкована уявною процедурною справедливістю. У другому, експериментальному дослідженні, К.Чен, Ю.Чен та К.Сінґ виявили, що негативний вплив практики «гуаньсі» змінювався залежно від основи «гуаньсі»: надання переваги племіннику чи жителю рідного міста знижувало довіру, але надання переваги однокласнику чи близькому другу – ні [48, р.201].

Вплив конфуціанських цінностей та культура праці набули системного затвердження та легітимації в багатьох суспільствознавчих дослідженнях. Традиційні конфуціанські цінності, такі як повага до влади, ієрархія та важливість гармонії, продовжують впливати на управлінську культуру в Китаї. Тому традиційне соціокультурне тло є важливим уточнюючим чинником для розуміння прийняття рішень.

Уряд Китаю на чолі з КПК відіграє вирішальну роль у формуванні економічної політики. Модель «соціалізму з китайською специфікою» передбачає поєднання державного контролю та ринкових реформ. Економічні реформи, започатковані наприкінці XX століття, сприяли розвитку приватного сектора, що призвело до більш різноманітної управлінської культури, в якій деякі компанії працюють з вищим ступенем незалежності.

Таким чином, міждисциплінарні дискусії стосовно чинників прийняття рішень на політичному рівні сучасному Китаї виявили значний вплив конфуціанської нормативної структури. Вона є вихідним пунктом для розуміння механізмів підпорядкування та керування. Також вона пояснює виняткову стабільність та відданість всередині політичної системи та у внутрішньопартійних відносинах в сучасній КНР. Економічні та управлінські дослідження виявили, що в сучасному Китаї соціокультурне тло гармонічно поєднується з економіко-прагматичними настановами та управлінськими новаціями. Це означає обґрунтованість поглядів про приховану внутрішньоінституційну модернізацію, яка, щоправда, не стосується основних ідеологічних принципів комуністичної внутрішньої політики.

1. 2 Політологічний дискурс щодо зовнішньополітичних стратегій сучасного Китаю

Обговорення в сучасних політичних науках обставин та специфіки китайської внутрішньої політики ведуться на основі аналізу публічних даних та відомої через медіа інформації. Водночас сучасні політологи намагаються інтегрувати аналітичні дані, отримані з інших дисциплін, зокрема з економіки та статистики. Для нашого дослідження вкрай важливим є виокремлення ключових моментів китайської комуністичної специфіки, які детермінують політичні важелі та цілі зовнішньої

політики. Тому необхідно звернутися до значення і ролі сучасної комуністичної партії в контексті наголосу на стратегічні потреби, які зумовлюють зовнішньополітичні рішення.

Українські науковці комплексно вивчали специфіку зовнішньої політики КНР. На прикладі конкретних країн було з'ясовано зміну підходів китайського керівництва стосовно основних партнерів суперників в азійсько-тихоокеанського регіоні. Особливе зацікавлене викликали відносини КНР та Індії в сучасний період вони також мають високу актуальність. В.Таран типологізував «варіанти "управління зростанням держави", які взаємно використовуються Індією та Китаєм, включають переважання стратегій балансування. З боку Китаю це виявляється в посиленні його присутності в південноазійському регіоні, в той час як Індія зосереджується на розвитку стратегічного співробітництва з офіційними Вашингтоном і Токіо. Додатково використовується стратегія стримування та залучення, де з боку Китаю спостерігається співпраця з Пакистаном та М'янмою, а також невизнання Пекіном ядерного статусу Індії» [21, с.4].

Конкретні технології розв'язання проблем в контексті відносин Китаю та країн-сусідів привертають увагу через тенденції застосування багатоманітного арсеналу впливу від прямого тиску до взаємовигідної співпраці. Незважаючи на суперництво Індії та КНР, виявлялися контексти, в яких вони можуть мати спільну позицію та взаємодіяти. Зокрема, В. Таран вказує на необхідність «узгодження вирішення прикордонної проблеми з тибетським питанням та індійсько-американське співробітництво є взаємно взаємопов'язаним, де виявляється взаємне залучення через збільшення економічного співробітництва між обома країнами, при цьому вирішення найгостріших двосторонніх питань відкладається. Також можна спостерігати так званий "сайдінг", що включає зближення позицій обох держав щодо актуальних міжнародних проблем» [21, с.4].

Розкриття підходів до зовнішньої політики сучасної КНР українськими науковцями іде шляхом деталізації та розкриття основних прийомів та методів зовнішньополітичної діяльності. Для сучасної України актуальним є те, що зовнішньополітичні рішення КНР набувають динамічного та гнучкого характеру. Вони не вкладаються в схему жорсткого протистояння. Також В.Таран наголосив, що «шкала стратегій в управлінні відносинами між Індією та Китаєм охоплює варіанти від стримування та балансування до залучення та сайдінгу. Ураховуючи включення всього регіону Азіатсько-Тихоокеанського регіону до сфери "базової периферії" Китаю, стратегія КНР щодо балансування та стримування відносно Індії спрямована на створення вигідного балансу сил в Південній та Південно-Східній Азії. Це включає запобігання беззаперечному регіональному лідерству Делі та обмеження його впливу в рамках Південної Азії. У той час Індія може використовувати політику "асиметричного стримування та балансування", використовуючи теми, такі як тибетське питання, демонстрація ядерного потенціалу, нарощування співпраці в оборонній галузі з США, Японією, країнами АСЕАН і т.д.» [21, с. 6].

Українські науковці наголошують на зумовленості зовнішньополітичних рішень Китаю його військово-стратегічною міццю. Можливості досягнення зовнішньополітичних цілей пов'язується з військовими та технологічними перевагами. Також ідеться про розкриття стратегічних планів КНР у взаємодії з конкретними країнами. Як вважає В. Таран, «значне переважання китайського військово-стратегічного потенціалу над індійським, реалізація КНР принципу оборонної доцільності, який ув'язує військове будівництво Китаю з ситуацією в АТР, військова модернізація КНР за умови невирішеності територіального питання та спорадичних сутичок між індійськими та китайським військовими в прикордонній зоні автоматично розцінюється індійським керівництвом як потенційна загроза з боку КНР» [21, с.6].

Значення зовнішньополітичних рішень сучасної КНР розглядалася українськими фахівцями на основі кейсів конфліктних протистоянь. Вони продемонстрували здатність Китаю маніпулювати протиріччями сусідніх держав. Зокрема.ю йшлося про «узалежнення» Пакистану від китайської допомоги на тлі його протистояння з Індією. В. Таран наголошував, що «тривалий час індійська оборонна доктрина передбачала можливість одночасного ведення „полуторних” війн - з Китаєм та Пакистаном. Водночас, оцінка Індією „агресивності” та „експансіонізму” китайської зовнішньої є до певної міри перебільшеною, що пояснюється недостатньою транспарентністю Китаю у питаннях військового будівництва. З метою подолання взаємної недовіри та налагодження контактів між індійською та китайською сторонами у сфері безпеки була запроваджена військова дипломатія, а також оборонний діалог між країнами» [21, с. 9].

Важливий інституційний вимір зовнішньополітичних рішень сучасної КНР продемонстрований в історичних дослідженнях. Розгляд китайської вертикалі комуністичної влади та її видозмін дає змогу уявити консервативність та масштаб ухвалення зовнішньополітичних рішень у процедурному аспекті. Історик В.Гамянін відстоює думку, що «на сучасному історичному етапі Китайська Народна Республіка є одним з найважливіших стратегічних партнерів України у сферах як економіки, так і політики. Геополітична ситуація склалася таким чином, що українсько-китайські відносини з історичної точки зору є цілком позбавленими усіх потенційно конфліктних передумов, тому далекосхідний вектор зовнішньополітичної орієнтації України видається надзвичайно перспективним і, відповідно, вимагає встановлення рівноправних відносин з країнами згаданого регіону, насамперед з Китаєм. Принциповим у цьому плані видається досягнення розуміння держави-партнера, що вимагає проведення детального аналізу процесу

становлення основ цієї держави, зокрема, у найближчий історичний період» [3, с. 4].

Аналіз інституційної причинності зовнішньополітичних рішень сучасної КНР продемонстрований на ознаках видозміни ідейних та риторичних концептів в китайського керівництва. Також виокремлюються ключові групи щодо розробки внутрішньо та зовнішньополітичних рішень. В.Гамянін показує «внутрішні структурні передумови для формування нової ідеології створення держави в історії сучасного Китаю включають необхідність створення нового ідеологічного фундаменту з відповідною лексикою (мова байхуа) та соціальним носієм цієї ідеології (нова китайська інтелігенція). Центральною темою є рівень функціональності терміну "особистість" в конкретному соціальному контексті, але вже в сучасному перехідному періоді. В даному розділі висвітлено історичну роль китайської інтелігенції як перехідного соціального шару (неіндивідуалізованого)» [3, с. 9].

Оцінка українською науковою спільнотою значення та перспектив видозміни китайської зовнішньої політики пов'язується з безпековими питаннями. Водночас слід розуміти тенденцію впливу на погляди українських вчених у зв'язку з плином зовнішніх подій. Тим не менш, були виокремлені важливі особливості вироблення рішень та реакції керівництва і бюрократії КНР на зміну міжнародного середовища. П. Ленський вказує, що «внаслідок формування нової зовнішньополітичної парадигми в Китаї, яка ґрунтується на принципі "практика - єдиний критерій істини", відбулись значущі зміни в поглядах китайського уряду на сучасну епоху, розширюючи рамки колишніх уявлень про "епоху імперіалізму та пролетарських революцій". Нова теза була висунута, стверджуючи, що дві ключові проблеми нашого часу - це "мир і розвиток". Китайські експерти прийшли до висновку, що активні зусилля в напрямку забезпечення

миру через "реальну боротьбу за сприятливу міжнародну мирну обстановку та сприятливе мирне оточення" можуть протягом значного часу уникнути нової світової війни» [13, с. 6].

Українські науковці також зазначили, що китайський підхід до зовнішньої політики глибоко зосереджений на внутрішній специфіці. Західні категорії аналізу китайської внутрішньої політики значно відрізняється від того, як себе усвідомлюють китайські управлінці еліти та експерти. Це істотно впливає на результати дослідження. П. Ленський встановив, що «теоретичне забезпечення нової ролі Китаю у світі, китаєцентристська парадигма крім «класичних» положень про «мир і розвиток», «незалежність і самостійність», «комплексну могутність», «мирне оточення», «новий світовий порядок», «багатополлярність» тощо, збагачується новими концептуальними складовими, як «мирне піднесення», «концепція кооперативної безпеки», «нове мислення у дипломатії», «консенсусна дипломатія», «нове глобальне самоуправління», «гармонічний світ», «енергетична дипломатія» тощо» [13, с.7].

Ініціативний характер змін сучасного міжнародного середовища підкреслюється українськими вченими. Вони зазначають, що представники КНР намагаються реалізувати власний сценарій глобального розвитку. Він будується на ключових пріоритетах та статусу китайської держави в сучасному світі. Згідно з П. Ленським, «політологи з Китаю впевнені, що заміна старої системи на нову повинна відбуватися без насильства, диктату та військових конфліктів, шляхом досягнення згоди та використання ненасильницьких методів конкурентної боротьби в межах визнаних міжнародно-правових та політико-дипломатичних норм. У цьому контексті концептуальні та теоретичні моделі, розроблені китайськими міжнародниками, відображають близькість до конструктивістської школи західної політології і більше відповідають м'якій ціннісній "консенсусній

конструкції" для різноманітного світу та розвитку з різними варіантами» [13, с.7].

Кейси зовнішньополітичних ініціатив сучасного Китаю дають змогу зрозуміти, що ініціативи політики сусідства мають на меті зробити найближче середовище передбачуваним та спокійним. Відповідно позиція інших акторів залучених до регіональних ініціатив можуть відрізнятися від задумів керівництва КНР. На прикладі регіональних організацій співпраці видно, що торгівельно-економічна співпраця виступає лише першим кроком для подальшої політичної співпраці та наслідування політики КНР. П. Ленським було визначено, «що Китай, як ініціатор створення Шанхайської організації співробітництва, для запобігання її розпаду, вирішив використати вже перевірений засіб - шляхом розвитку торговельно-економічного співробітництва привертати до себе своїх партнерів, перш за все фінансову та адміністративну еліту країн-членів організації, створюючи передумови для подальшого розвитку військово-політичного співробітництва. Створення Шанхайської організації співробітництва відкрило для Китаю стратегічний шлях у Центральну Азію та стало значним досягненням його глобальної дипломатії в цьому регіоні. На сьогодні ШОС є для Китаю ефективним механізмом забезпечення безпеки та ефективним каналом для участі у справах країн Центральної Азії» [13, с.14].

Взаємодія КНР та суміжних країн пов'язана з чітким відстоюванням раніше визначених парадигмальних та стратегічних положень. При цьому інтереси країн-партнерів, які займають підпорядковані позиції, є другорядними. Водночас модель співпраці пропонує довготривалу стабільність відносин, яка, проте, не виключає гнучкості й прагматизму. С. Бурдиляк вважає, що «виконання зобов'язань перед КНДР може поставити КНР перед серйозними економічними і політичними викликами, переносючи її "на інший бік

барикад", що може мати значущі наслідки. Це також створює загрозу для політичної системи Китаю. Відмова від зобов'язань перед КНДР, хоча це може бути економічно та політично вигідним, може негативно сказатися на міжнародній репутації Китаю. Отже, для Пекіна "корейський виклик" полягає, по-перше, в тому, наскільки успішно Китаю вдасться уникнути негативного розвитку подій на Корейському півострові, а по-друге, в тому, як він зможе використати корейську кризу для зміцнення своїх глобальних і регіональних позицій.» [2, с. 155].

«Миролюбна» політика Китаю виступає одним з методів прикриття довгострокових інтересів та захисту стратегічного положення. Кейс Північної Кореї демонструє, що КНР здатна послідовно утримувати свої позиції до періоду, коли інша позиція не набуде кращих перспектив. С. Бурдіяк стверджує, що «зважаючи на такий стратегічний інтерес на Корейському півострові, зовнішня політика Китаю відносно корейської проблеми на найближчий період полягатиме в наступному: Китай виступає проти нової війни та військових зіткнень у Кореї, тому всіляко сприятиме збереженню миру та стабільності на Корейському півострові; Китай всіляко перешкоджатиме раптовому падінню диктаторського режиму Північної Кореї та підтримуватиме тісні зв'язки з Північною Кореєю; Китай продовжуватиме нарощення економічного та культурного співробітництва з Республікою Корея; Китай підтримуватиме гарні стосунки із суміжними державами; Китай сприятиме тому, аби американські війська перебували в Республіці Корея, щоб не дати Японії стати могутньою військовою державою» [2, с. 156].

Український науковці в сучасний період також виявляють значні переваги для виокремлення прийомів та методів китайської зовнішньої політики. Попри значну традиційність та бюрократизм, представники КНР здатні застосовувати новітні методи, пропагування своїх цінностей та інтересів зокрема підходів м'якої сили. В. Шевчук справедливо

вважає, що «основні засоби реалізації стратегії "м'якої сили" КНР включають наступні аспекти: впровадження різноманітних ініціатив культурного спрямування, що на найкращий спосіб відображають позитивні аспекти китайської культури, з особливим акцентом на економічні досягнення Китаю; налагодження співпраці та надання допомоги у сферах економіки, соціального розвитку, охорони здоров'я, освіти і гуманітарної допомоги; впровадження у світовій арені збалансованої політики, що дозволяє Китаю грати ключову роль у запобіганні зостренню міжнародної ситуації та зміцненні глобальної політичної та економічної стабільності.» [22, с. 97].

На сучасном етапі слід звернути увагу на проблематику співіснування яка тривалий час просувалася як один з ключових аспектів китайської зовнішньої політики. Вітчизняні вчені ще у 2010-х роках наголошували на мирному характері китайських зовнішньополітичних ініціатив. Відповідно на сучасному етапі складно говорити про незмінність подібних настанов. Але доречно зауважити, що різка зміна політики Китаю є малоймовірною. Також В. Шевчук конкурентною перевагою китайської «м'якої сили» називає те, що «паралельно з прагненням підвищити геополітичний рейтинг Китаю, чітко простежується тенденція щодо розбудови гармонійних неконфронтаційних відносин з іншими цивілізаціями, що безпосередньо сприяє зміцненню міжнародної стабільності, безпеки і взаєморозуміння»[22, с. 99].

Таким чином українські науковці розглянули важливі аспекти функціонування зовнішньої політики Китаю. Вони звернули увагу на інституційні передумови та специфіку зовнішнього середовища. Однак не розглянути залишилось питання зумовленості внутрішньополітичних подій та процесів зовнішньополітичними акціями та компаніями.

У контексті консенсусу зарубіжних політологічних наукових досліджень, Комуністична партія Китаю (КПК) є головною політичною

владною інстанцією в Китаї. Вона відіграє центральну роль у прийнятті політичних рішень на всіх рівнях влади та суспільства. Доречно з'ясувати наукові позиції стосовно ключових аспектів впливу КПК на прийняття політичних рішень у Китаї.

Партійне керівництво також є предметом посиленої уваги елітологів та партологів. КПК є правлячою партією в Китаї, і її керівництво займає найвищі посади в країні. Генеральний секретар КПК часто є головним лідером нації. Постійний комітет Політбюро, вищий керівний орган партії, складається з вищих керівників, які приймають ключові політичні рішення. Розуміння інституційних зв'язків між політичним керівництвом та виконавчими органами розглядається на основі кейсів та даних які виявлені шляхом спостереження за китайськими організаціями. Х. З. Хайрулла наголошує, що відстань високої потужності виявлено в китайських організаціях. Підлеглі визнавали повноваження керівників приймати рішення в організаціях. Прийняття рішень відбувалося зверху вниз. Настрій співробітників був «слідувати за лідером». Співробітники не погодяться з керівниками перед своїми колегами. Якщо у них виникали запитання чи розбіжності, вони зверталися до менеджерів наодинці. Загалом пряме спілкування між працівниками та керівниками було обмеженим [128].

Партійно-державна інтеграція (фактично, поглинання держави партією) є процесом, який добре відомий з часів СРСР. Водночас Китай має власну специфіку. Китай дотримується партійно-державної системи, де КПК глибоко інтегрована в державний апарат. Партійні комітети існують на всіх рівнях влади, від центральних до місцевих, а партійні чиновники часто займають відповідні посади в органах влади. Вплив партії поширюється на різні аспекти управління, включаючи військову, судову систему та державні підприємства. Мотивація зовнішньополітичних рішень на основі внутрішнього інституційної еволюції демонструється на матеріалі зовнішньоекономічних зв'язків

КНР. Х. З. Хайрулла наголошує, що політичні зміни змусили Китай швидко перейти від сонної, закритої та планової економічної системи до глобального гіганта капіталістичної діяльності за останні 20 років. Подвійна економічна система Китаю, яка полягає у збереженні соціалізму разом із багатьма принципами капіталізму, спричинила економічний бум із розширеними можливостями для іноземних інвестицій, що призвело до річного зростання ВВП у середньому майже на 10 відсотків з 1970 року. За словами більшості аналітиків протягом наступних 10-15 років можна підтримувати в середньому 8-10 відсотків темпів зростання. За таких темпів ВВП Китаю має дорівнювати ВВП США до 2015 року. Все це зростання залежить від здатності Китаю дерегулювати промисловість, імпортувати сучасні технології, приватизувати надмірно зайняті та неефективні державні підприємства та продовжувати залучати іноземні інвестиції [128].

Партійні комітети в організаціях є свідченням автократичного контролю партії над державою КНР. Однак це також є функціональна ланка управління і прийняття рішень. Багато організацій, включаючи підприємства, навчальні заклади та громадські організації, зобов'язані мати комітети КПК. Ці комітети гарантують, що організація відповідає директивам і політиці партії. У великих компаніях присутність комітету КПК може впливати на прийняття рішень, а керівники вищої ланки також можуть займати партійні посади. Вказане свідчить, що зовнішньоекономічна діяльність інспірована компартією та контролюється нею. Це видно на основі аналізу структури зовнішньої економічної політики. Х. З. Хайрулла вказує, що деякі останні важливі події зробили Китай дуже успішним глобальним гравцем. Це, наприклад, у 2009 році Китай став найбільшим у світі експортером, випередивши Німеччину; отримали великі контракти на розвиток інфраструктури, зокрема в країнах, що розвиваються, у всьому світі; її

вступ до СОТ; і надання США нормальних торговельних відносин Китаю на постійній основі [128].

Розробка та реалізація політики є найбільш перспективним та найбільш маловідомим аспектом політичної життєдіяльності Китаю. Як відомо КПК відповідає за формулювання основних стратегій і керівних принципів для країни. У процесах прийняття рішень беруть участь партійні чиновники високого рівня, а політика реалізується через різні державні установи. Партійні директиви встановлюють головні цілі та принципи, а державні органи та посадовці працюють над їх детальною реалізацією. Відбувається складний симбіоз культурних та політико організаційних чинників мотивації ухвалення рішень. Х. З. Хайрулла називає культурні змінні результатом унікальних спільних цінностей між людьми, які належать до різних націй. Більшість відмінностей між культурами виникають через основні системи цінностей, які змушують людей поводитися по-різному за однакових обставин. Цінності – це уявлення суспільства про те, що добре чи погано, правильно чи неправильно; важливість речей та ідей; і тримають ключ до розуміння культури. Цінності загалом визначають те, як люди реагують у будь-яких обставинах. Цінності — це стійкі переконання, що способи поведінки або кінцеві стани існування є кращими, ніж протилежні способи поведінки або кінцеві стани існування [128].

Політична дисципліна та ідеологічний контроль також належить для пріоритетних смислових елементів конституційної структури КНР. КПК забезпечує сувору дисципліну серед своїх членів, і інакомислення всередині партії не допускається. Від членів партії очікують дотримання ідеології та рішень партії. Ідеологічний контроль поширюється на медіа, освіту та публічний дискурс, при цьому партія скеровує та формує громадську думку. В сучасних дослідженнях наголошується на значення особистості керівника КНР для прийняття рішень.

Прийняття рішень у КПК і політика Сі Цзіньпіна стає все більш централізованим і синонімічним до особистого керівництва Сі, ототожнюючи лояльність до партії з лояльністю до нього. Ця тенденція покращує координацію політики за рахунок можливої гнучкості політики, що призводить до управління в стилі кампанії, яке ефективно вирішує короткострокові проблеми, але обмежує здатність лідерів КПК виправляти помилки політики [46].

Роль у прийнятті економічних рішень компартії відзначається багатьма дослідниками. Це є загальним місцем для фахових обговорень. КПК відіграє вирішальну роль у прийнятті економічних рішень, її політика часто відображає поєднання соціалістичних принципів і ринкових реформ. Державні підприємства (ДП) є важливою частиною китайської економіки, і партія має значний вплив на їх діяльність і прийняття рішень. Піддержавлення економіки демонструє могутність принципів партійного управління які є безальтернативними попри технологічні новації останніх десятиліть.

Під час прийняття рішень у КПК і Сі Цзіньпіна прагнуть уникнути очевидних помилок лідерів епохи реформ радянського союзу та Китаю. Він стверджує, що раніше слабке і слабе управління його безпосередніми попередниками завдало шкоди репутації КПК, згуртованості та здібностям національного управління [46].

Національна безпека та зовнішня політика є предметним підрозділом який привертає дедалі більшу увагу. КПК бере активну участь у формуванні політики національної безпеки та зовнішніх справ. Рішення, пов'язані з обороною, дипломатією та міжнародними відносинами, приймаються з урахуванням головних цілей партії. Безпекова сфера є абсолютним пріоритетом лідера КНР що позначається на особливості ухвалення рішень.

У рамках ухвалення рішень КПК і Сі Цзіньпін посилюють центральний контроль над прийняттям економічних рішень,

намагаючись забезпечити збереження режиму. Сі виправдовує цю централізацію, стверджуючи, що він і партія здатні спрямувати Китай до все більш амбітних і націоналістичних планів модернізації. Ці наміри не поєднуються з системними хворобами, що вражають економіку Китаю, які Сі Цзіньпін і КПК вирішили замаскувати, замінивши попередню метрику максимізації валового внутрішнього продукту (вВП) зростаючою кількістю мандатів зверху вниз і посиленням центрального контролю [46] .

Глобальне управління та багатосторонність є частиною дискурсу про ефективність китайської управлінської моделі. Китай активно бере участь у міжнародних організаціях і наголошує на важливості багатополярного світу. Беручи участь у глобальних структурах управління, Китай також прагне реформувати ці інститути, щоб краще відображати інтереси держав, що розвиваються. Сучасні дослідники наголошують на політико-інституційні самодостатності низових органів управління. З.Ма та І. Сао вважають, що це визначення є хибним з багатьох причин. По-перше, на низовому рівні в Китаї міські громадські ради та комітети сільських жителів юридично не є частиною уряду. Метою участі громадян у процесі прийняття рішень такого типу організації може бути лише вирішення справ у їхніх громадах, але такі справи за своєю суттю є публічними та є частиною самоврядування. По-друге, через цензуру китайського уряду на свободу слова, експресивна поведінка деяких громадян, наприклад публікація політичної сатири в Інтернеті, не спрямована на вплив на уряд, а лише на вираження свого невдоволення [151].

Ініціатива «один пояс, один шлях» (BRI) також є проявом зовнішньополітичної експансії Китаю. BRI є флагманською зовнішньополітичною ініціативою, започаткованою КПК. Він передбачає масштабний розвиток інфраструктури та економічні проєкти, спрямовані на покращення сполучення між Китаєм та іншими регіонами.

BRI відображає прагнення Китаю розширити свій вплив у всьому світі. Зв'язок із процесами підтримки рішень зовнішньополітичного рівня на місцях потребує подальшого прояснення. Згідно з З.Ма та І. Сао, така поведінка може опосередковано вплинути на уряд щодо конкретної події або спонукати його зміцнити свій потенціал управління. Метою такої поведінки є уряд, а результатом є політичний. По-третє, це визначення дозволяє уникнути обговорення двозначності навколо добровільності, виключаючи всі форми примусової участі. Насправді визначити, чи є політична поведінка добровільною в Китаї, складно. Наприклад, вибори за квотами або вибори з одним переможцем все ще існують. Навіть якщо участь у голосуванні є добровільною, значна частка виборців все одно може мимовільно проголосувати за визначеного кандидата [151].

Слід пам'ятати, що тематика острову Тайвань і політика одного Китаю набувають резонансу у зв'язку із постійним підживлюванням поточними подіями. Звідси питання Тайваню є ключовим компонентом зовнішньої політики Китаю. КПК зберігає тверду відданість принципу «одного Китаю», виступаючи проти будь-яких кроків до незалежності Тайваню та прагне возз'єднання. Яскравим підтвердженням внутрішньопартійної монолітної єдності є топові або головні напрямки зовнішньої політики Китаю останніх років. Згідно з даними ВВС, роль станом на 2022 рік близько 98 мільйонів людей у Китаї є членами КПК. Членство здійснюється за запрошеннями, і просять приєднатися лише тих, хто «рішуче підтримує політику КПК». Членство в КПК дає людям можливість отримати просування на робочому місці, отримати краще житло та отримати доступ до найкращих медичних та освітніх послуг [63].

Безпека та оборона є «топовим» виміром оцінки ефективності зовнішньополітичних рішень КНР. Міркування національної безпеки відіграють вирішальну роль у зовнішньополітичних рішеннях. Зусилля Китаю щодо військової модернізації, територіальні претензії в південно-

китайському морі та впевнена позиція в питаннях регіональної безпеки керуються стратегічними цілями КПК. Проактивна політика КНР на південному напрямку ґрунтується на забезпеченні внутрішньої єдності зокрема через подолання внутрішнього опору або суперництва в рамках антикорупційної кампанії. Роль та значення інституційного домінування КПК дещо знизилася через звинувачування в корупції. З 2012 року президент Сі Цзіньпін провів інтенсивну антикорупційну кампанію, яка призвела до розкриття мільйонів випадків корупції та покарання мільйонів осіб [63].

Концепти «м'яка сила» та «публічна дипломатія» також є ключовими смисловими елементами сучасної політологічної дискусії в рамках широкого розуміння «політичної синології». КПК визнає важливість м'якої сили у формуванні глобального сприйняття Китаю. Зусилля щодо просування китайської культури, мови та освітніх обмінів є частиною стратегії партії щодо підвищення іміджу Китаю за кордоном. Авторитет КНР значно посилюється на основі декларації щодо боротьби з корупцією що вплинуло на потенціал м'якої сили. Виступаючи на XX Національному З'їзді КПК Сі сказав, що до тих пір, поки існують живильне середовище та умови для корупції, ми повинні продовжувати бити в трубку і ніколи не зупинятися, навіть на хвилину, у нашій боротьбі з корупцією [63].

Адаптивність і прагматизм є принципами які стали очевидними багатьом дослідникам сучасної КНР. Хоча зовнішня політика Китаю керується головними принципами, вона також демонструє адаптивність і прагматизм. КПК оцінює геополітичні зміни та коригує свої стратегії для захисту національних інтересів у динамічному міжнародному середовищі. Внутрішньополітичний контекст характеризується повним придушенням опозиції та контролем силових органів. Роль КПК контролює не лише уряд, але також поліцію та військових. Немає

опозиційних політичних партій, і будь-яка незгода чи критика влади тягне за собою ризик арешту та затримання [63].

Зовнішньополітичні рішення Китаю не лише продиктовані ідеологією КПК, але й включають прагматичні міркування, пов'язані з економічним розвитком, регіональною стабільністю та динамікою глобальної влади. Взаємодія політичних, економічних і стратегічних інтересів формує підхід Китаю до міжнародних відносин під режимом КПК. Внутрішня підтримка зовнішньої політики зростає через підвищення рівня життя пересічних громадян КНР. Хоча Сі Цзіньпін заслужив репутацію авторитарного лідера, він спостерігав за багатьма позитивними змінами в житті Китаю. Багато китайців відзначили б прогрес країни в економічному зростанні, скорочення бідності, інвестиції в інфраструктуру та розширення інновацій і технологій як успіхи, які стали результатом того, як країна управляється [63].

Під час керівництва Сі світова громадськість стала свідком значного збільшення використання технологій для стеження та соціального контролю. Розробка та впровадження таких технологій, як розпізнавання облич і системи соціального кредитування, узгоджується із зусиллями щодо посилення соціальної стабільності та партійного контролю. У комунікаційному плані для підтримки зовнішньополітичних рішень існує відсутність опозиційних точок зору та альтернативних політичних позицій. Роль ЗМІ Китаю суворо контролюється. Газети, радіо та телебачення регулюються державою, доступ до Інтернету ретельно контролюється, а онлайн-цензура посилюється [63].

Стиль прийняття рішень Генерального секретаря КПК Сі Цзіньпіна відображає поєднання авторитарного правління, відданості партійній дисципліні та зусиль відстоювати інтереси Китаю на світовій арені. Важливо зазначити, що думки про лідерство Сі відрізняються як в Китаї, так і на міжнародному рівні, і оцінки його впливу на траєкторію розвитку Китаю продовжують змінюватися. Отже, інституційний контекст підтримки зовнішньої політики КНР має складну структуру та виходить за межі самоочевидних положень.

1. 3. Методологічні підходи щодо з'ясування особливостей прийняття рішень в сучасній КНР на міжнародному рівні.

Обрання методологічної концепції вимагає уваги до ключових особливостей предметної сфери політичних інститутів сучасного Китаю. Також доцільно звернутися до евристичного потенціалу сучасної політологічної методології та дискусії щодо результативності наукових розробок. У контексті мети нашого дослідження необхідно виявити баланс акцентів та спрямування основних зусиль в рамках комплексної методології.

Дослідження зовнішньої політики Китаю передбачає використання різноманітних методів для аналізу дипломатичних стратегій країни, міжнародних відносин і глобальних взаємодій. Ось деякі загальні методи дослідження, які використовуються для вивчення зовнішньої політики Китаю. Відповідно до речення звернутися до кількісного виміру інституційної підтримки зовнішньополітичних рішень КНР. Як вважають сучасні викладачі політичних наук, політологія кількісний аналіз даних відрізняється тим, що він покладається на описову статистику, яка дозволяє дослідникам узагальнювати та осмислювати набори даних. Ці методи допомагають у визначенні закономірностей, тенденцій і взаємозв'язків у політичних даних, дозволяючи дослідникам робити висновки на основі доказів [24].

Аналіз документів інституційної діяльності КПК є важливим для нашого дослідження. Вивчення офіційних документів, політичних заяв і промов китайських лідерів, урядових установ і офіційних публікацій може надати уявлення про пріоритети зовнішньої політики Китаю. Аналіз дипломатичних угод, договорів і офіційних комюніке допомагає зрозуміти офіційну позицію Китаю щодо міжнародних питань.

Публікації академічних та аналітичних центрів потребують значної уваги. Вчені та аналітичні центри часто публікують глибокий

аналіз та аналітичні документи щодо різних аспектів зовнішньої політики Китаю. Перегляд академічних статей, доповідей і наукових робіт забезпечує глибше розуміння різних точок зору на міжнародну поведінку Китаю. Доречно побачити прогрес у кількісних параметрах зміни нюансів ухвалення зовнішньополітичних рішень. Згідно з методичними розробками, крім того, кількісні дослідження дотримуються дослідницької етики, гарантуючи, що збір і аналіз даних проводяться з точністю та прозорістю. Він часто доповнює якісне дослідження, яке вивчає нюанси людської поведінки та контексту, надаючи кількісну основу для підтримки та перевірки висновків [24].

Інтерв'ю та опитування: проведення інтерв'ю з політиками, дипломатами та експертами в цій галузі може дати якісне уявлення про процеси прийняття рішень у зовнішній політиці Китаю. Опитування та інтерв'ю з китайськими громадянами та підприємствами можуть запропонувати погляди на громадську думку та економічні інтереси, що впливають на зовнішню політику. Необхідно забезпечити узгодження кількісних та якісних методів через складність предмету дослідження. Як наголошують політологи-дослідники, поєднання якісних і кількісних методів підвищує всебічність політологічних досліджень, роблячи їх потужним інструментом для точного й об'єктивного розуміння політичних систем, поведінки та результатів [24].

Актуальним в рамках нашої дисертації є аналіз контенту медіа, аналіз китайських медіаджерел, як контрольованих державою, так і незалежних, може виявити, як питання зовнішньої політики розглядаються внутрішньою та міжнародною аудиторією. Моніторинг платформ соціальних медіа та онлайн-форумів може запропонувати зрозуміти суспільні настрої щодо питань зовнішньої політики. Аналіз повідомлень ЗМІ може розглядатися як частина якісних методів дослідження. Якісні методи дослідження допомагають політологам зрозуміти та інтерпретувати ці аспекти політичного ландшафту, які не

піддаються кількісному вимірюванню. В університетах і в політичних дослідженнях цей метод широко використовується як доповнення до кількісних методів дослідження, таких як опитування та регресійний аналіз, вказують сучасні аналітики політологічних дослідних стратегій [24].

У системі комплексної методології тематичні дослідження вивчення конкретних випадків або подій (кейсів) у зовнішніх відносинах Китаю дає змогу провести глибокий аналіз і детальне розуміння факторів, що впливають на політичні рішення. Тематичні дослідження можуть бути зосереджені на двосторонніх відносинах, міжнародних кризах або участі Китаю в конкретних регіонах чи організаціях. Необхідно також ранжувати типи якісних даних щодо підтримки зовнішньополітичних рішень. Відповідно до загальноприйнятих уявлень, три основні (поширені) типи якісних даних включають порядкові дані, які ранжують змінні в упорядкованій послідовності; двійкові дані, які класифікують інформацію на дві окремі групи; і номінальні дані, які класифікують дані на невпорядковані окремі категорії. Ця універсальність дає змогу дослідникам адаптувати якісний аналіз до різних дослідницьких питань, забезпечуючи нюансований погляд на політичні питання, який не можуть охопити лише кількісні дані [24].

Історичний (ретроспективний) аналіз вимагає вивчення історичних подій і моделей зовнішніх відносин Китаю, забезпечує контекст для розуміння сучасної політики. Ретроспекція допомагає визначити наступність і зміни в підході Китаю до міжнародних відносин. Аналіз політичної ретроспективи КНР також є важливим для аналізу ухвалення рішень. Відповідно до методологічної рефлексії, по суті, якісний аналіз даних надає політологам інструменти для дослідження основних складнощів політики, пропонуючи глибше розуміння мотивацій,

поведінки та соціальної динаміки, які керують політичними подіями та рішеннями [24].

Слід згадати й кількісний аналіз як фаховий інструмент сучасної політичної науки. Використання статистичних методів для аналізу великих масивів даних може дати кількісне розуміння моделей і тенденцій зовнішньополітичної поведінки Китаю. Кількісний аналіз можна застосовувати до даних про торгівлю, економічних показників та інших вимірюваних змінних, пов'язаних з міжнародними відносинами. Розкриття необхідних політичних перспектив вимагає усунення невизначеності світоглядної позиції та обґрунтувань. Йон Нілен та Густав Ліден наголошують, що у політології вічне питання стосується того, як виникають рішення та політика. Сучасне суспільство, яке характеризується більшою невизначеністю та складністю, ніж раніше, посилює проблему надання обґрунтованих відповідей. Однак загальна відсутність методологічної занепокоєності в кількох попередніх дослідженнях у цій галузі підкреслює необхідність розробки більш відповідних підходів. У цій статті ми додаємо методологічну перспективу, яка стосується саме цього питання. Оглядаючи та аналізуючи попередні дослідження того, як відбувається прийняття рішень, загальна мета цієї статті полягає в тому, щоб створити структуру, яка може закласти методологічну основу для подальших досліджень [171].

Польові дослідження доводять, що проведення польових робіт у Китаї та інших відповідних країнах дозволяє дослідникам збирати інформацію та перспективи з перших рук. Безпосередня взаємодія з політиками, дипломатами, науковцями та громадськістю може надати цінний контекст і зрозуміти. Емпіричний вимір значно проблематизується через закритість китайського суспільства. Однак тут важливим є ідентифікація інституційних акторів навіть на гепатитичному рівні. Й. Нілен і Г. Ліден пропонують таку методичну

структуру, яка враховує як складність сучасних суспільств з кількома врядуваннями, так і додає методологічні перспективи макро- та мікроточок зору, а також причинно-наслідкових механізмів, можна використовувати в майбутніх дослідженнях для отримання більш повної картини того, як рішення -здійснюється виготовлення. Крім того, ми показуємо, наскільки певна техніка аналізу дуже сумісна з цією структурою і що разом ці функції забезпечують рішення для кращого розуміння складності сучасного прийняття рішень. Загалом, застосування цієї стратегії може бути використано для кращої систематизації складних причинно-наслідкових зв'язків, які відображають різні аналітичні рівні, і таким чином збільшити вплив на те, як зрозуміти та пояснити процес прийняття політичних рішень [171].

Значну методологічну перспективу обіцяють симуляція та ігри. Симуляції та ігрові вправи можна використовувати для моделювання та прогнозування потенційних реакцій на різні сценарії зовнішньої політики. Цей метод допомагає дослідникам і політикам зрозуміти потенційні результати та реакцію на різні політичні рішення. Відповідно належить звернути увагу на інноваційні методи які обіцяють нетривіальні пояснення мотивації ухвалення рішень. Згідно з сучасним інтерпретаціями, Q-Методологія була запроваджена в 1935 році та перетворилася на найдосконаліший філософський, концептуальний і технічний засіб для систематичного вивчення суб'єктивності в дедалі більшому спектрі людської діяльності, останнім часом включаючи прийняття рішень. Суб'єктивність є неминучим аспектом будь-якого прийняття рішень, оскільки всі ми маємо думки, перспективи та переваги щодо широкого кола питань, які привертають нашу увагу та які беруться до уваги, коли потрібно зробити вибір між варіантами, а методологія q забезпечує процедури та обґрунтування для роз'яснення та вивчення різних точок зору, що розглядаються [39].

Порівняльний аналіз в рамках дослідження спрямований на порівняння зовнішньої політики Китаю з політикою інших країн дає ширший погляд на глобальну динаміку. Порівняльні дослідження можуть виявити спільні та відмінні риси зовнішньополітичних підходів і результатів. Приклади застосування фокусних методологій показують альтернативні методи отримання наукових знань. С. Браун наголошує, що застосування Q-методології зазвичай починається з накопичення різноманітних поширених коментарів щодо теми, а потім зведення їх до меншого набору для адміністрування для вибору учасників, які потім зазвичай ранжують твердження у вибірці q від згоден до незгодних у формі типу q. Потім q-сортування співвідносяться та факторно аналізуються, створюючи типологію осіб, які впорядкували твердження подібним чином. Як приклад, методологія q була використана для різноманітних зацікавлених сторін, стурбованих проблемами, пов'язаними зі збереженням та контролем великих хижих тварин у північних скелястих горах [39].

Дослідники часто використовують комбінацію цих методів для триангуляції інформації та формування всебічного розуміння зовнішньої політики Китаю. Міждисциплінарний характер вивчення зовнішньої політики вимагає гнучкості дослідницьких підходів для охоплення багатограних аспектів міжнародної поведінки Китаю. Дихотомія кількісних та якісних досліджень подекуди є штучним протиставленням ефективних методик. Нігерійські науковці С.Кілонзо та А.Оджебоде вважають, що спостереження важливі як для якісних, так і для кількісних досліджень. У кількісних дослідженнях спостереження застосовують як метод дослідження, так і як метод збору даних. У якісних дослідженнях спостереження здебільшого класифікують як метод збору даних і особливості в різних методах дослідження, включаючи етнографію, тематичне дослідження та дослідження дії. У кількісних дослідженнях методи спостереження є важливими, оскільки

вони дозволяють досліднику взаємодіяти з досліджуваним середовищем та учасниками так, як опитувальник не міг би це зробити [129].

Порядок денний досліджень китайської політики може охоплювати широкий спектр тем, враховуючи складність і значення Китаю в глобальному політичному ландшафті. Вчені та дослідники можуть досліджувати різні аспекти китайської політики, управління та міжнародних відносин. Ось деякі потенційні напрямки досліджень і питання, які можуть сформувати програму досліджень китайської політики. Сучасні нігерійські вчені доводять можливість поєднання різних стратегій моніторингу та спостережень. Згідно з С.М.Кілонзо та А.Оджебодє, дані спостережень для кількісних досліджень збираються за допомогою стандартизованих/структурованих графіків спостереження. Дослідник може розробити описовий запис спостережень або шкалу оцінок, щоб допомогти їм зібрати дані спостережень. Це дозволяє досліднику спостерігати та записувати поведінку та діяльність у вибраних досліджуваних місцях у стандартизований спосіб [129].

Розгляд контексту лідерства та прийняття рішень стало основою для виявлення ключових характеристик стилю керівництва Сі Цзіньпіна. Нагальним є питання, чим він відрізняється від стилю його попередників? Як розподіляється влада прийняття рішень у комуністичній партії Китаю (КПК) і які наслідки це має для результатів політики? Вказані програмні питання вимагають подальших зусиль з інтеграції методології та її фокусування зусиль на конкретних результатах. С. Кілонзо та А.Оджебодє вірно вказують, що більшість дослідників, які займаються кількісними аналізами, збирають дані за допомогою стандартної анкети, яка містить переважно закриті питання. Деякі дослідники можуть використовувати questerview, який поєднує як закриті, так і відкриті запитання. Останній застосовний, коли потрібні підтверджуючі дані або пояснення до закритих запитань. З цієї причини

анкети для опитування надають деякі стандартизовані дані, які можна ввести в програмне забезпечення для організації та аналізу. Тип опитувального листа залежить від характеру даних, які потрібні досліднику, охоплення досліджуваної популяції та способів збору даних. Можна вирішити провести телефонні інтерв'ю, розмістити анкету, розмістити її в Інтернеті або мати звичайну письмову анкету [129].

Політичні реформи та інституції як нещодавні інституційні зміни в Китаї, такі як скасування обмежень термінів загальнодержавного лідерства, значно вплинули на політичний ландшафт. У зв'язку з цим актуалізується питання, якою мірою реформи місцевого самоврядування в КНР вплинули на політичний та економічний розвиток на низовому рівні? Особливо актуальним є рівень місцевої підтримки або заперечення зовнішньополітичних рішень КНР. С. Кілонзо та А.Оджебодє стверджують, що у своїй найпростішій формі РКД передбачають призначення окремих осіб, груп, громад або поселень до експериментальних/лікувальних і контрольних груп. Експериментальна група отримує лікування — шкільне харчування — тоді як контрольна група не отримує лікування (без шкільного харчування). Різниця в рівнях відвідування школи між цими групами може бути пов'язана з лікуванням, тобто шкільним харчуванням [129].

Соціальна стабільність і управління набувають значення у розкритті предмету нашого дослідження. Від того, як КПК керує соціальною стабільністю та громадською думкою, залежить середовище рішень перед появою економічних викликів і суспільних змін. Важливим є проблема, яку роль відіграють технології, системи спостереження та соціального кредитування у формуванні практики управління в Китаї? Зазначене потребує виразу у статистичних даних. С. Кілонзо та А.Оджебодє впевнені, що якщо статистика показує, що відвідуваність збільшується в групі лікування, але залишається незмінною або зменшується в контрольній групі, за інших рівних умов,

дослідник може зробити претензії щодо шкільного харчування, що спричиняє збільшення відвідуваності школи. Рандомізовані контрольні випробування є дорогими і, як правило, поза межами бюджету більшості дослідників. Тому дослідники державної політики починають використовувати інші форми експериментальних методів, які зазвичай називають квазіекспериментальними [129].

Партійно-державні відносини також виступають ключовими для розуміння політико-інституційної еволюції сучасної КНР. У цьому контексті нас цікавить, як розвиваються відносини між КПК і китайською державою, і який вплив це має на управління та реалізацію політики? Якою мірою економічна політика відображає баланс між державним контролем і ринково-орієнтованими реформами? При цьому під час дослідження необхідно постійно фокусуватися на політологічному значенні даних та інформації. Згідно з Г. Яном, політична наука має важливе значення в китайському наративі не лише тому, що світовий порядок зазнає глибоких змін і ця дисципліна набула певного ступеня незалежності за останні сто років у Китаї, але й тому, що політична практика світової держави як Китай потребує концептуалізації. «модернізація системи та спроможності державного управління» як політичне поняття, засноване на політичних дослідженнях, вважається великим проривом у визначенні порядку денного для політичної науки [231, р.488].

Націоналізм і зовнішня політика набуває пріоритетного значення в контексті дослідних проблем нашого дослідження. На нашу думку, істотним є з'ясування того, як націоналізм впливає на зовнішньополітичні рішення Китаю, зокрема в територіальних суперечках і міжнародних відносинах. У цій проблемі важливу методологічну роль відіграє «м'яка сила», яка використовується в спробах Китаю сформувати свій глобальний імідж і впливати на міжнародну громадську думку (в тому числі й щодо війни в Україні, яку

китайські ЗМІ називають «конфліктом»). Необхідно постійно звірятися з глобальними трендами з метою оцінювання адекватності ухвалених рішень. Г. Ян стверджує, що глибокі зміни у світовому порядку ще більше підкреслять всесвітнє значення нового порядку денного та продемонструють потребу в новому порядку денному для вивчення міжнародних проблем. Китайсько-американська торговельна війна («технічна війна»), ініційована США в 2018 році, розглядається як віха в глобальних політичних змінах, які передбачають самознищення «вільного світового порядку», де домінують США. Більше того, глобальна пандемія COVID-19, яка почалася на початку 2020 року, широко вважається переломною подією в еволюції світового порядку [231, р.489].

Права людини та верховенство права є важливим зовнішнім критерієм який дозволяє постійно виокремлювати недоліки та невідповідності партійного ідеологічної детермінації зовнішньополітичних рішень КНР. В рамках методології нашого дослідження доречно з'ясувати, як змінилася правова система в Китаї з точки зору захисту прав людини та забезпечення верховенства права? Який вплив мають правові реформи та питання прав людини на міжнародний статус і відносини Китаю? Також важливо змінювати фокус дослідження який ґрунтується на ціннісних позиціях західного світу. Г. Ян вважає, що американська школа соціальних наук потребує революції парадигми. Соціальні науки відповідають на запитання щодо основних проблем, з якими стикається країна, і прагнуть теоретизувати кризи чи конкретні практики певної країни в певний період історії. Тому всі соціальні науки повинні мати справу з історичними контекстами, кількома вимірами, надзвичайною невизначеністю та високою складністю проблем реального світу. У певному розумінні теорії в політології, економіці, соціології та юриспруденції, які базуються на ліберальних особистих правах, можна розглядати як спроби виправдати

результати буржуазних революцій, які виступають за захист прав власності, а не універсальні доктрини, застосовні до добра справа людства [231, р.489].

Економічна політика та розвиток є невід'ємною частиною аналізу доцільності зовнішньополітичних рішень в КНР. У контексті групового політичного представництва потрібно бачити, як формуються економічні політики, щоб збалансувати цілі економічного зростання, зменшення бідності та соціального добробуту? Які наслідки економічних ініціатив Китаю, таких як ініціатива «один пояс, один шлях», на світову економічну динаміку? Ці питання потребують вивчення саме з китайської або «про китайської» точки зору, яка є відмінною від поширених класичних думок на «глобальному Заході». Згідно з Г. Яном, інакше Фукуяма побачив би, як його теорії в «кінці історії» справджуються. Насправді існує не тільки велика напруга між вищезазначеними соціальними науками та реальністю світової політики, але вони також неадекватні для пояснення зловживань владою з боку адміністрації Трампа. Більше того, його дії, здається, викликали велику насмішку над панівними соціальними науками. Політологія, економіка, соціологія та юриспруденція, як обговорювалося раніше, вважають «роздержавлення» своєю основною метою, тоді як адміністрація Трампа є крайнім випадком зловживання владою. Крім того, спалах COVID-19 став випробуванням спроможності держави [231, р.490].

Екологічне управління є резонансним напрямком оцінки значення зовнішньої політики КНР. Зокрема, сучасний Китай особливим чином вирішує екологічні виклики і певну роль відіграє екологічна політика у внутрішньому та міжнародному управлінні. Виникає питання, якою мірою екологічні проблеми впливають на громадську думку та прийняття політичних рішень? При цьому необхідно враховувати порівняльний контекст як у інституційному так і в темпоральному вимірах. На думку Г. Яна, порівняльна політика, яка панувала після

другої світової війни, спочатку служила національній стратегії США. Тому вона за своєю суттю є ідеологічною — ця риса однаково притаманна дослідженням модернізації та демократизації. Однак між ними є відмінності. По-перше, дослідження демократизації більш ідеологічні. Серед дослідників модернізації є кілька історичних соціологів і дослідників державного будівництва, які вважають своєю місією внесок у знання, тоді як дослідники демократизації, включаючи таких престижних діячів, як Роберт Даль у його останні роки, припинили пошуки соціологічно значущих знань. По-друге, вони мають різні виміри дослідження. Дослідження демократизації є одновимірними, оскільки вони беруть єдиним критерієм наявність багатопартійних виборів [231, р.491].

Контроль ЗМІ та інформації є резонансним аспектом функціонування комуністичної політичної системи. Загальною концептуальною тезою є те, що китайський уряд контролює та формує інформацію як усередині країни, так і в усьому світі. Проте уточнення потребує процес, як саме цензура та пропаганда в ЗМІ впливають на суспільне сприйняття та політичний дискурс? Однак доцільно звертатися до осмислення поняття категорійної мережі яка не відповідає стандартам сталої демократії. Г. Ян проголошує це основною причиною невдачі таких досліджень: оскільки політичні інститути є багатовимірними, змагальні вибори є лише вертикальною формою демократії, тоді як інші форми, такі як дорадча демократія та демократія участі, також існують. Навіть у дослідженнях демократії в її різноманітних формах демократія є лише одним з вимірів політики, тож як один вимір може замінити всі інші виміри політики? Відносно дослідження модернізації, хоч і орієнтовані на ідеологію, є принаймні багатовимірними, охоплюючи, серед іншого, такі аспекти, як розвиток і формування політичної людини, канали залучення еліт і способи політичної комунікації. Сеймур Ліпсет, наприклад, бере до уваги

соціальні умови демократії та вважає, що вони важливіші за саму демократію [231, р.492].

Громадські рухи та громадянське суспільство виступають потужним інституційним джерелом для підтримки або потенційного заперечення зовнішньої політики КНР. Політологічний загал всього світу цікавить, як громадські рухи та організації громадянського суспільства діють в рамках обмежень політичної системи Китаю. Важливо з'ясувати роль, яку відіграє громадська думка у впливі на політичні рішення і як це виражається в межах, встановлених урядом. Конкретні події глобального значення також вимагають переосмислення як тла для ухвалення зовнішньополітичних рішень. Як вважає Г. Ян, глобальний спалах COVID-19 на початку 2020 року став серйозним випробуванням спроможності управління для всіх країн і випадком порівняльних досліджень, який трапляється раз на століття: оскільки країни переживають ту саму подію в той самий період часу, їхні практики можна порівняти, на відміну від багатьох попередніх випадків, які порівнювали, незважаючи на те, що вони були дуже надуманими [231, р.493].

Дослідники можуть вибрати зосередження на одній чи кількох із цих областей або дослідити міждисциплінарні підходи, щоб отримати всебічне розуміння китайської політики. Враховуючи динамічний характер політичного ландшафту Китаю, поточні події також можуть надихнути на нові дослідницькі питання та сфери дослідження. Нагальним є розуміння поняття політичного інституту який в умовах КНР сильно відрізняється від демократичних країн. Згідно з Г. Яном, наприклад, у порівняльних дослідженнях інституційного переходу сам «інститут» сприймався по-різному – наприклад, певні виборчі демократії називаються «конкурентним авторитаризмом». Подібним чином, у порівняльних дослідженнях політики боротьби з бідністю бідні домогосподарства в сільській місцевості Китаю, які зазвичай володіють

землею та майном, дуже відрізняються від домогосподарств у південній Азії чи південній Америці. Їх «бідність» має різні конотації та не порівнянна [231, р.494].

Специфіка управління та політичні інститути передбачає вивчення структури та функціонування політичних інститутів у Китаї, включаючи комуністичну партію Китаю (КПК) та урядові органи. Дослідження динаміки формування політики, адміністративного управління та взаємовідносин центральної та місцевої влади. Комуністична партія Китаю (КПК). Критика комуністичного типу адміністративного управління отримала публічне поширення саме завдяки COVID -19. На думку Г. Яна, спалах COVID-19 має чітко визначені критерії, цифри заражень і смертей, рівень загрози економіці та вплив на освіту. Оскільки це спільна загроза від спільного ворога, критерії інституційної ефективності чи спроможності управління є простими, наприклад, рівень зараження та смертності, здатність до економічного відновлення та охоплення онлайн-навчання як альтернативи традиційній моделі навчання. У цьому сенсі ми можемо сказати, що глобальний спалах COVID-19 є винятковим випадком для порівняльних політичних досліджень, оскільки він може фундаментально покласти край «парадигмі переходу», зосередженій на інституціях. Якщо попередні заклики до «кінця парадигми перехідного періоду» були голосами розуму через похмурі результати постперехідних країн, то пандемія стала прямим ударом по вірі західних країн у їхні інститути, що вважалося кінцем історії [231, р.495].

Вивчення внутрішньої організаційної роботи КПК, її керівництва та механізмів, за допомогою яких вона підтримує контроль спонукає до аналізу внутрішньопартійної динаміки, політичної ідеології та ролі партії у формуванні політики та управління. Нещодавно міжнародні відносини та зовнішня політика сфокусувалися навколо боротьби з пандемією. На цій основі були виявлені окремі моменти критики

діяльності режиму Сі Цзіньпіна. Г. Ян, слушно наголошує, що під час початкового спалаху в Ухані західні основні ЗМІ приписували трагедію неліберальним інститутам Китаю, маючи на увазі, що вільні демократії можуть бути позбавлені будь-яких турбот. За вірою в інституційну перевагу стояла «перевага білих»: вони навіть вважали, що вірус заразний лише серед азіатів і що білі мають до нього імунітет. Те, що сталося пізніше, було безжальним ударом по таким переконанням, оскільки до інших результатів призвела фактична спроможність управління, а не інституції [231, р.496].

Дослідження пріоритетів зовнішньої політики Китаю, стратегії та дипломатичних відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями. Аналіз ролі Китаю в глобальному управлінні, регіональній безпеці та його підході до міжнародного співробітництва та конфліктів. Тому слід говорити про доцільність об'єднання комплексу підходів для систематизації різномірної інформації.

Таким чином, методологічні підходи до встановлення значення внутрішньополітичного порядку денного для утвердження та реалізації зовнішньополітичних рішень в сучасному Китаї формується навколо необхідності ідентифікувати системні характеристики, інституційні ролі та результативність регіональних та тематичних напрямків зовнішньої політики. Відповідно можливість порівняння та визначення різних напрямків пріоритетності визначення, рівня інституційної стабільності та спроможності також вимагає системного підходу. Також на перший план виходить питання гнучкості та «авторитарної монолітності» в політико-інституційній системі, а також значення цих чинників для зовнішньополітичного сектору КНР.

Висновки до розділу 1.

Розглянувши матеріал засвідчив, що міждисциплінарні підходи до встановлення основних чинників політика інституційного розвитку сучасної КНР виходять із соціокультурних реалій та традицій політико-інституційного підґрунтя комуністичного режиму, а також ролі та значення КНР на світовій арені. Вивчаючи етичні та соціальні аспекти функціонування політичних інститутів сучасного Китаю, які впливають на зовнішньополітичні рішення, дослідники докладно розбирають принципи підпорядкування в рамках владної ієрархії, засновані на конфуціанській моралі. Також з'ясовано, що соціокультурне тло забезпечує інституційну стабільність, партійну дисципліну та високий рівень виконавчої результативності при виконанні рішень. Соціологічні, економічні та управлінські розробки доводять, що сучасний симбіоз традиційної конфуціанської моралі та ієрархічна підпорядкованість автократичного комуністичного менеджменту дозволяють говорити про виняткову стійкість та згуртованість китайської управлінської системи. Водночас вказані риси визначають непублічність процесів прийняття рішень, а також лише загальні підходи, якими визначають рамкові критерії наукового аналізу внутрішньополітичних чинників зовнішньополітичних рішень сучасної КНР.

Економічний та ідеологічний детермінізм на сучасному етапі в загальному плані дає змогу зрозуміти стан та перспективи інституційного забезпечення політичного управління в КНР. Політологічні фахові розробки в різних країнах світу підкреслюють, що порядок денний вимагає синкретичного підходу та охоплення даних з різних дисциплінарних підрозділів. Ідеться навіть про необхідність формування нових дисциплінарних кластерів навколо поняття «політичної синології». Сучасні політологічні дослідження вказують на те, що інституційне підґрунтя зовнішньої політики КНР під час правління сі цзіньпіна зазнало значних змін. Зокрема, посилилися

автократичні тенденції, зросло значення партійної та виконавчої дисципліни, посилився контроль над окремими інституціями дійовими особами тощо. Політичний активізм та публічні обговорення в контексті розвитку сучасної політики КНР відійшли на другий план. Сучасні політичні науки намагаються виявити приховані аспекти функціонування політико-інституційної підсистеми Китаю.

У сучасній науковій літературі цілком доцільно відзначаються моменти посилення контролю над поведінкою громадян, у тому числі елітаріїв. Водночас китайська система як комуністична не може бути системою, яка видозмінює свої основні засади в одномоментний спосіб. Тому прийняття стратегічних рішень в безпековій сфері та сфері глобальної конкуренції носить характер наслідування попереднім періодам. Також ідеться про відстоювання базових констант зовнішньої політики: національних інтересів, пріоритетів економічного розвитку тощо. Політичні науки вказують на набір пріоритетних напрямків зовнішньої політики, які посилилися з приходом до влади Сі Цзінпіна. Також ідеться про жорсткість відстоювання багатьох питань, що спричиняє конфліктність із багатьма міжнародними акторами, зокрема з США та Японією.

Спроби виявлення політичного вектору в обговореннях зовнішньополітичних стратегій всередині КНР більшості випадків залишається безрезультатними. Прихованість процесів прийняття рішення вимагає застосування комплексної методології, яка має охоплювати неінституалістський підхід, системний та порівняльний методи. В рамках першого доцільно виявити розбіжності між партійними та ідеологічними доктринами, які проголошуються в публічній медіасфері Китаю та їх реальними способами відстоювання. Системність методології повинна бути спрямована на з'ясування системно повторюваних процесів політико-інституційного впливу та

обговорень. Також необхідно встановити відносини між політико-інституційною системою та зовнішнім середовищем.

Прагматичні та технократичні елементи в політиці ухвалення рішень мають бути розглянуті на основі порівняльної методології. У рамках комплексної методології необхідно наголосити на парадигмальній зміні в дослідженні чинників прийняття зовнішньополітичних рішень в сучасному Китаї. Зокрема, необхідно розглянути питання партійного лідерства, соціальної стабільності, а також залучення до процесу зовнішніх інтеракцій сучасної КНР територіальних та локальних партійних організацій та лідерів. Відповідно наше дослідження розвивається на основі зміни фокусу дослідної уваги від більш загальних аспектів до більш конкретних. Тому доцільно, з'ясувавши значення технократичної або технологічної парадигми управлінської розробки політичних рішень, перейти до виявлення конкретних акторів (суб'єктів) та особливостей їх діяльності в контексті відстоювання групових інтересів. Виявивши баланс між прагматичними та ідеологічними критеріями реалізації зовнішньополітичних рішень, можна перейти до значення інституційних змін сучасній КНР для зовнішньої політики сучасної України в умовах російської агресії. Таким чином, міждисциплінарні дискусії, політологічні розробки та комплексна методологія спрямовують зусилля на послідовне виявлення стану та особливостей функціонування політико-інституційної системи сучасної КНР.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В СУЧАСНІЙ КНР: ВІД ПАРТИЗАЦІЇ ДО ТЕХНОКРАТІЇ

2.1 Партиїно-ідеологічна детермінація процесів прийняття політичних рішень в сучасній КНР.

Політично-ідеологічна детермінація політичних рішень та процесу їх прийняття є ключовою характеристикою для КНР. Ця характеристика офіційно затверджена та декларується в базових державно-партиїних документах. Відповідно до цього марксистсько-ленінська ідеологія виступає теоретичною основою для прийняття політичних рішень, а Компартія Китайської народної республіки – технологічно-бюрократичним механізмом втілення цих рішень.

Поряд з цим об'єктивні умови, передусім економічні (КПК зобов'язана «першочергову роль відводити економічному будівництву, всю іншу роботу підпорядковувати цьому будівництву та ставити йому на службу») та геополітичні спонукають партійне керівництво держави шукати та обґрунтовувати більш гнучку партійно-ідеологічну детермінацію прийняття управлінських та політичних рішень з урахуванням внутрішньо та зовнішньополітичних пріоритетів КНР. Саме тому на певному етапі з'явився базовий термін про «соціалізм з китайською специфікою», а Компартія в статутних документах наголошує на «реалістичному підході до справи в ногу з часом», «соціалізмі з китайською специфікою нової епохи», «бути діловим та практичним», «втілювати в життя курс «одна країна – дві системи» [85].

Таким чином, в процесі прийняття політичних рішень в сучасному КНР ми маємо констатувати: з одного боку «марксизм-ленінізм» (ідеологічна база для «демократичної диктатури народу») та Компартія (механізм реалізації – «політична керівна сила найвищого порядку» побудована на принципі «демократичного централізму»), а з іншого боку тісне переплетіння об'єктивно існуючих внутрішньо економічних

умов («розвиток продуктивних сил», «подолання протиріч між постійно зростаючими потребами народу в чудовому житті та нерівномірністю та неповнотою розвитку») та зовнішньополітичних пріоритетів («відродження китайської нації», ініціатива «один пояс, один шлях») [85].

Саме тому специфіку прийняття політичних рішень на всіх етапах історії КНР зумовлювали внутріпартійні процеси в КПК, результатом яких був прихід до влади певних лідерів і партійно-елітних груп, з подальшим формулюванням ними підходів до використання базових комуністичних ідей в об'єктивних соціально-економічних умовах та, відповідно, трансформованих економічних та управлінських концепцій.

Мао Цзедун за протокольними, але при цьому офіційними статутними твердженнями КПК, поєднав марксизм-ленінізм за конкретною практикою китайської революції: «вірні, підтверджені практикою теоретичні принципи, узагальнення досвіду китайської революції та будівництва, квінтесенцію колективної мудрості КПК». Виходячи з формаційного підходу марксизму, Китай пройшов шлях революційної боротьби проти імперіалізму, феодалізму, бюрократичного капіталізму до створення держави «демократичної диктатури народу» – Китайської народної республіки.

Марксистська ідейна база з практичних політичних міркувань була доповнена Мао Цзедуном тогочасною конспірологією «заколоту» і одночасного звільнення та силового залучення до боротьби чи покарання різних категорій населення з шляхетних міркувань національного порятунку під час військового протистояння [201].

Ідеологічна, а потім і партійна детермінація політичних рішень під час головування Мао Цзедуна була максимальною та мала вектор «революційності» як за змістом, так і за «неймінгом». Тобто вектор битви та силового перетворення домінував не тільки щодо зовнішнього середовища (імперіалізму), а і до внутрішнього (ревізіонізму): «Нехай

розцвітають сто квітів, хай змагаються сто шкіл» (підтримка критики та внутрідержавного контролю), «Великий стрибок» (зростання виробництва та зростання економіки завдяки залученню всіх громадян до процесу виробництва), «Культурна революція». Саме «Культурна революція» була тим політичним рішенням, яке під виглядом партійно-ідеологічної детермінації (боротьба з ревізіонізмом серед нової комуністичної еліти КНР) мала для Мао Цзедуна конкретний політичний зміст: 1) санкціонована «народна» боротьба з потенційними опонентами Мао навіть на рівні місцевих партійних осередків, їх дискредитація (знищення) та заміна на альтернативні структури влади («чистка» партійної структури без офіційних звинувачень); 2) ствердження єдиної структури «партії-держави» і суспільний консенсус щодо цього питання; 3) надання утопічним комуністичним ідеям легітимності на роки вперед; 4) об'єднання китайців різних етносів на підставі єдиної лінгвістично-ідеологічної бази; 5) ствердження особистості Мао як сакральної фігури; 6) обґрунтування особливого статусу марксизму китайського культурного зразка для захисту від ревізіонізму, який «спідкав» соціалістичні та комуністичні рух у Європі [76].

Поєднання партійно-ідеологічних детермінант з вимогами внутрішньо та зовнішньополітичних реалій при прийнятті політичних рішень під час правління Ден Сяопіна перетворилась у нову, реформовану у порівнянні з попереднім періодом концепцію побудови «соціалізму з китайською специфікою», в якій закладались обережні технократичні аспекти. Передусім мова йде про акцент у партійно-державній політиці на «економічне будівництво», а у прийнятті зовнішньополітичних рішень – на «відкритість зовнішньому світу». Базою для цього виступали «звільнення свідомості та реалістичний підхід» як результат аналізу позитивного та негативного досвіду попереднього етапу існування КНР з часу революції 1949 року [193].

На практиці це означало де-юре збереження марксистської ідеологічної детермінанти прийняття політичних рішень, а де-факто зміну пріоритетів партійно-державної політики у бік вирішення економічних та соціальних питань (розвиток економіки та створення «середньозаможного суспільства»). Отже політичні рішення щодо реформування економіки інтегрувались в ідеологічну систему КНР (набували інституалізації як необхідна частина шляху до соціалізму), а не абсолютно залежали від неї, як наприклад, раніше залежали від ідеологічного курсу партії на класову боротьбу та здійснення перманентної революції.

Таким чином можна стверджувати формування подвійної детермінації прийняття політичних рішень з принципово різною вагою кожного елемента: партійно-ідеологічна детермінанта як офіційно-домінуюча і пріоритетна, і соціально-економічна як невід’ємна частина політики реформ, проголошеної партійно-державним керівництвом КНР, але допоміжна.

Така розстановка пріоритетів дозволила зменшити на рівні як офіційного так і повсякденного суспільного сприйняття конфлікт між комуністичною ідеологією та використання елементів капіталізму виключно в економічній сфері для подолання відсталості останньої та утворення соціалістичної ринкової економіки як відповідь партії на запит людей щодо підвищення соціальних стандартів (середньозаможне суспільство), а також інтегрувати елементи ринкової економіки в офіційну марксистську ідеологічну базу завдяки проголошення домінанти колективної форми власності і допоміжної ролі приватної, пріоритету планової економіки і допоміжної ролі ринкової [9, с. 83-93].

Вказана подвійна детермінація (з різною вагою елементів цієї детермінації) прийняття політичних рішень зробила можливою реалізацію «модернізацій» базових соціально-економічних складових держави: промисловість, сільське господарство, наука і технології,

збройні сили. Це втілювалося на практиці у відході від принципів колективізації та системи народних комун, дозвіл на приватні підприємства та ринкову реалізацію продукції, підвищення закупівельних цін на продукцію аграрного сектору, а також скорочення збройних сил та асигнувань на них (що в умовах класової боротьби зі світовим імперіалізмом з позицій партійно-ідеологічних було б сприйняте як контрреволюційний злочин). Звичайно, що такі масштабні економічні перетворення потребували й реформування сфери партійного управління. Таким чином економічна детермінація прийняття політичних та управлінських рішень була не тільки інтегрована з ідеологічну концепцію марксизму, а й в структурну складову держуправління – Комуністична партія Китаю [201].

В умовах глобалізації економічних відносин внутрішньополітичні реформи та завдання, які були поставлені перед Китаєм (схвалені партійним керівництвом) неминуче вплинули на зовнішньополітичний курс країни, який теж відчув подвійну детермінацію прийняття принципових рішень.

Ситуація вимагала залучення 1) інвестицій у розвиток економічного потенціалу КНР, який отримав завдяки «модернізаційним» реформам великий імпульс для практичної реалізації, 2) іноземних фахівців для втілення сучасних технологій, а в подальшому – формування власного фонду провідних спеціалістів (для цього великий десант китайських студентів був спрямований на навчання в різні країни світу) та освоєння ринків збуту. Це обумовлювало необхідність розвитку відносин Китаю з такими глобальними акторами світової економіки та політики як США та Японія. Була оголошена політика «відкриті двері» як певна калька з політичної доктрини США, яка проводилась в Китаї до 1949 року. Ден Сяопін особисто домовлявся з керівництвом США про нормалізацію двосторонніх відносин (визнання Сполученими штатами «одного Китаю», а

до цього КНР вже стала членом Радбезу ООН замість Китайської республіки (Тайвань), а також відвідав Японію [132].

Позитивні результати економічних реформ (забезпечення всього населення необхідним продовольством, сотні тисяч приватних компаній та десятки мільйонів індивідуальних господарств, економічне зростання більше 10% на рік) на певний час затвердили згадану подвійну детермінацію прийняття політичних рішень.

Але соціально-економічна детермінація при прийнятті політичних рішень не набула офіційно тієї ж ваги як партійно-ідеологічна, і це заклало невідворотну тенденцію для реставраційного руху – ствердження і де-юре і де-факто партійно-ідеологічного домінування у процесі прийняття стратегічних політичних рішень. Тому що, економічна сфера встановлена на частково капіталістичні рейки схильна переживати не тільки підйоми, як на початку курсу «чотирьох модернізацій», а й спади та кризові явища – ці хвилі природна складова вільної ринкової економіки. Але у ліберальній системі в економіці та демократичній у політиці кризові ситуації вирішуються завдяки правовим та ринковим механізмам. Натомість в країнах з офіційно визнаною домінантою партійно-ідеологічного керівництва всіма процесами в державі, виходом з кризових ситуацій виступає застосування адміністративно-силового механізму держави. Тобто мов йде про повернення максимальної детермінаційної ваги при прийнятті політичних рішень до марксистської ідеології та партійного апарату [9].

Негативними наслідками економічного зростання при «ринковому соціалізмі» стали «перегрів економіки», інфляція, зростання корупції та ін. Одночасно з цим лібералізація економіки викликала зростання громадської активності серед молоді та формування у них зачатків ліберально-демократичної свідомості. Це призвело до зростання напруженості як в суспільстві так і в партійній еліті КНР. Підтвердженням того, що не подвійна, а партійно-ідеологічна

детермінація у прийнятті політичних рішень знову стала ключовою був розгін студентів-голодувальників з площі Тяньаньмень (більше тисячі загиблих), потім численні арешти, а далі практика силової боротьби держави (арешти, страти) з різними соціальними групами, які у своїй сфері сприймалися партійним керівництвом як загроза для своєї влади: корупціонери, політичні опоненти, національні та релігійні меншини [12].

Результатом цих процесів стало прийняття чергової концепції державного розвитку, яка мала вписати в партійно-ідеологічну систему прийняття політичних рішень об'єктивно існуючі пріоритети економічного та зовнішньополітичного поступу КНР, які, незважаючи на кризові ситуації в економіці та громадському житті, нікуди не поділись. Це концепція «потрійного представництва» Комуністичною партією Китаю інтересів продуктивних сил, культури та широких верств населення авторства нового керманіча партії та держави Цзян Цземіна. А отже від марксистського ідеологічного розуміння КПК як партії, яка представляє інтереси пролетаріату, відбувся перехід до «широких верств», а саме представників приватного сектору і вчених, які можуть бути частиною партії і, як результат, брати участь у партійному прийнятті рішень та керівництві економікою країни. Ця концепція була презентована як «продовження та розвиток марксизму-ленізму, ідей Мао Цзедуну і теорії Ден Сяопіна» та «фундамент, на якому ґрунтується партія, основа знаходження партії у влади, основне джерело її сил», яка має завданням розвиток продуктивних сил з точки зору прагматичного підходу [85].

Але в прикладному сенсі необхідність вирішення соціально-економічних проблем, що виникли, породжувала потребу в розширенні аудиторії, яка приймає участь у партійному керівництві економічними та технологічними процесами, в першу чергу з точки зору фаховості у ринкових відносинах та нових технологіях, а також ресурсної

спроможності (приватний бізнес, галузеві менеджери та ін.). До того ж викликана лібералізацією економіки активізація громадського сектору потребувала залучення більш широкого кола соціальних груп у інституціолізований політичний процес, щоб не стикатися з постійною необхідністю масових та публічних каральних дій як на майдані Тяньаньмень. Вирішення обох проблем (економічних та громадських) мало пройти за партійно-ідеологічною детермінації прийняття політичних рішень та збереження абсолютної влади КПК у країні. Тому розширення соціальної бази партійної номенклатури було достатньо обґрунтованим сценарієм. В ідеологічному плані новий управлінський концепт Цзян Цземіня фіксував можливість співіснування різних соціальних груп на відміну від класової боротьби з експлуататорами, якими згідно марксистської ідеології були представники капіталістичної форми господарювання та управління (економічні еліти, приватний менеджмент). Це дозволило обмежити, чи навіть виключити, з політичного та суспільного дискурсу негативні терміни «капіталісти», «експлуататори» щодо учасників приватної економічної активності, які були базовою ознакою традиційної комуністичної ідеології. Окремо партійна еліта дала сигнал і власній структурі і «широким верствам», які мають відчувати турботу КПК, що це не епізод у ідеологічній трансформації китайського комунізму, який може швидко скінчитися, а «партія зобов'язана керуватися ідеями потрійного представництва тривалий час» [85].

Збереження актуальності економічної детермінації у прийнятті політичних рішень поряд з домінуючою партійно-ідеологічною детермінацією обумовило активність Китаю у напрямку міжнародного співробітництва та нарощування впливу на світові економічні та політичні процеси. Так КНР увійшла в організацію Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), де одну з ключових ролей відігравали США. Більш того, КНР змирився (узгодив) одночасне

входження в цю організацію Тайваню, що в цілому протирічило концепції існування «одного Китаю». Але економічна детермінація в даному випадку посунула партійно-ідеологічну, тому що ця організація в решті решт об'єднала близько 60% світового ВВП, майже половину світової торгівлі та іноземних інвестицій. А завданнями цієї організації були дуже необхідні для Китаю посилення економічної взаємозалежності економік-учасниць та підтримання економічного зростання країн регіону, а також ліквідація обмежень щодо пересування між країнами товарів, послуг, капіталів, технологій і робочої сили [6].

КНР увійшов у Регіональний форум Асоціації держав Південно-Східної Азії з безпеки (ARF), який акцентує увагу на реалізація заходів довіри у регіоні, превентивній дипломатії та створенні в регіоні механізмів запобігання та врегулювання конфліктів [31].

Китай став учасником низки рад (з тихоокеанського економічного співробітництва) та регіональних форумів (взаємодії і заходів довіри в Азії, зі співробітництва в галузі безпеки в Азії і Тихоокеанському регіоні, зі співпраці у Північно-Східній Азії) [223].

Подальша трансформація партійно-ідеологічної складової детермінації політичних рішень продемонструвала стабільність процесу інтеграції в неї економічної та технократичної складових. І це отримало підтвердження завдяки введенню в ідеологічну конструкцію партійно державного керівництва понять «людина як найвища цінність» та «узгоджений сталий розвиток». А останнє набуло статусу наукової теорії, яка стала результатом поєднання «колективної мудрості КПК» та специфічно китайського осмислення та апробації марксизму.

Таке коригування ідеологічної складової у керівництві країною стало результатом передбачуваного процесу розшарування суспільства (формування нової економічної еліти відокремленої від загального суспільства) завдяки лібералізації економічних процесів і необхідності зберігати марксистські принципи (захист інтересів «широких верств»

населення) як ціннісну основу державного управління та організації життя китайського суспільства. З одного боку економічні міркування обумовлювали об'єктивні процеси в суспільстві та прийняття відповідних політичних рішень. А з іншого, необхідність збереження влади КПК диктувала партійно-ідеологічний порядок денний, який мав залишитися головною детермінантою прийняття принципових політичних рішень [85].

«Людиноцентризм» (люди є головною рушійною силою історичного процесу, а не класи став тією тезою, яка не повертала керівництво КНР у прийняття політичних рішень на базі класової боротьби, бо це не відповідало би принципу «людина – найголовніша цінність»). Але затверджувала принцип, коли досягнення на підставі ринкової конкуренції, які не спрямовані на благо «людини» в китайському суспільстві, не мали «імунітету» від партійно-ідеологічного та адміністративно-силового впливу держави. Таким чином «людиноцентризм» часів Ху Цзіньтао («дух простого життя і важкої боротьби») був спрямований на офіційне визнане збереження можливості партійно-ідеологічної детермінації у прийнятті політичних рішень незважаючи на прагматичні та технократичні міркування, які вже були системоформуючими для економіки КНР. Сам Ху Цзіньтао на XVII з'їзді КПК у 2007 році заявив, що «країна пройшла надзвичайний період, а далі був узятий курс на побудову середньозаможного суспільства, під чим розумілися зростання економіки, продовження політики «реформ і відкритості», значне підвищення рівня життя, вдосконалення демократії і правової системи, всебічний соціальний розвиток» [85].

Надалі, вже з приходом до керівництва партією та державою Сі Цзіньпіна продовжився процес узгодження, по-перше, існуючої моделі китайського соціалізму з елементами капіталістичних відносин, в якій капіталістичний елемент набував все більшої ваги. По-друге партійно-ідеологічною базою комунізму, від якої керівництво держави не має

намір офіційно відходити, бо вважає ідеологічну складову стержнем єдності китайського народу навколо КПК. По-третє, суспільним запитом на соціальну справедливість та «середньозаможне суспільство», яке декларувалося на попередніх етапах [85].

Мотиваційна частина реформ, які розпочав новий керівник КНР включала базові відсилки до попередніх етапів: від «марксизму-ленінізму» до наукової концепції розвитку та потрібного представництва на шляху до великого відродження китайської нації. Але проголошувався нова епоха соціалізму з китайською специфікою XXI століття і «новий підхід» до досягнення цієї мети

Акцент на цьому етапі був зроблений на певному розподілі відповідальності за особливості економічної системи та соціального керівництва КНР на суспільство у вигляді тези про народну демократію, яка дає сили соціалізму та забезпечує соціалістичну модернізацію.

В практичній площині декларувалося побудова стабільного збалансованого в економічному і соціальному плані суспільства з комбінацією технократичних та традиційних технологій соціального управління. А в партійно-ідеологічному контексті залишалися постулати про єдність партії для реалізації знову встановлених пріоритетів, а також поєднання традиційних уявлень про формування державної політики, прийняття політичних рішень, взаємодію держава-суспільства, які базувалися на конфуціанських принципах та комуністичних постулатах, з ідеологічними нововведеннями (наприклад перехід від революційних пріоритетів маоїзму, повернення до яких може налякати суспільство, до цінностей справедливості, демократії, заможності).

На відміну від попередників, які намагалися артикулювати свої ідеї політичного і соціального управління: «широкі верстви», «потрібне представництво», «людина – головна цінність», але були за твердженням дослідника [10, С. 107] «не революціонерами, а бюрократами і менеджерами реформ Ден Сяопіна», Сі Цзіньпін почав реалізацію

консервативної революції для зміцнення власної легітимності та посилення влади. І для цього він повертає порядок денний у бік ідеологічної основи соціалізму тільки на підставі якої можлива подальша модернізація та розвиток КНР і гармонізація відносин у китайському суспільстві (навіть термін «гармонійність» людини і відносин апелює к традиційним конфуціанським принципам). Навколо цієї партійно-ідеологічної бази та особистості Сі починається об'єднання соціальних груп, які відчували плюси капіталістичної складової економіки, а тепер мають як справжні громадяни інтегруватися (чи кооптуватися) в партійно-ідеологічну систему країни, яка є основою і гарантує сталість особливої системи китайського соціалізму.

Завдяки курсу Сі Цзіньпіня, який визначають як консервативну революцію, виявилось, що економічна детермінація прийняття політичних рішень, яка мала певну вагу, хоча офіційно і підпорядковувалася партійно-ідеологічній, почала цю вагу втрачати в силу цілеспрямованих дій нового китайського керівництва. А саме політико-ідеологічна складова загальної системи детермінації процесу прийняття політичних рішень знову переходила у статус ключової не тільки де-юре, а й де-факто. Тобто партійно-ідеологічна детермінація подальших політичних рішень стверджувалася завдяки партійно-ідеологічній детермінації самих реформ керманіча Сі.

Консерватизм цих реформ означав відмову від тих рішень в сфері економіки які загрожували би статусу чи ідеологічній та організаційній єдності Комуністичної партії Китаю, навіть якщо ці рішення прагматичні та доречні з точки зору економічного розвитку. А отже пріоритет партійно-ідеологічної детермінації політичних рішень і підпорядкування міркувань об'єктивного характеру в економіці і навіть зовнішній політиці партійно-ідеологічним орієнтирам.

На практиці це матеріалізувалося не тільки у змінах в ідеології (акцент в бік домінування авторитарних національно-державницьких орієнтирів – «китайська мрія») та пріоритетності прийняття політичних рішень в бік партійно-ідеологічної детермінанти, а й в нововведеннях у партійно-державних управлінських структурах. Дослідник В.Кіктенко [10, с. 106-114] констатує переформатування керівництва КПК, уряду й армії, ревізію та консервацію політичних та інституційних реформи попередників, дискредитація універсальних цінностей і глобальних норм а також посилення ідеологічного контролю у різних сферах суспільного життя, проведення масштабної антикорупційної кампанії. Також, в контексті боротьби з корупцією, активізувався процес нейтралізації потенційно небезпечних для влади Генерального секретаря топ-партійців, небезпека яких ґрунтується на їх приналежності до внутріпартійних груп, вплив яких був обумовлений наявністю ресурсів, отриманих завдяки лібералізації економічних процесів в країні. Противників керманіча всередині КПК карають найбільш жорстко. Але формально – не за маоїстськими лекалами за опортунізм чи ревізіонізм, а в рамках боротьби з корупцією.

Посилення партійно-ідеологічної складової детермінації політичних рішень йде паралельно зі зміцненням особистої влади Сі Цзіньпіня, що порушує принципи державного управління, закладені попередніми керманічами КНР після правління Мао Цзедуна (передусім, колективне керівництво, ротація влади, поділ функцій між партією як організаційно-ідеологічним апаратом та урядом, як технократичною структурою), а також міркування економічного прагматизму та доцільності. Знаковою подією в цьому напрямку стало внесення змін у Конституцію КНР і переобрання Сі Цзіньпіня на посаду Генерального секретаря Компартії Китаю в третє – перший випадок в новітній історії країни. Автоматично він був переобраний Головою

Центральної військової ради. І все це – одноголосним рішенням Загальнокитайських зборів народних представників [20].

Таким чином ствердження авторитарних тенденцій у керівництві країною з опорою на традиційні конфуціанські пріоритети соціально-політичного та державного управління в поєднанні з марксистськими принципами неминує обґрунтовують та легітимізують визначний вплив партійно-ідеологічного апарату на соціальні процеси в китайському суспільстві, а отже гальмують чи унеможлиблюють розвиток громадянського суспільства, яке формувалося завдяки лібералізації китайської економіки і мало забезпечити основу для подальшого зміцнення саме економічної та демократичної детермінації процесу прийняття політичних рішень всупереч партійно-ідеологічній.

Вектор до повернення пріоритету партійно-ідеологічної детермінації прийняття політичних рішень втілюється завдяки загальнодержавному партійному апарату, який змінювався на попередніх етапах в бік технократичних менеджерських принципів роботи та економічної мотивації, але завдяки збереженню офіційного державного курсу КНР на побудову соціалізму, нехай і з китайською специфікою, залишився досить організованим та здатним реалізовувати політику вищого партійно-державного керівництва як в ідеологічній, так і в соціально-політичній площині.

Система партійного керівництва дозволяє перетворювати рішення КПК на політичні та управлінські рішення держави. Це стосується урядових відомств, силових структур, передусім Народно-визвольну армію Китаю, яка підпорядковується державній та партійній військовим комісіям, але де-факто є мілітарним підрозділом керуючої Комуністичної партії, а не державними збройними силами в традиційному розумінні. Важливо зазначити, що партійне керівництво Китаю не інтегрує військових у прийняття політичних рішень не тільки ідеологічно та процедурно, але й організаційно. В системі армійського

керівництва інша структура управління, ніж в цивільному керівництві. З одного боку, це обумовлює певну автономію в системі збройних сил щодо прийняття організаційних та оперативних рішень. Але обмежує (максимально зменшує) легітимність військової еліти щодо прийняття стратегічних політичних та управлінських рішень.

Партійно-державний апарат КНР є ієрархізованим в дусі демократичного централізму. У рамках формального прийняття партійних рішень системи, реалізація має відбуватися у структурованому вигляді. Члени партійного апарату офіційно спілкуються відповідно до структурованої системи, що регулює контакти на різних рівнях партійної ієрархії. Накази передаються з рівня до рівня, і на кожному з них відповідний представник партійного апарату приймає рішення у відповідності до наказу вищого рівня, який дозволяє йому чи їй діяти. Партійці кожного рівня виходячи з галузевої специфіки віддають вказівки до наступного (нижчого) рівня, спираючись на накази попереднього (вищого) рівня. Передбачена також ієрархія вказівок та наказів відповідно до їх повноважень. Існують різні типи наказів і кожен тип наказу має різний рівень повноважень.

В цій конфігурації партійно-державна система спрямована на виконання політичних рішень вищого керівництва Компартії Китаю. Але на відміну від традиційного бюрократичного апарату, який має технократичну виконавчу функцію та відповідну мотивацію, партійний апарат Китаю не був позбавлений за роки економічної лібералізації комуністично-ідеологічного навантаження. Тобто економічна детермінація політичних рішень та технократичний вектор не стали для партійного апарату за роки від Ден Сяопіна до Сі Цзіньпіня безальтернативною базою, незважаючи на намагання інтегрувати у партійні лави представників з новими більш прагматичними пріоритетами. Але і не пройшли безслідно. Але в результаті прийняття політичних рішень і їх детермінація ідеологічними постулатами та

партійними настановами залишились прерогативою вищого керівництва, а перспектива (реальна чи маловірогідна) внутрішньопартійної ревізії рішень вищого керівництва логічно розглядати як прояв внутрішньополітичного змагання, а не як принциповий перегляд детермінант у формуванні політичної стратегії Китаю [10, с. 108]. Тому певна реставрація партійно-ідеологічного підходу до прийняття політичних рішень вірогідно стане прийнятною для партійно-державного апарату КНР. І в умовах фактичної однопартійності (де-юре в КНР наявна багатопартійна система, що є логічним для загальної концепції Китаю не афішувати на загал реальне становище речей – так було навіть під час лібералізації економіки, коли про це говорилося як про специфічний напрям соціалізму, не більш того) та демократичного централізму партійно-ідеологічна детермінація політичних рішень має перспективу втілюватися по всій вертикалі органів партійно-державного керівництва.

Як і попередній дрейф КНР від партійно-ідеологічних до економічних та технократичних пріоритетів обумовив зміни у зовнішній політиці країни у бік інтеграції у світові та регіональні економічні та політичні процеси, так повернення на комуністично-конфуціанські авторитарні ідеологічні рейки сприяв зміні зовнішньополітичних орієнтирів Китаю у зворотному напрямку. Політика країни стала очевидно більш жорсткою до партнерів з Азіатсько-Тихоокеанського регіону і, головне, до США.

Це призвело з початку до так званої «Торгівельної війни» КНР з США ще під час президентства Д.Трампа, яка була започаткована з запровадження мит на сталь, а потім перейшла у сферу інтелектуальної власності і технологій, потім впливових соціальних мереж, які загрожують національній безпеці. Тільки «митна» складова цієї війни призвела до того, що обсяги двосторонньої торгівлі, що підпадають під мита, перевищили 480 мільярдів доларів. З точки зору економічної

детермінації будь-який конфлікт у цій галузі міг бути вирішений шляхом домовленостей, які б ґрунтувалися на міркуваннях прагматизму та доцільності. Але партійно-ідеологічна детермінація прийняття в тому числі зовнішньо політичних рішень призвела до ще більш глобального конфлікту на рівні «західної цивілізації», з її ціннісними та економічними пріоритетами, та східної цивілізації авторитарного змісту [1].

Ще у своїй роботі «Приречені воювати» Г. Аллісон наводить основні спільні риси США та Китаю, що призведуть до їх протистояння: обидві країни прагнуть до світової гегемонії; сприймають одна одну як основну перешкоду до глобального лідерства; мають радикальні настрої в суспільствах і в правлячій еліті [29].

Цей цінносно-ідеологічний конфлікт можна стає наявним, якщо поглянути на «білу книгу» КНР зразка 2019 року [58] та «Стратегію національної безпеки США» зразка 2017 року [164].

Спираючись на традиційну ідеологію та досвід ізоляціонізму КНР дуже обережно ставиться до декларування зовнішньополітичних пріоритетів, якщо це стосується його амбіцій. Китай офіційно не визнає свої претензії на лідерство у світі, відповівши, наприклад, на пропозицію адміністрації Б.Обами зрозуміти «тягар відповідальності за долю світу», який лежить на обох країнах, що КНР не розуміє, чому в цьому питанні її виокремлюють від інших держав [17].

На практиці Китай замість інституційного створення союзів з іншими державами на тих чи інших умовах, воліє до економічного та військово політичного тиску на слабші країни для формування не обов'язково інституціолізованого пулу «васалів», а не союзників, навколо себе та задля реалізації своїх зовнішньополітичних амбіцій.

Така позиція контрастує з концепцією США, які у власній Стратегії згадують Китай з негативною конотацією як стратегічного

конкурента, з амбіціями сформувати світ на основі протистояння цінностям США, ревізійністську країну.

Повномасштабне військове вторгнення рф в Україну 2022, активізація зазіхання Китаю на Тайвань та інші події, які за цим відбулися, підштовхнули процес оформлення та протистояння: Демократичний цивілізований політичний табір у складі США та країн Європи, з одного боку, та «Вісь зла» в складі Китаю, рф, Ірану та, частково, КНДР – з іншого. До показових епізодів цього цивілізаційно-ідеологічного протистояння можна віднести візит спікера Палати представників США Н.Пілоссі до Тайваню [16], що офіційно було сприйняте Китаєм як ворожий акт втручання третьої країни в справи «одного Китаю», а також публічну ціннісну суперечку «з погрозами» між Сі Цзіньпінем та прем'єр-міністром Канади за лаштунками саміту «Великої двадцятки» у 2022 році (Китайський керівник заявив, що «все, що обговорювали, просочилося в газети, це недоречно. ...Якщо є щирість, ми можемо добре спілкуватися з взаємною повагою, інакше результат буде непросто визначити») [5].

Партійно-ідеологічна детермінація прийняття внутрішньо та зовнішньополітичних рішень сприяє тому, що Китай намагається реалізовувати дуалістичну зовнішню політику: стримано ізоляціоністську, що відповідає його ідеологічним настановам, але, одночасно, поступово реалізуючи амбіції одного зі світових лідерів в умовах глобалізації. Таким чином КНР вирішує стратегічні зовнішньополітичні завдання без декларативного оприлюднення амбіційних геополітичних стратегій. Тому надає перевагу двостороннім відносинам з різними країнами щодо кожного базового питання цих відносин окремо.

Партійно-ідеологічна детермінація прийняття зовнішньополітичних рішень в КНР має свою специфіку. Якщо у внутрішньополітичних питаннях є встановленні принципи і процедури

узгодження конкуруючих позицій та вирішення суперечливих моментів, а також розуміння пріоритетності завдань для виконання, то адміністрування зовнішньополітичних рухів не є технологічно визначеним та спирається на загальні ідеологічні принципи, проголошені керівництвом держави та наявну в партійному-державній еліті політичну кон'юнктуру. Невизначеність щодо процедурних моментів та делегування повноважень між структурами задіяними і сфері міжнародних відносин та національної безпеки, призводить до наступних особливостей прийняття політичних рішень в цій царині. А саме: неформальна каналізація інтересів різних груп щодо прийняття зовнішньополітичних рішень та залежність змісту цих рішень від керівника держави та його найближчого оточення, що укладається в китайську ідеологічну традицію. Тобто зміст конкретного рішення може залежати від важливості проблеми, яка на порядку денному та актуальності міжнародної інституції в межах якої цей порядок денний актуалізується (наприклад, форум зі співробітництва в галузі безпеки в Азії і Тихоокеанському регіоні та форум зі співпраці у Північно-Східній Азії і т.д.) [142, с. 169-187].

І це, логічно, робить більш важким аналіз детермінації прийняття цих рішень, бо нормативно-інституційна складова такого аналізу може не дати реальної картини того, як це відбувається.

Виходячи за тенденцій консервативної революції в партійно-державному управлінні Сі Цзіньпіня і акцентована увага останнього до ідеологічної складової державної політики, можна робити висновок про те, що партійно-ідеологічна детермінація у прийнятті зовнішньополітичних рішень є на сучасному етапі досить актуальною.

Але курс правлячої еліти на підсилення партійно-ідеологічної складової в прийнятті політичних рішень не означає миттєвого ігнорування економічної детермінації, тому що ліберальні принципи в рамках офіційно соціалістичної китайської економіки сприяли

створенню міцного базису для розвитку країни, запустили низку системних процесів в економіці КНР, які напряду пов'язані з забезпеченням функціонування країни, та обумовили виникнення специфічних проблем на перетині сфер ринкового та адміністративно-державного регулювання.

Найпотужніші з них: 1) «Роздування» галузі будівництва завдяки в тому числі вибіркового державному кредитуванню (маєш контакти з представниками партійно-державної еліти – отримуєш підтримку, втрачаєш довіру керівників партії втрачаєш держкредитування) та банкрутство великих девелоперських компаній (останній приклад – компанія «Evergrande Group», яка реалізовувала крупні девелоперські проекти в кількох містах Китаю та заборгувала понад 300 мільярдів доларів і була названа «бульбашкою», яка накрила китайський ринок нерухомості) [19]. 2) Масштабне і постійне зростання цін на житло завдяки утвореному колу: місцева влада дорожче здає землю під забудову і звітує партійно-державному керівництву про зростання ВВП за рахунок будівництва (навіть якщо це буде «місто привід» з непідйомним для споживачів з огляду на ціни житлом) – Девелопери, в очікуванні зростання попиту, готові більше вкладати, навіть запозичені кошти, у отриманні землі під забудову – громадяни сприяють зростанню цін намагаючись придбати дуже дорогі «квадратні метри» в тому числі завдяки кредитуванню. Тобто цей «міхур» зростає завдяки всім учасникам і має ризики луснути [8]. 3) Зростання оплати праці, що призводить до переміщення експортно орієнтованого виробництва до інших країн, а отже до зменшення валютних надходжень всередину держави та скороченню робочих місць. 4) Зростання заборгованості регіонів Китаю державі, яка, за твердженням Мінфіну, може сягати 19 трильйонів юаней (до 3 трильйонів доларів) та має тенденцію до зростання в силу необхідності продовження фінансування процесів, запущених в тієї ж галузі будівництва. Тобто місцеві уряди у намаганні вирішити ці проблеми вдаються до нових запозичень, бо податкових

надходжень для погашення боргів не вистачає, а приймаючи до уваги борги державних компаній, які гарантувалися місцевими урядами, загальна сума доходить до розміру ВВП всієї держави [7].

«Торгівельна війна» з США загострює економічні труднощі для КНР, окрім митних проблем відбуваються акцентовані обмежувальні дії щодо високотехнологічних китайських виробництв, що призводить до пригальмування цієї перспективної галузі, а також наявна перспектива обмеження залучення коштів китайськими компаніями на зовнішніх фондових ринках [191, с.624].

Все це може поставити під загрозу ідею про гармонійне та збалансоване «середньозаможне» китайське суспільство та спонукати партійно-державне керівництво чи то вирішувати питання в руслі ліберальної парадигми (економічними методами та за допомогою технократичних підходів у керівництві державою) навіть всередині традиційного китайського соціалізму, марксистської ідеології нового часу, під керівництвом Компартії чи то вдатися до адміністративно-силових дій (обмеження часу Ковід-19 продемонстрували, що потенційна технічна можливість запровадження таких заходів існує).

Друга модель буде передбачати, по-перше зниження ваги, чи повне усунення економічної складової з процесу прийняття політичних рішень. А це призведе до масштабних негативних наслідків, які можуть поставити під загрозу існування гармонійної, збалансованої та стабільної соціальної системи до якої офіційно так прагне КПК під керівництвом Сі Цзіньпіня, а це, в свою чергу, може нести небезпеку для статусу партії чи, принаймні, його наявного керівництва. По-друге, ця модель вимагатиме ідеологічного дрейфу від «китайської мрії» про збалансоване суспільство до «підзабутих» маоїстських пріоритетів революційної боротьби та обумовленого нею примусу і насилля, тому що негативні соціально-економічні наслідки від адміністративного централізованого вирішення економічних проблем будуть неминучими.

Тобто в цій моделі, єдиною альтернативою економічному та технократичному вектору запобігання цих загроз залишиться подальше «закручування гайок» і в партійно-ідеологічному, сенсі і в адміністративно-силовому. Але тоді наступним логічним етапом буде максимальна концентрація влади в руках наявної партійної еліти, а також реставрація не тільки революційних та насильницьких практик Мао Цзедунга, а й тенденції до традиційної ізоляціонізму Китаю. Але цей крок робити буде нікуди. Бо КНР отримав високий статус саме в умовах сучасного глобального світу і не має можливості та навіть ідеологічного виправдання «закриття» від світу та руйнації свого положення в ньому. Тому, незважаючи, на посилення ідеологічної складової в політиці КНР, вона виступає не проти, а за ліберальний принцип вільної зовнішньої торгівлі та проти американського «протекціонізму» в цьому напрямку.

Таким чином, маємо констатувати, з одного боку, наявність об'єктивних умов від трендів світової економіки до відпрацьованих технократичних практик в управлінні китайською економікою в попередні роки для фактичного збереження (не повного знищення) економічної детермінації в процесі прийняття політичних рішень керівництвом КНР. З іншого боку, наявною партійно-державною владою Китаю здійснюється цілеспрямований (консервативна революція) курс до актуалізації та підвищення ваги партійно-ідеологічної детермінації прийняття принципових політичних рішень як запоруки зміцнення контролю партійної еліти та особисто Генерального секретаря компартії Сі Цзіньпіня над всіма внутрішніми процесами в державі – і не тільки економічним, а й соціальним, а також релігійним і етнічним, які мають вирішуватися виключно з точки зору ідеї національної єдності та міркувань національної безпеки, тобто встановлення гомогенності релігійного та етнічного поля в державі шляхом як примусу так і з використанням технологій «перевиховання» соціальних груп, які не вписуються в модель етнічної чи релігійної єдності китайського

суспільства. Актуалізація ідеологічної складової у реалізації партійно-державної політики КНР на сучасному етапі набула додаткових можливостей завдяки використанню новітніх цифрових комунікаційних технологій, які дозволяють не тільки здійснювати постійний ідеологічний і пропагандистський вплив на всіх членів суспільства, а й акумулювати велику кількість вичерпних даних про кожну людину для подальшого використання для соціального управління від таргетування інформації до контролю за соціальною поведінкою громадян.

Результати динамічного протистояння цих двох тенденцій будуть залежати від комплексу чинників таких як тенденції в світовій і китайській економіці (друга достатньо інтегрована в першу), соціальні процеси всередині КНР (як реакція на економічні труднощі та можливе посилення партійно-ідеологічного контролю з боку держави), внутрішньопартійні процеси в КПК, пов'язані зі ствердженням особистої влади Сі Цзіньпіня та його курсу на партійні зміни та підвищення ідеологічної складової в державній політиці.

2.2 Прагматичні виклики міжнародних процесів та адаптаційні механізми політико-інституційної системи КНР

В пошуках фундаментальних засад китайського підходу до прийняття зовнішньополітичних рішень можна заглиблюватись в глибини китайської історії та культури, як це наприклад зробив Хуейюнь Фен, автор книги «Китайська стратегічна культура та прийняття рішень у зовнішній політиці: конфуціанство, лідерство та війна» [81], який починає шукати причини особливого характеру стратегічної культури Китаю в подіях далекого 463 року до нашої ери. Ми втім вважаємо, що ці особливості слід шукати в історії вже власне Китайської народної республіки. Такі політики як Ден Сяопін та Сі Цзіньпін вплинули і на зовнішню політику Китаю і на систему прийняття зовнішньополітичних рішень значно сильніше ніж Конфуцій.

З 1970-тих років Китай вийшов із відносної міжнародної ізоляції і просувався до дедалі більш значимої ролі в світовій політиці. Китай відновлював відносини і нормалізував стосунки з сусідами, світовими державами, повернувся до ООН. На цьому шляху його очікували як успіхи, так і невдачі, період оптимізму в 70-тих змінився відносним песимізмом 80-тих, коли у Китаю знову зіпсувались стосунки, в першу чергу з Заходом.

Найбільші виклики для Китаю та китайських еліт з'явилися наприкінці 80-тих. Політичні еліти в Пекіні з тривогою спостерігали за «оксамитовими революціями», за тим, як комуністичні партії втрачали владу, а потім взагалі потрапляли під заборону у Східній Європі, а їх лідерів люстрували. Проте Китаю вдалось знайти спосіб адаптувати свою політичну систему до цих викликів. Важливий внесок зробив Ден Сяопін, який хоча й пішов на той момент з усіх постів, проте залишався найбільш авторитетним політиком в країні. У 1990 році він вперше озвучив свою «велику стратегію» (酤联联胖), яка стала ключовим орієнтиром для Китаю на наступні два десятиліття. «Велика стратегія» була напрочуд лапідарною, тобто невеликою за обсягом і представляла собою, фактично, одну фразу, чому й отримала ще одну назву «28 ієрогліфів». Найбільш поширений її варіант наступний: «спостерігати спокій; зміцнювати нашу позицію; справлятися зі справами спокійно; приховувати наші здібності та вичікувати; вміти зберігати стриманість; і ніколи не претендувати на лідерство» [72]. Заклик відмовитись від лідерства, який міститься наприкінці цієї формули означає відмову від лідерства в світі в цілому, лідерства в рамках однополярного світу. Бути гегемоном, на думку Сяопіна, не тільки занадто важко і Китай може не витримати, але й в цілому безглуздо, тобто це не дає користі і навпаки – сковує ініціативу. Натомість одним з «полюсів» сили в багатополюсній світовій системі, на думку Ден Сяопіна, Китай міг стати і мав на це

претендувати. Сяопіна не був прихильником ізоляціонізму чи повної бездіяльності в сфері світової політики. Китай повинен був визнавати світові проблеми, не залишати їх без уваги, сприяти встановленню нового міжнародного політичного і економічного порядку і розвивати на основі п'яти принципів мирного співіснування відносини з усіма державами. Постійний опір розмовам про гегемонію, бажання уникати великих конфліктів, а з 1990-х років – підтримка багатовекторності, стали ознаками зовнішньополітичного дискурсу Китаю. Коли після фінансової кризи в 2008 році почалися розмови про Групу двох (G-2), в рамках якої Китай і Сполучені Штати були б двома провідними сучасними державами, китайські лідери чинили опір такому баченню, кажучи, що країна все ще розвивається і що вона надає пріоритет своєму власному розвитку, вирішенню внутрішніх проблем, і не прагне, або й просто не може, відігравати ширшу, більш глобальну роль [39, с. 330].

Важливість «28-ми ієрогліфів» була також в тому, що в їх рамках Ден Сяопін вийшов за межі ідеологічних принципів і вказав на національні інтереси як на основоположні пункти для зовнішньої політики Китаю, перейшовши таким чином на рейки прагматизму, який і реалізовували два наступні очільники країни. При цьому кожен з керівників озвучував не тільки відданість принципам висловленим Сяопіном, але й намагався запропонувати власну програму, в тому числі й у сфері зовнішньої політики, що підкреслювало важливість цієї сфери. Цзян Цземінь у середині 1990-х років оголосив початок політики «виходу назовні» (兄偕職) або «виходу на глобальний рівень» (腫惶假憚). Поступова реалізація цієї політики привела до того, що широке коло китайських акторів, таких як – державні підприємства, національні кампанії, влада провінцій, аналітичні центри, університети, засоби масової інформації – дійсно почали виходити зовні і

демонструвати створювати присутність Китаю у Азії, Африці, Європі та Латинській Америці.

Формула запропонована Ден Сяопіном напевно одна з найбільш відомих в історії світової зовнішньополітичної думки, свідченням цього є наявність у неї власної назви – «28 ієрогліфів». Ця відомість була зумовлена її тривалим впливом на зовнішню політику Китаю, яка виявилась успішною і зростанням зацікавленості в її дослідженні. Досліджували її як китайські, так і американські науковці, звісно переслідуючи при цьому свої цілі, якщо для перших важливими питаннями були: розкриття потенціалу цієї максими китайського лідера, її втілення у конкретних зовнішньополітичних рішеннях, визначення можливості продовження її застосування в мінливому світі, то для других: розшифровка її значення в китайському культурному контексті, використання її в якості прогнозовної бази тощо.

«28 ієрогліфів» регулярно досліджували китайські вчені, маючи на меті показати їх вплив на зовнішню політику Китаю, продемонструвати їх засадничий характер, наприклад називали її «маршрутом зовнішньої політики Китаю», описати їх довгострокові засади, при цьому намагались розвивати і окремі їх складові такі як «триматись у тіні» чи «робити щось реальне». Наприклад останній розшифровувався як активне сприяння розвитку глобального світу, його стабільності, внесення ще більшого внеску у справи людства, за Китаєм, як одним із полюсів багатопольярного світу і великою світовою державою, було право і обов'язок зробити свій голос у міжнародних справах помітним, він не міг перекладати на інших виконання важливої ролі у справах Східної Азії та світу в цілому. За певних умов він здатний поборотися за провідну роль на деяких напрямках, особливо у справах Східної Азії.

Сама ця формула, історія її популяризації та використання, демонструють нам специфіку китайського способу прийняття рішень і мислення. Першим, що вказує на цю специфіку є те, що коротка усна

рекомендація озвучена вузькому колу лідерів, протягом двох десятиліть визначала зовнішню політику країни незважаючи на зміну керівництва країни і зміни в самій країні.

Звісно, «28 ієрогліфів» намагались обережно критикувати, не ставлячи під сумнів в цілому її адекватність, з плином часу почали задумуватись про її відповідність часу. Вперше, ще в 2002 – 2006 рр., китайські політологи почали публічно сумніватись в збереженні ефективності і доцільності формули в раках світової політики, що зазнала значних змін. Наступний етап полеміки довкола актуальності викладеного в «28 ієрогліфах» почався в 2009 – 2012 рр., на фоні суттєвого посилення економічної могутності КНР та зростання її ролі у світовій економіці і паралельної активізації її зовнішньої політики. Можливість реагувати на події, що відбувались, планувати зовнішньополітичну стратегію в рамках формули Ден Сяопіна ставало дедалі важче. Вона занадто звужувала можливості висування варіантів рішень, проте авторитету формули вистачило для того, щоб за нею зберігся статус основоположної максими до завершення перебування на посаді Генерального секретаря Ху Цзіньтао. Врешті решт, після приходу до влади Сі Цзіньпіня, її було визнано такою, що потребує переосмислення. Проте використання її протягом такого тривалого періоду є безпрецедентним.

По-друге, окрім тривалості її використання, важливим є її авторитет. В той час коли засади зовнішньої політики більшості країн світу переосмислювались, обраний ним курс відповідав новим викликам часу, розпаду Варшавського договору, появи нових країн, згодом – розширенню ЄС та НАТО, поширенню тероризму тощо, Китай намагався пристосувати запропоновану Ден Сяопіном формулу для мінливих умов.

На XV з'їзді КПК, що проходив у вересні 1997 року, «28 ієрогліфів» були закріплені в якості складової доктрини Ден Сяопіна як

ідейно-політичної основи діяльності партії. «28 ієрогліфів» перетворились на стратегічний курс, важливу політичну установку, яку визнали такою, що відповідає національним інтересам китайського народу та закликали дотримуватись, навіть в умовах постійного підвищення комплексної могутності та міжнародного статусу Китаю.

Третьою особливістю цієї формули була її цілеспрямована «розкрутка», «просування» або ж навіть пропаганда, в якості взірця політичної мудрості керівників Китаю і поліпшення міжнародного іміджу КНР в цілому. Первинно вона була адресована, як вже зазначалось вище, вузькому колу осіб, які входили до вищого ешелону партійно-державного керівництва КНР. «28 ієрогліфів» вперше були оприлюднені в пресі і стали відомі в 1996 році, а згодом їх вирішили популяризувати.

Систематизоване вивчення і широка пропаганда даних заповітів Дена почалися після XV з'їзду КПК (вересень 1997 р.), в рамках якого відбулось закріплення «теорії Ден Сяопіна» як одного з основних компонентів ідейно-політичної платформи діяльності правлячої компартії Китаю. Б. Глейзер та Е. Медейрос називають конкретне джерело, яке містило зовнішньополітичні заповіді Ден Сяопіна та пояснення до них тодішнього міністра закордонних справ КНР Цянь Цічєня. Це була збірка статей за редакцією Ван Тайпіна «Дослідження ідей Ден Сяопіна у сфері дипломатії», видана в 1996 році [89, с. 305].

Четвертою особливістю стали відмінності в її трактуванні. В США з часом почали трактувати «28 ієрогліфів» як стратегію обману, яка включає в себе приховування справжніх цілей, нещирість, прагнення виграти час, вичекати момент і завдати удару.

Успішно перенесена Китаєм в 2009-2010 роках глобальна економічна криза, посилила переконання частини представників політичних еліт, що у розстановці сил у світі відбуваються серйозні зміни. Зрушення в балансі сил між Китаєм і США розцінювалися як

частина нової структури сучасного світоустрою, що формується [146, с. 8 – 9]. Це знайшло своє відображення і в менш компромісній поведінці Китаю, зокрема в прилеглих до країни морських акваторіях. З іншого боку, США в цьому побачили свідчення переходу Китаю до «більш гегемоністського підходу до регіону» [146, с. X]. У Китаї стали озвучувати пропозиції переконливіше продемонструвати свою здатність «робити щось реальне», зокрема, покарати американців «за продаж зброї Тайваню та військову діяльність у прилеглих до КНР районах, до яких Пекін раніше ставився більш–менш толерантно» [146, с. 16]. Для того щоб спростувати такі пропозиції тодішній Генеральний секретар Ху Цзіньтао змушений був звернутись до авторитету «28 ієрогліфів» і закликав дотримуватися визначеного ними курсу.

У 2000-х роках існувало три важливі контекстуальні обставини [39, с. 326]. По-перше, після вступу Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2001 році країна пережила період інтенсивного, високошвидкісного зростання та еру все більшої відкритості до глобальної економіки. За період з 2001 по 2012 рік економіка Китаю зросла в чотири рази, незважаючи на вплив фінансової кризи 2008 року, яка зменшила розмір основних експортних ринків Китаю і змусила переглянути модель його зростання. До 2012 року Китай став другою за величиною економікою світу після США [39, с. 326]. Таке економічне зростання означало, що, незважаючи на його внутрішнє бачення, Китай був набагато більш важливим зовні, ніж сприймався зсередини. Його багатство та сильні сторони в торгівлі надали ваги його думці з будь-яких з питань, починаючи від екологічних питань до вільної торгівлі та нерозповсюдження.

В епоху після холодної війни зовнішньополітична поведінка Китаю визначалась коливаннями в рамках чотирьох дихотомій: 1) уявлення про себе як про велику державу проти уявлення про Китай як про бідну країну «третього світу» [63, с. 58 – 66], 2) політика «відкритих

дверей» проти дотримання принципів суверенітету в усіх сферах, включаючи економічний та «цифровий» суверенітет, 3) двополярність проти багатополарності та 4) ідеологічні принципи проти прагматизму.

Відомий китайський дослідник міжнародної політики Ву Хінбо (Wu Xinbo), вважає, що як китайським лідерам так і китайській громадськості притаманне сприйняття Китаю як нації з подвійною ідентичністю [228, с. 58]. Подібна ситуація зумовлена тим, що з одного боку, вони сприймають Китай як велику націю в силу таких переконливих та очевидних обставин як найдовша в світі безперервна історія, найтриваліше в світі існування державності, загальний внесок у прогрес цивілізації, значна територія та кількість населення, а також його важливе географічне розташування. Сприйняття Китаю як великої держави також зумовлене його постійним членством в Раді Безпеки ООН, інших міжнародних організаціях, лідерством в таких структурах як Шанхайська організація співробітництва, блоці країн БРІКС; космічним статусом країни та її вдалими і що ще головніше, автономними успіхами в освоєнні космосу; ядерному потенціалі Китаю, який включає як наявність ядерної зброї так і розвинену ядерну енергетику. Проте Ву Хінбо описує іншу сторону ідентичності і вважає, що і «політичні еліти, і звичайні люди розуміють, що сьогоднішній Китай все ще бідна країна; її рівень економічного розвитку та технологічна майстерність значно відстають від західних країн та деяких її азіатських сусідів» [228, с. 58].

Відповідно до свого уявлення про Китай як про радше велику державу, китайські еліти тепер хотіли би мати більший вплив і вагу у міжнародних справах. Вони претендують на те, щоб Китай сприймали як головного гравця у світовій спільноті, щоб його позиція і його голос були важливі не тільки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, а й в інших частинах світу. Китай хоче бути суб'єктом світової політики, а не її об'єктом, визначати її тренди, а не тільки зазнавати їх впливу. Проте,

будучи одночасно відносно бідною країною, Китай не має ані матеріальної сили, ані достатньо справжнього інтересу, щоб відігравати роль, відповідну його уявленню про велику державу. На відміну від Сполучених Штатів, які, будучи наддержавою, визначають свої інтереси в глобальному контексті та мають адекватні засоби для реалізації цих інтересів, Китай все ще є країною, чий справжній інтерес лежить переважно в межах його кордонів і, меншою мірою, в Азії, в тихоокеанському регіоні, де розвиток подій може мати прямий вплив на національні інтереси країни. Крім того, ресурси, які Китай може мобілізувати для просування інтересів за межами своїх кордонів, дуже обмежені. Отже, з точки зору інтересів і ресурсів, справедливо буде сказати, що Китай є регіональною державою з деякими обмеженими глобальними інтересами.

Синдром подвійної ідентичності створив дилему у зовнішньополітичній поведінці Китаю. Як велика держава, Пекін повинен реагувати на будь-яку кризу в світі, незалежно від того, коли і де вона виникає. З іншого боку, якщо криза виникне в місцевості за межами географічної сфери інтересів Китаю, відповідь Пекіна обмежиться скоріше оголошенням набору загальних принципів без будь-яких серйозних дипломатичних зусиль для вирішення проблеми.

Синдром подвійної ідентичності [212, с. 50 – 60] створив схему дій у реакції Китаю на події за межами Азіатсько-Тихоокеанського регіону, яка передбачає принципи, а не дієві пропозиції та слова, а не дії. Це створило деякі проблеми. Ззовні Китай іноді не бажає брати на себе відповідальність відповідно до свого статусу члена Ради Безпеки ООН. У внутрішньому плані нездатність Китаю зробити більш помітний вплив на світові справи постійно розчаровувала широку громадськість і змушувала її відчувати, що Китай далекий від сприйняття як великої держави.

Політика відкритих дверей, започаткована в 1979 році, зробила Китай доступним для ринків, технологій і капіталу розвинених країн і значно розширила всеосяжний національний потенціал Китаю. У свою чергу, це вимагає від Китаю підтримувати хороші політичні та економічні відносини з розвиненими країнами, що означає, що Китай повинен чуйно реагувати на їхні проблеми та співпрацювати з ними в міжнародних справах. Однак поведінка Пекіна в цьому відношенні стримується сильною стурбованістю своїм державним суверенітетом.

Загалом, існує три основні фактори, які сформували занепокоєння Китаю щодо суверенітету. По-перше, це історичний досвід Китаю в сучасні часи. Протягом «століття приниження» Китай постраждав від політичної, економічної та військової агресії з боку західних держав і Японії, і цей досвід змусив китайців плекати свій суверенітет.

По-друге, це розрив між Китаєм і західними країнами в державотворенні. Китай відрізняється від західних країн політичними та правовими системами та цінностями, і це зробило країну об'єктом критики з боку західного світу. У результаті Китай змушений був посилатися на принцип священності свого суверенітету. По-третє, Китай стурбований своєю територіальною цілісністю щодо Тибету, Сінцзяну та Тайваню. Пекін дуже чутливий до будь-якого прецеденту, який може узаконити відокремлення цих регіонів від Китаю або призвести до іноземного втручання.

Сильна стурбованість суверенітетом значно вплинула на позицію Китаю в міжнародних справах. Беручи косовську кризу як приклад, китайські лідери вважають, що Мілошевич намагався перешкодити етнічним албанцям отримати незалежність, і тому співчують йому в його намаганні зберегти територіальну цілісність Югославії, хоча в приватному порядку вони можуть не схвалювати політику Белграда в Косово. Пекін рішуче засудив бомбардування Югославії з боку НАТО не лише тому, що вони не були санкціоновані Організацією Об'єднаних

Націй, але й, що важливіше, Пекін стурбований тим, що це створило небезпечний прецедент, у якому країна чи група країн можуть застосувати силу для втручання у внутрішні справи іншої країни.

В Китаї поволі росло прагнення бути великою державою. Зазначені суперечності поступово зникали і все менше впливали на зовнішньополітичну поведінку Китаю. Їх вплив зменшувався в результаті еволюції внутрішніх і зовнішніх змінних. У міру того, як Китай стає зрілою державою і починає глибоко втягуватися в міжнародні справи, Пекін підходить до багатьох питань більше з прагматичної основи, а не з принципової точки зору. У міру того, як Пекін набуває досвіду та впевненості в багатосторонній діяльності, його схильність до двосторонніх відносин і обережність щодо багатосторонніх дій змінювались.

Необхідність перегляду зовнішньої політики Китаю спочатку була обґрунтована не політиками, а науковцями. На початку ХХІ століття Чжен Біцзянь (Zheng Bijian), якого ми ще неодноразово будемо згадувати в роботі, звернувся до китайського суспільства з закликом визнати те, що Китай набуває небувалого для себе розвитку, піднімається до такого видатного становища, якого вона ніколи не мала в сучасній історії, і Китай повинен це визнати і визнати це необхідно того, щоб відігравати більш важливу роль для зовнішнього світу [39, с. 327]. У 2009 році тодішній державний радник Дай Бінгуо (Dai Bingguo) запропонував концепцію «основних інтересів» Китаю, які полягали в 1) збереженні своєї фундаментальної системи та державної безпеки; 2) [захисті] державного суверенітету і територіальної цілісності; 3) [підтримки] постійного стабільного розвитку економіки та суспільства [70].

Державні китайські лідери спочатку бачили світ відразу після холодної війни як світ, що рухається до «багатополярності», зі США як єдиною наддержавою разом з іншими великими державами – Китаєм,

Японією та Європою. Відомий китаєзнавець Д. Шамбо стверджував, що з точки Китаю, однополярність була набагато гіршим станом справ, ніж біполярність. Китай вважав би за краще опинитися в багатопольному світі, в якому глобальна могутність США занепадає, а регіональні держави, такі як Китай, здатні протистояти зовнішньому втручанню у своїх відповідних регіонах [194, р. 92].

Опираючись на таке бачення світової політики і розуміючи бажаний варіант його розвитку Китай цілеспрямовано покращував свої двосторонні «партнерства» або «стратегічні відносини» з такими великими регіональними державами як Японія, Індія, Південна Корея, ЄС у 1990-х роках. У відповідь на розширення НАТО та нові військові альянси США, які китайські лідери сприймали як спробу оточити Китай, під керівництвом Генерального секретаря Цзян Цземіня була сформульована «Нова концепція безпеки» [193, с. 67].

Фундаментальна відмінність між китайською «Новою концепцією безпеки» та західно-атлантичними «теоріями військових альянсів» є розбіжність у розумінні того, що є основою міжнародної безпеки. Згідно з «Новою концепцією безпеки», передумовою безпеки є спільні інтереси, а не військовий потенціал; і засобом безпеки є заходи зі зміцнення взаємної довіри, а не військова рівновага чи військове стримування. Д. Шамбо стверджував: «Нова концепція безпеки дійсно представляє собою найбільш систематичний та офіційний опис усталеного сучасного погляду Китаю на те, як слід проводити зовнішню політику та підтримувати безпеку» [193, с. 67].

«Нова концепція безпеки» відрізнялась від попереднього підходу. Напередодні її прийняття Китай виступав за незалежну політику миру, яка по суті була реактивна і пасивна, тобто спрямована на те, щоб уникнути участі у війні чи конфлікті і тільки реагувати на подразники. Порівняно з таким позаблоковим підходом, «Нова концепція безпеки» була більш амбітною, вона наголошувала на активному запобіганні

війнам і конфліктам за допомогою заходів зі зміцнення взаємної довіри, діалогу та консультацій. Вона обґрунтувала більш активну участь Китаю у міжнародних справах, і, на думку лідерів Китаю, заходи зі зміцнення взаємної довіри і діалоги, які пропагує «концепція» повинні були легко отримати політичну підтримку, оскільки ґрунтувались на «чеснотах і моралі» та відповідали стандартам конфуціанства [81, с. 85].

Наступний очільник Китаю, Ху Цзіньтао прийшов до влади в умовах ще більш складної міжнародної ситуації, елементами якої були нові загрози від терористичних груп, епідемія SARS, консервативної адміністрації що прийшла до влади в США і оголосила дві країни – стратегічними противниками. Відповідь Китаю полягала у оприлюдненні в 2003 – 2004 роках концепції «мирного піднесення» Китаю. В ній декларувалась необхідність для КНР зайняти активну позицію щодо великих міжнародних проблем, не боятися брати контроль над ситуацією у свої руки, тобто, образно кажучи, «перейти від стратегії спортсмена серфінгіста, що пристосовується до хвиль, до стратегії «творця хвиль», до свідомого формування сприятливого міжнародного середовища для мирного піднесення країни» [241, с. 51 – 52].

У період правління Ху Цзіньтао відбулась чергова адаптація до змін у світовій політиці. Відносин з такими державами як США, ЄС, Росія перестали бути головним і єдиним пріоритетом. Зовнішня політика Китаю переорієнтувалась на глобальний Південь, дипломатії стала більш різноманітною та багатовекторною [119, с. 14 – 15]. Саме протягом правління Ху Цзіньтао Китай створив широкий спектр регіональних багатосторонніх інституцій і діалогових груп з кожним континентом.

В цей період в Китаї звернули увагу на таке поняття як «м'яка сила» (*文化軟實力*) [96]. У промові Ху Цзіньтао на 17-му партійному з'їзді в

2007 році вперше було офіційно вжито термін. Китай почав серйозні спроби піти на наступ у міжнародній інформаційній сфері, намагаючись покращити глобальний імідж Китаю та вплинути на міжнародні наративи про Китай.

Ключова концепція, яка з'явилась в період правління Ху Цзіньтао мала назву – «мирне піднесення». Автором цієї концепції був уже згадуваний колишній виконавчий директор Партійної школи при ЦК КПК Чжен Біцзянь. Звісно саме поняття «мирне піднесення» використовувалось і до Біцзяня, проте цілісна концепція в якій містились вказівки до нової зовнішньої політики, з'явилась саме завдяки йому.

Як це не дивно, але для Чжен Біцзяня поштовхом до формулювання ідеї «мирного піднесення» послужили бесіди в грудні 2002 р. в США з багатьма колишніми і діючими політологами і політика: Г. Кісінджером, З. Бжезінським, К. Райс. За бесід підсумками поїздки Біцзянь запропонував створення спеціальної групи на чолі з розробки концепції «мирного піднесення» Китаю, яка й розробила її в короткі строки [178, с. 34]. Публічно проголошено її було восени 2003 р.

Дуже швидко, на рубежі 2004 – 2005 років, концепція «мирного піднесення» була замінена концепцією «мирного розвитку» країни. Своєрідний термінологічний компроміс, повинен був заспокоїти зовнішніх і внутрішніх критиків. Перших турбувала надто агресивна риторика. Якщо говорити про внутрішніх критиків, то проти широкого використання терміну «мирне піднесення», з використанням відсилок до формули «28-ми ієрогліфів» Ден Сяопіна, виступило Міністерство закордонних справ КНР. За свідченням Б. Глейзер і Е. Медейроса, у Китаї спостерігалися окремі виступи експертів проти концепції «мирного піднесення» на тій підставі, що вона суперечить принципу «триматися в тіні», що становить серцевину завітів Ден Сяопіна, Китай, заявляли вони, має бути скромнішим [146, с. 305]. Згодом Ху Цзіньтао

оприлюднив положення концепції «гармонічного миру», у промові в Організації Об'єднаних Націй у вересні 2005 р.

Протягом 2009 – 2011 рр. в зовнішньополітичному дискурсі Китаю з'явилися нові важливі поняття, зокрема сам Китай почав процес самоідентифікації як «відповідальної держави». Прагматизація зовнішньої політики Китаю в цей період полягала в тому, що його перетворення на справжню світову фабрику зумовило наростання залежності його економіки від забезпечення стабільного імпорту все зростаючих обсягів нафти, залізняку, високотехнологічних компонентів для промислового виробництва тощо. Відповідно, в експертному співтоваристві КНР було сформульовано поняття «інтереси розвитку», які описують параметри та фактори визначальні для функціонування сучасної китайської економіки, що знаходяться за межами національних кордонів.

У липні 2009 р. під час китайсько-американського стратегічного та економічного діалогу член Державної ради КНР Дай Бінго вперше на офіційному рівні сформулював поняття «корінних інтересів Китаю»: захист основного ладу та безпеки держави; державний суверенітет та територіальна цілісність; сталий стабільний соціально-економічний розвиток, яке згодом зазнало критики зі сторони китайських експертів.

В цей же час очевидним став більш конфронтаційний підхід Китаю у двосторонніх стосунках. Відбулися зіткнення з багатьма сусідами через події, в яких можна було легко знайти компроміс. Ознаками цього були: надмірна реакція на арешт китайського рибалки у японських водах поблизу спірних островів Сенкаку/Дяоюйда, дискусії з Філіппінами через претензії в Південно-Китайському морі, сварка з Південною Кореєю через блокування в Раді Безпеки ООН резолюції, з засудженням затоплення Північною Кореєю підводного човна ВМС Південної Кореї «Чхонан», у результаті чого загинули сорок шість моряків [46].

Усі ці «наполегливі» кроки мали місце протягом вісімнадцяти місяців у 2009 – 2010 роках. Ця тенденція поширилася на наступне десятиліття. У 2012 році до влади в Китаї прийшов Сі Цзіньпін, і це привело до найбільш суттєвих змін в системі прийняття зовнішньополітичних рішень. Він визнав «28 ієрогліфів» вже застарілими, наголосив на «великому омолодженні» Китаю (聳聳联), наявності «китайської мрії» (眈眈肱), стверджував, що Китаю потрібне «прагнення до досягнень», він повинен практикувати «дипломатію великої країни», покращити «зовнішню пропаганду» [231, с. 28].

Найбільш помітним з зовнішньополітичних рішень був початок реалізації стратегію «Один пояс – Один шлях». На прес-конференції 8 березня 2015 року міністр закордонних справ Китаю Ван І заявив, що ця стратегія стане центром зовнішньої політики Китаю в 2015 році. Ще у 2002 році Чжан Байцзян написав впливове есе, в якому стверджував, що Китай може почати впливати на світ, якщо сам трансформується. Китай пережив подальше значне економічне зростання після публікації статті. Глобальна фінансова криза 2008 року негативно вплинула на західні країни. Натомість Китай успішно провів Олімпійські ігри 2008 року. Його економіка продовжувала зростати, а її ВВП перевищив ВВП Японії в 2010 році. Розмір уже подвоївся, по відношенню до Японії в 2014 році, і склав приблизно 70% ВВП США.

Стратегія «Один пояс – Один шлях» повинна була стимулювати великі обсяги інвестицій як усередині країни, так і за кордоном. Її розробка була чітким сигналом про відмову від формули «28 ієрогліфів». Ця зовнішньополітична лінія йде в минуле, щоб країна могла дотримуватися нової політичної орієнтації, такої як «прагнення до досягнення».

У процесі реалізації «Один пояс – Один шлях» Китаю доводиться зазнавати змін не тільки в зовнішньополітичних рішеннях, але й у

способах їх прийняття. Збільшується кількість проблем, різко зростає кількість завдань, які вимагають активного планування, росте потреба в адекватній та перевірених інформації, яку можуть надати аналітичні центри.

Аналітичні центри мають досить високий ступінь свободи вести внутрішні дискусії з різноманітних питань, але дослідницьким інститутам важко, якщо не неможливо, відкрито висловлювати незгоду з точкою зору влади. Сьогодні Китай ділить перше-друге місця за їх кількістю у світі з Сполученими Штатами. На відміну від аналітичних центрів на Заході, китайські аналітичні центри тісно співпрацюють з керівництвом уряду та впливають на політику через вищі ешелони влади [50].

Аналітичні центри здатні сприяти міжнародним обмінам і надавати інноваційні політичні рішення для стратегії Китаю в рамках їх нової глобальної позиції. Збір даних китайськими аналітичними центрами значно покращився, оскільки Китай посилив свою взаємодію з міжнародним суспільством. Це посилення значною мірою пояснюється необхідністю кращого аналізу міжнародних справ [192, с. 575].

Усі аналітичні центри, за винятком Китайського товариства стратегії та менеджменту (China Society for Strategy and Management), діють в адміністративних ієрархіях під керівництвом міністерств Державної ради, департаментів Центрального комітету чи Народно-визвольної армії [192, с. 580].

Функції та обов'язки цих «мозкових центрів» змінювалися з часом. Їхній вплив у зовнішній політиці зріс, оскільки Китай посилив свою участь у глобальних справах [192, с. 581]. Відображенням зростання значимості аналітичних центрів стало і поширення їх досліджень. Д. Шамбо стверджує, що за останні два десятиліття зовнішньополітичні аналітичні центри Китаю почали відігравати все більш важливу роль у формуванні зовнішньої політики Китаю [192]. Він

надає детальний аналіз структури аналітичних центрів, описуючи еволюцію цієї спільноти. Шамбо стверджує, що ці аналітичні центри часто є відображенням важливих ознак ширших політичних дебатів і конкуренції між установами та їхнім персоналом. Б. Глейзер і Ф. Сондерс [90] зосереджують свої дослідження на посиленні впливу дослідницьких інститутів в сфері зовнішньої політики. Вони стверджують, що більш плюралістичне та конкурентоспроможне політичне середовище дало аналітикам аналітичних центрів більше впливу, але також створило нову конкуренцію з боку аналітиків та авторів, які працюють в традиційних дослідницьких установах. Б. Гілл і Дж. Малвенон зосереджують свою дослідницьку увагу на національному дослідницькому співтоваристві в Пекіні, стверджуючи, що в цій спільноті домінують аналітичні центри та інші дослідницькі організації, пов'язані з певними державними установами [87]. Крім того, Народно-визвольна армія Китаю має власний набір внутрішніх та афілійованих дослідницьких органів, які виконують різноманітні функції розвідки, обміну та дослідження. Баррі Нотон досліджує економічні аналітичні центри Китаю [163]. Він стверджує, що хоча всі ці аналітичні центри фінансуються урядом, вони пропонують важливі альтернативи політикам і порадам, доступним в рамках офіційної урядової бюрократії. Водночас він зазначає, що кілька незалежних аналітичних центрів з'явилися разом із розширенням мережі політичних радників вищого керівництва Китаю. Іноді ці політичні радники відіграють важливішу роль, ніж аналітичні центри.

У книзі під назвою «Китайські аналітичні центри зовнішньої політики та політика Китаю щодо Японії» міститься докладне дослідження еволюції китайських аналітичних центрів та їхніх досліджень Японії та їх зв'язку з зовнішньою політикою Китаю. Автор також намагається ввести дослідження в ширшу теоретичну структуру,

яка об'єднає останні розробки в концептуалізації зовнішньої політики Китаю [115].

Вироблення зовнішньої політики може приводити до негативних результатів, до помилок, хоча їх і неможливо повністю усунути, проте особи, які приймають рішення, все ж можуть докласти зусиль, щоб їх зменшити. Деякі важливі кроки на шляху до таких зусиль полягають у зборі та аналізі відповідної інформації, покращенні механізму перевірки та координації ініціаторів політики, тим самим якісно покращуючи процес розробки політики.

Збирати й аналізувати інформацію, пов'язану із зовнішнім середовищем, в основному входять до завдань дослідників, дипломатів і співробітників розвідки. Попередня перевірка та інтеграція зібраної інформації часто здійснюється високопоставленими дипломатами та високопосадовцями. Зовнішньополітичні рішення зазвичай залежать від найвищого рівня ієрархії прийняття рішень, особливо щодо важливих рішень. Інформаційний ресурс, однак, зазвичай зосереджений у зовнішньополітичних відомствах та їх афілійованих науково-дослідних інститутах. Чиновники та експерти в цих організаціях, як правило, обмежені вузькими інтересами відповідних секторів. Іноді вони загрузли у своїх повсякденних обов'язках, їм важко отримати цілісне бачення поставлених питань, тому вони не можуть висунути ідеї, які враховують загальну картину.

Деякі з переваг аналітичних центрів полягають у їхній здатності виходити за межі кожного зі своїх бюрократичних інтересів. Вони також отримують вигоду від наукової спільноти, включаючи використання нових теорій, методологій, даних та інформації. Однак їхнім недоліком є відсутність інформації, якою володіє держава. Таким чином, їхні дослідження та аналіз обмежуються знаннями, які є або відкритими для громадськості, або базуються на їхніх індивідуальних опитуваннях та аналізах. Це, звичайно, не стосується контрактних проектів, які

здійснюються на замовлення урядів, що в такій ситуації – діляться інформацією.

Механізм прийняття рішень у зовнішній політиці Китаю має як переваги так і недоліки. Проблеми в самому механізмі виникають на трьох етапах процесу прийняття рішень, від збору та аналізу інформації, перевірки та інтеграції для політичних рекомендацій до остаточного формування політики. Слід зазначити, що відмінності в зборі та інтеграції інформації є здебільшого результатом якості дослідників, а не проблемою обміну інформацією між різними державними відомствами.

На етапі збору й аналізу інформації урядові департаменти Китаю та їхні афілійовані дослідницькі інститути часто залишаються закритими. Особливо ті з них, що афілійовані з військовими структурами. Ці департаменти часто пропонують політичні пропозиції для розширення партикулярних інтересів своїх власних організацій.

Міністерство закордонних справ і Міжнародний відділ Центрального комітету Комуністичної партії Китаю, це дві структури, що мають в своєму розпорядженні компетентних дослідників і аналітиків. Міністерство закордонних справ має кілька власних дослідницьких інститутів, але воно вважає, що ці інститути не в змозі проводити дослідження та давати результати у відповідь на мінливу реальність зовнішніх відносин. Департамент планування політики, Китайський інститут міжнародних досліджень (CIIIS) і Китайський університет закордонних справ (CFAU) є трьома основними дослідницькими установами, підпорядкованими Міністерству закордонних справ. Серед них основні завдання Департаменту планування політики включають: аналіз загальної картини та стратегічних питань світової тенденції і міжнародних відносин; формування зовнішньополітичних планів; планування та звітність щодо важливих документів у зовнішніх справах; оголошення зовнішньої

політики; координація слідчої та дослідницької діяльності; та проведення досліджень народної історії зовнішньої політики Китаю.

Китайський інститут міжнародних досліджень і Китайський університет закордонних справ мають відносно сильніші дослідницькі можливості. Вони проводять більше досліджень, ніж Міжнародний відділ Центрального комітету Комуністичної партії Китаю. За останнє десятиліття Китайський університет закордонних справ виріс як один із найкращих дослідницьких інститутів щодо теорії та методології міжнародних відносин, на додаток до своєї первинної компетентності в аналізі політики. З іншого боку, Китайський інститут міжнародних досліджень краще проявляє себе в аналізі питань політики та наданні внутрішніх звітів.

Багато його старших дослідників є колишніми дипломатами, які мають потрібний досвід дипломатичної роботи. Але їх недоліком є відсутність академічної підготовки для написання наукових робіт. Як наслідок, у їхніх роботах бракує логічної послідовності, правильної методології та глибокого аналізу політики. За недостатньої теоретичної та методологічної підтримки їх політичні пропозиції, як правило, не переконливі.

Інститут був заснований у 1956 році після того, як Державна рада схвалила пропозицію тодішнього виконувача обов'язків заступника міністра закордонних справ Чжана Вентяня щодо створення інституту для проведення досліджень з міжнародних питань, який отримав назву Інститут міжнародних відносин Китайської академії наук. Потім він був відокремлений від Китайської академії наук і був перейменований на Інститут міжнародних відносин у 1958 році. Він був скасований під час Культурної революції. У 1973 році прем'єр-міністр Чжоу Еньлай доручив відновити інститут, який було перейменовано в Інститут міжнародних досліджень, щоб задовольнити потреби розширення

досліджень міжнародних відносин після прориву у відносинах між Китаєм і США.

Свою нинішню назву Китайський інститут міжнародних досліджень він отримав у грудні 1986 року. Через інституційну реформу та реструктуризацію Державної ради Китайський центр міжнародних справ, який раніше був дослідницькою установою при Державній раді, був включений до Китайського інституту міжнародних досліджень у 1998 році. .

Зараз Інститут також має чотири філії: Китайський фонд міжнародних досліджень та академічного обміну, Китайський національний комітет тихоокеанського економічного співробітництва, Китайський комітет Ради співробітництва в галузі безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні і Китайська асоціація контролю над озброєннями та роззброєнням.

Штат Інституту налічує близько ста дослідників та інших спеціалістів. Серед них високопоставлені дипломати, провідні спеціалісти-краєзнавці, провідні експерти в основних галузях зовнішньої політики.

Зараз Інституту має як дослідницькі відділи, так і дослідницькі центри, причому перші є основними органами Інституту, а другі відіграють допоміжну, додаткову роль. Інститут має сім науково-дослідницьких департаментів: Департамент міжнародних і стратегічних досліджень, Департамент світової економіки та розвитку, Департамент американських досліджень, Департамент азійсько-тихоокеанської безпеки та співробітництва, Департамент європейських досліджень, Департамент досліджень країн, що розвиваються, і Департамент для євразійських студій. Інститут також має п'ять темно-тематичних дослідницьких центрів: Центр китайсько – американських відносин, Центр морської безпеки та співпраці, Центр глобального управління, Центр міжнародної енергетичної стратегії та Центр контролю над

озброєннями та міжнародної безпеки. Порівняно з департаментами, центри організовані більш вільно, їх дослідницький персонал приходить з різних департаментів на тимчасовій основі. Офіс міжнародного обміну відповідає за взаємодію та координацію різних заходів міжнародного академічного обміну між Інститутом та іншими організаціями.

Так само, як РЕНД у Сполучених Штатах, Інститут інтелектуально незалежний у своїх дослідженнях, хоча і не фінансово незалежний, оскільки це урядовий мозковий центр. Зокрема, інтелектуальна незалежність означає, що Інститут та його дослідницький персонал самостійно обирають дослідницькі програми, в яких вони зацікавлені, складають дослідницькі плани на власній основі та проводять свої дослідження автономно. Незважаючи на те, що вони також отримують дослідницькі програми та гранти від різних урядових органів, вони проводитимуть свої дослідження у спосіб, який не передбачає втручання ззовні, і роблять об'єктивні, а не упереджені висновки.

Зараз Інститут проводить дослідження та аналіз широкого кола питань зовнішньої політики, зосереджуючись насамперед на питаннях середньострокової та довгострокової політики стратегічного значення, зокрема тих, що стосуються міжнародної політики, глобальної економіки, міжнародної безпеки та відносин Китаю з рештою світу. Ця спрямованість також узгоджується зі специфікацією Міністерства закордонних справ від 1979 року, яка зазначала, що головним завданням Інституту є проведення довгострокових, стратегічних та політично орієнтованих досліджень з міжнародних проблем.

Як уже зазначалося, робота дослідницьких відділів здебільшого зосереджена на країні чи регіоні, описуючи та досліджуючи її внутрішні та регіональні ситуації (наприклад, політичну, економічну та безпекову ситуацію), двосторонні та багатосторонні відносини тощо. Крім того, як вказує назва дослідницьких центрів, вони проводять дослідження з відповідних актуальних або тематичних питань, таких як відносини між

Китаєм і Сполученими Штатами, безпека на морі, глобальне управління, енергетична безпека, контроль над озброєннями та роззброєння, кібербезпека та інші питання міжнародної безпеки.

У той час як дослідницькі відділи більше зосереджені на країні чи території, дослідницькі центри проводять міждисциплінарні дослідження з різних точок зору. Таким чином, між дослідницькими відділами та дослідницькими центрами існує наскрізний зв'язок із незначним розподілом праці між ними, оскільки дослідник може охоплювати більше ніж одну сферу наукового інтересу. Кожен дослідницький центр зобов'язаний публікувати щорічний звіт за відповідними напрямками досліджень.

Після багаторічного досвіду в академічних і політичних дослідженнях міжнародних проблем Інститут став одним із найвпливовіших аналітичних центрів зовнішньої політики в Китаї та отримав визнання в міжнародному співтоваристві іноземних і міжнародних досліджень.

Загалом, з точки зору кількості співробітників і впливу на політику, Китайський інститут міжнародних досліджень поступається тільки своєму давньому супернику – Китайському інституту сучасних міжнародних відносин (CICIR).

Міністерства закордонних справ також залучає все більше сторонніх дослідницьких установ для досліджень зовнішньої політики на засадах аутсорсингу. Зворотною стороною цієї практики є купівля певних упереджені досліджень. В Китаї не вистачає інституту, який би міг судити, перевіряти та включати всі зовнішньополітичні рекомендації, своєрідного «агентства перевірки політик». Очевидно, деякі політики з'являються в результаті оцінки, перевірки та включення ряду рекомендацій. Одним із таких прикладів є патрулювання ВМС НВАК в Аденській затоці. Рішення про патрулювання навколо Перської затоки було прийнято в результаті обговорень між різними

департаментами та інститутами. Багато інших важливих документів також народжуються в результаті широких дискусій. Однак, з точки зору інституційної ефективності, критичним моментом є відсутність зовнішньополітичного скринінгового агентства.

Теоретично цю роль має виконувати Управління закордонних справ (Office of Foreign Affairs) ЦК КПК. Однак, через його досить низьку ієрархічну позицію, насправді воно може лише реалізовувати політику. Що стосується Міністерства закордонних справ, то його рекомендації щодо політики мають невелику вагу для фактичного прийняття рішень через їх відносно низький рейтинг.

2.3 Технократична модель модернізації прийняття зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР

Політико-інституційна система КНР характеризується наявністю ротацій в середовищі адміністративної та політичної (партійної) еліти, так і сталістю її світобачення. Наприклад, прихід до влади у 2012 році Сі Цзіньпіна, за оцінками дослідників [54] призвів до зростання концентрації влади у керівництва Комуністичної партії Китаю (КПК), проте на її політиці це відбилось незначним чином. Більше змін відбулось на рівні інституційному.

Кожен з генеральних секретарів КПК здійснює трансформації, дещо модернізуючи систему прийняття рішень, в тому числі у сфері зовнішньої політики, проте зберігає її основи. Доцільність цих трансформацій визначається як змінами в світовій політиці, що створюють нові виклики, як диктують необхідність пошуку нових інституцій, спроможних на ці зміни відповідати; так, власне кажучи і розвитком Китаю в цілому. Змінюючись, він трансформується, і трансформуються його національні інтереси, захист яких вимагає трансформації і інституційної підсистеми.

Не менше важливим є і суб'єктивний фактор, кожен з генеральних секретарів приводить з собою нову команду, під яку і створюється новий варіант розподілу обов'язків і повноважень. Ще одним суб'єктивним фактором є амбіційність зовнішньополітичної програми кожного з китайських лідерів. Більше амбіцій – більше структур для їх задоволення. Сі Цзіньпін в цьому ряду не був виключенням і також створив нові інституції, які перерозподілили відповідальність, перемістивши більше процесів прийняття рішень від уряду до партійного апарату. Звісно, що ці зміни також суттєво вплинули на інститути, що займаються зовнішньою політикою та політикою безпеки.

При цьому зазначена концентрація влади не носить абсолютного характеру [101, с. 247]. Тривалий час, дослідники, описуючи політико-інституційну систему Китаю, використовували терміни, що підкреслювали якраз її розконцентрованість, тобто наявність альтернативних джерел розробки рішень. К. Лібертал, наприклад, ввів термін «фрагментований авторитаризм», щоб описати конкуренцію та, як наслідок, відсутність координації між бюрократичними структурами, які підпорядковуються керівництву КПК і контролюються ним [40]. Е. Натан [161] і Л. Дітмер [76] також досліджуючи зовнішню політику Китаю, зосереджувались на тому, як фракційність у самій КПК та в китайській політиці в цілому (частина дослідників вважає доцільним використовувати термін «клановість», а не «фракційність»), а також патрон-клієнтські стосунки можуть впливати на прийняття рішень. Тобто, не зважаючи на концентрацію влади в руках партійної еліти, слід за вказаними дослідниками ми теж можемо визнати, що сама КПК ніколи не була монолітом і процеси прийняття рішень, особливо у сфері міжнародних відносин, ніколи не були монополізовані однією людиною, чи навіть однією структурою.

Комуністична партія Китаю та уряд Китайської Народної Республіки мають окремі структури прийняття рішень, хоча деякі

організації збігаються за функціями, повноваженнями та навіть персоналом. Тому в офіційній політичній системі Китаю рішення приймаються за двома напрямками: партійним і державним [114, с. 102]. З точки зору розуміння того, як працює політична система, є три головні координаційні органи, які представляють інтерес: один у партії та два в державі. ЦК КПК – керівний партійний координаційний орган. Оскільки партія є головною, Центральний комітет також є найважливішим органом китайської системи.

205 членів Центрального комітету призначені на найважливіші посади в китайському уряді та представляють 195 найвпливовіших чоловіків і десять жінок Китаю. Другим головним координаційним органом є Державна рада, якій Центральний Комітет передав повсякденне управління країною. Державну раду – «кабінет» Китаю – очолює державний прем'єр, який відіграє роль, схожу на роль прем'єр-міністра, і який разом із низкою віце-прем'єрів і радників контролює урядову систему.

Державна рада контролює низку центральних органів нижчого рангу, включаючи комісії, міністерства, адміністративні органи та центральні організації (наприклад, лікарні чи державні підприємства).

Третій важливий координаційний орган, хоч і менш важливий, ніж Центральний комітет або Державна рада, – це Всекитайські збори народних представників. Всекитайські збори народних представників є подібною до парламенту структурою, яка в принципі контролює Державну раду. Насправді його повноваження обмежені, хоча останніми роками він заслуговує на увагу як орган, який дозволяє відносно вільно обговорювати важливі закони, що розглядаються.

Оскільки кожен із цих головних координаційних органів збирається рідко, зазвичай щорічно, вони делегують свої повноваження щодо прийняття рішень виконавчим підкомітетам, які збираються більш регулярно. Найбільш важливим органом прийняття рішень є Постійний

комітет Політбюро КПК, сім членів якого походять від 25 членів Політбюро, які, у свою чергу, є найвпливовішими членами Центрального комітету.

Хоча ці основні координаційні органи збираються в повному складі, але рідко, вони мають величезне значення з двох причин. По-перше, рішення, прийняті їхніми відповідними меншими виконавчими групами, визначають, як насправді буде керуватися країною. По-друге, повні органи визначають ранг різних осіб і, таким чином, ступінь важливості різних інтересів у китайській системі.

Важливість проблеми часто можна оцінити на підставі рангу відповідальної за неї особи. Ролі осіб змінюються відповідно до позиції, яку ставить партія, і як особи, так і ролі регулярно змінюються. Люди, як правило, отримують свій ранг – і свій вплив – *ex officio*.

Таким чином, ранг особи в системі є не лише показником її позиції в системі, але й потужним показником влади, яку має ваша організація чи сфера інтересів у системі. Наприклад, коли Сі Цзіньпін подорожує за кордон, люди, які з точки зору західної політичної системи виглядають як радники (такі як Лі Чжаньшу та Ван Хунін), мають вищий ранг і відповідно до протоколу ставляться до них на більш високому рівні, ніж до іноземців із найвищим рангом. фахівець у справах, державний радник із закордонних справ (Ян Цзечі) або міністр закордонних справ (Ван І). Лі, який очолює Головне управління КПК, і Ван Хунін, який очолює Дослідницький відділ КПК і також є членом Політбюро, мають вищий статус, ранг і владу в системі Китаю, ніж Ян або Ван І через їх вищий партійний ранг [114, с. 103].

Вищим органом прийняття рішень щодо важливих питань зовнішньої політики (і будь-якого іншого питання надзвичайної актуальності) є виконавчий комітет Центрального комітету, який називається Постійним комітетом Політбюро. Він контролює подальші рішення, що впливають на основні відносини Китаю, включаючи

Сполучені Штати, Японію, Росію та Північну Корею. Комітет також має справу з надзвичайними ситуаціями або міжнародними кризами, такими як прикордонні сутички або міжнародні інциденти. Хоча можна припустити, що в Комітеті є ряд так званих «провідників», які висвітлюють різні стратегічні питання – наприклад, щодо китайсько-американських відносин, щодо Європейського Союзу та щодо Північної Кореї — за винятком голови Комітету Сі Цзіньпіна, жоден із інших членів не має конкретних зовнішньополітичних обов’язків.

Зрушення або зміни в політиці та довгострокові рішення, які вимагають тривалих і, можливо, численних обговорень, можуть розглядатися на Політбюро. Крім того, Політбюро проводить регулярні «навчальні сесії»; вони служать платформою для керівництва для просування нових політик або напрямків. Ці навчальні сесії ретельно організовані.

Усі значні зміни в напрямі стратегічної політики або правилах, що регулюють формування політики, офіційно затверджуються Центральним комітетом. Але він збирається лише раз на рік. Деякі питання, швидше за все, обговорюватимуться в Комітеті (або Політбюро), які, як передбачається, збиратимуться приблизно щотижня та раз на два тижні відповідно [41]. Прийняття рішень у Китаї залишається таємним, особливо на вершині влади; наприклад, дати засідань і порядок денний Комітету дуже рідко оприлюднюються. Учасники Комітету і Політбюро, безумовно, мають деякі неофіційні права вето. Відповідно до конституції та на практиці, Китай дотримується процесу «колективного лідерства», отже, в теорії та, ймовірно, на практиці; на основні рішення можна накласти вето, якщо буде сформована коаліція, яка є достатньо сильною, щоб скасувати будь-яке незгоду з іншими.

Щоб тримати під контролем ризики фрагментації і в той же час забезпечувати групове прийняття рішень, КПК створила під

керівництвом Центрального комітету (ЦК), так звані «керівні малі групи» (leading small groups). Ці органи призначені для кращої координації та регулювання дій усіх бюрократичних структур, які в них представлені, цю координацію та врегулювання забезпечують, як правило, представлені в них керівники [215]. Подібні структури існували вже давно, звісно що в рамках саме Китайської народної республіки, і стали звичною частиною китайського політичного ландшафту, проте особливо їхня кількість і роль зросли з кінця 1970-х років [155]. Інституційні реформи Сі Цзіньпіна закріпили і зміцнили цю тенденцію.

Найважливіші «групи» приєднані до Центрального комітету. Вони можуть бути створені для розгляду будь-якого питання (наприклад, були «керівні малі групи» для Олімпійських ігор 2008 року), і вони функціонують і як механізми координації різних державних і партійних інтересів, і як органи для виконання центральних директив.

Ранг «керівних малих груп» зазвичай залежить від рангу органу, який їх заснував, і від рангу найвищого члена «групи». Знову ж таки, ранг визначається індивідуально. Таким чином, чим потужнішим є голова «групи», тим потужнішим вважається «група» і тим більш здатним він є переслідувати інтереси «групи» в китайській системі влади. Зовнішня політика мала потужні «керівні малі групи» порівняно з іншими групами в системі, оскільки зовнішньополітичні «групи» очолює Генеральний секретар (Сі Цзіньпін).

Ознакою адаптації політико-інституційної системи КНР до викликів міжнародної політики був процес, який К. Е. Бродсгаард описав як «інтегровану фрагментацію». Ця концепція останнім часом здобула визнання у фахівців, що досліджують Китай, оскільки вона найкраще описує значення реформ Сі Цзіньпіна у сфері прийняття зовнішньополітичних рішень. Бродсгаард досліджував відносини між великими державними підприємствами Китаю та партійними структурами [36]. На його думку, важливою складовою «інтегрованої

фрагментації», для якої основою є номенклатурна система КПК, виступає також і Комісія з нагляду та управління державними активами, яка зменшує тертя між партією та державними підприємствами, сприяє пом'якшенню ризиків фрагментації.

Партійні та державні інституції Китаю, залучені до прийняття рішень у сфері зовнішньої політики та безпеки, досить легко ідентифікувати та перелічити. Складність полягає в тому, щоб оцінити відповідну вагу цих різних центрів влади та їхніх провідних посадових осіб, а також характер конкуренції, яку вони ведуть між собою, і стосунків співробітництва, які вони підтримують один з одним.

Політична система Китайської народної республіки не така прозора як в США, чи європейських країнах, тому важко застосовувати наші звичні методи. Проте, як і в демократіях і відкритих суспільствах, в авторитарних і досить закритих політичних системах залишається можливим на основі уважного читання першоджерел, наукових статей, програмних документів, інтерв'ю з зацікавленими особами, виявити сфери відповідальності різних структур, взаємовідносини між ними, і, як наслідок, описати і змодельовати процес прийняття рішень.

Трансформацію політико-інституційної системи КНР після приходу до влади Сі Цзіньпіня можна пояснити і внутрішніми питаннями, зокрема, вона була реакцією на зростаючу роздробленість і навіть загрозливу фракційність китайського керівництва під час правління його попередника Ху Цзіньтао, генерального секретаря КПК з 2002 по 2012 рік. Сі Цзіньпін здійснив спробу краще скоординувати процес прийняття рішень. Хоча, вказані роздробленість і фракційність не вплинули безпосередньо на зовнішню політику, на її зміст, проте вони послабили саме прийняття рішень, уповільнили і ускладнили його.

У сфері прийняття рішень у сфері зовнішньої політики та політики безпеки інституційні реформи Сі Цзіньпіня також можна розуміти як результат усвідомлення Китаєм як зростаючих ризиків безпеці, з якими

він стикається, так і необхідності краще вирішувати нові міжнародні завдання та обов'язки, які він має виконувати як претендент на звання Великої держави. З одного боку, добре відомо, наскільки Сі Цзіньпін був вражений розпадом Радянського Союзу і занепокоєний подібними ж перспективами для КНР [86]. Тому, після приходу до влади, він зробив все можливе для того, щоб уникнути повторення цієї ситуації. Краще управління всіма зовнішніми та внутрішніми ризиками, стало явним пріоритетом після приходу Сі Цзіньпіня до влади. З іншого боку, оскільки Китай ставав світовою державою, яка конкурувала в новій біполярній грі з США, виникла потреба запровадити більш швидкі та ефективні процеси прийняття рішень і краще координувати реалізацію політики.

Роль вищих партійних структур у прийнятті рішень щодо зовнішньої політики в Китаї традиційно була провідною і навіть вирішальною. Це було запроваджено в часи Мао Дзедун і продовжувалось за усіх його наступників, до Цзян Цземіня включно. Виключенням став лише Ху Цзіньтао, якому на заваді став очевидний брак харизми та й навіть легітимності в очах багатьох партійних лідерів, особливо союзників Цзян Цземіня. Сі Цзіньпін багато в чому просто відновив втрачений статус-кво.

Як генеральний секретар КПК, Сі Цзіньпін очолює партійну та державну Центральну військову комісію (ЦВК) і є президентом Народної Республіки. Він також очолює три «керівні малі групи» (leading small groups) [58, с. 68 - 72]: 1) з питань фінансів та економіки КПК; 2) із закордонних справ; 3) у справах Тайваню. Оскільки Сі Цзіньпін пішов далі, ніж його двоє безпосередніх попередників, у активізації діяльності Китаю на міжнародній арені, то він змушений був діяти більш активно і в плані створення нових інституцій, залучених до прийняття рішень у сфері зовнішньої політики.

Активізацію зовнішньополітичних прагнень Китаю важко не помітити. В цілому Китай за Сі Цзіньпіня став набагато практичнішим і готовим до змін. Китай готовий змінювати ситуацію і діє набагато наполегливіше, відмовившись від стилю прийняття зовнішньополітичних рішень, започаткованого ще Ден Сяопіном. Китай запустив кілька нових амбітних міжнародних проектів, зокрема ініціативу «Один пояс – Один шлях» у жовтні 2013 року. Сам Сі Цзіньпін став набагато активнішим, жоден китайський генеральний секретар не їздив так часто за кордон.

Було зроблено і деякі важливі інституційні зміни. У жовтні 2013 року було створено таку партійну структуру як Національну (або ж «державну) комісію з безпеки (Zhongyang guojia anquan weiyuanhui), яку сам Сі Цзіньпін очолює. Ця структура має деякі міжнародні обов'язки, як, наприклад, у сфері прикордонного контролю та боротьби з тероризмом.

В тому ж 2013-му році було створено дві нові «керівні малі групи» [59, с. 138], які також сам Сі Цзіньпін вирішив очолити: 1) група керівників всебічного поглиблення реформ, 2) група з кібербезпеки та інформатизації.

У березні 2018 року чотири з п'яти згадуваних «керівних малих групи» (зовнішніх справ, фінансів та економіки, поглиблення реформ і кібербезпеки) були перетворені на повноцінні комісії ЦК КПК, що суттєво підняло їх статус. Мета цієї реформи була зрозумілою: посилити партійний контроль у цих сферах, надавши головним координаційним органам більші, хоча й недостатньо чітко визначені обов'язки щодо формування політики та реалізації. Лише справи Тайваню залишаються під орудою «керівної малої групи».

Одночасно було розширено повноваження новоствореної Комісії у закордонних справах; вона взяла на себе обов'язки «керівної малої

групи» із захисту морських прав та інтересів, створеної в середині 2012 року та очолюваної Сі Цзіньпінем з моменту заснування.

Як наслідок, змінилась і структура влади в цілому. Сі Цзіньпіня більше не можна назвати першим серед рівних в складі Постійного комітету Політбюро, як це було у випадку з його попередниками. Як назвав його Р. Макфаркуар [152] тепер він і «голова правління», і «виконавчий директор» КПК та КНР. Особливо ж його позиції посилились, як відзначає Д. Лемптон, у сфері зовнішньої політики [137]. Звичайно, Сі Цзіньпін стикається з ризиком бути відповідальним за надто багато важелів влади – п'ять комісій і одна «керівна мала група», на додаток до своїх трьох ключових офіційних посад, це доволі важкий адміністративний тягар і постає питання, чи зможе він бути ефективним керівником для усіх структур. Але, з метою не допустити перенавантаження генерального секретаря операційними повноваженнями, велику кількість повноважень в сфері поточного керівництва структурами і прийняття рішень зосереджено в руках постійного керівного персоналу кожної з структур.

Змін зазнали і ролі провідних партійно-державних інституцій, в тому числі й Постійний комітет Політбюро. Він звісно залишається вищим органом прийняття рішень у Китаї, продовжує офіційно схвалювати всі важливі рішення, в тому числі щодо зовнішньої політики [68]. Тим не менш, все більше рішень, як вважає Ч. Лі, приймаються в комісіях, або ж в «керівній малій групі» [143].

Процедури роботи Комітету при цьому суттєво не змінились. Сі Цзіньпін, як і його попередники, відповідає за підготовку порядку денного кожного засідання та зберіг той самий рівень непрозорості; хоча рішення офіційно приймаються колегіально, процедури прийняття рішень є таємними і, ймовірно, досить неофіційними. Рішення зазвичай ухвалюються консенсусом, а не голосуванням, хоча деякі спостерігачі стверджують, що голосування може мати місце, і в таких випадках

кожен член Комітету має один голос. Наприклад, у травні 2019 року повідомлялося, що Комітет відмовився прийняти умови, висунуті урядом США щодо укладення торговельної угоди, але залишається незрозумілим, як голосував кожен член і чи тільки Постійний комітет, чи всі 25 членів Політбюро [162].

Роль КПК у розробці зовнішньої політики при Сі Цзіньпіні суттєво не змінилася; вона завжди була досить слабкою, за винятком часів криз, коли генеральний секретар партії скликав розширені засідання Політбюро, до яких можуть бути приєднані військові лідери [42, с. 72]. Незважаючи на те, що китайські ЗМІ далеко не систематично повідомляють про засідання РБ, такі розширені засідання РБ, очевидно, не відбувалися з 2012 року.

Політбюро збирається в середньому раз на місяць і опікується переважно внутрішніми справами [58, с. 66 - 68]. Звісно для Політбюро не існує заборони на обговорення зовнішньополітичних питань, проте традиційно його членів збирають щоб послухати доповіді Генерального секретаря на зовнішньополітичні тематику, або проводять для представників Політбюро спеціальні інформаційні сесії, на яких вчених-міжнародників просять виступити з доповідями з конкретного питання. Більшість членів Політбюро і не є фахівцями у питаннях зовнішньої політики.

Партійна комісія з питань зовнішньої політики, створена в 2018 році є практично закритою для сторонніх спостерігачів. Перше і на сьогоднішній день єдине її засідання, яке було оприлюднено, відбулося 15 травня 2018 року. Про високий статус комісії можна судити з того, що Лі Кецянь, чинний на той момент прем'єр-міністр Державної ради КНР був віце-головою комісії, а Ван Цішань, заступник голови КНР – одним із його членів. Про решту членів комісії невідомо, проте можна припустити, що перелік офіційних осіб в її рамках повинен дублювати офіційних осіб, що працювали у аналогічній «керівній малій групі». Тоді

у складі комісії також повинні бути: керівники Міністерства закордонних справ, Департаменту міжнародних зв'язків КПК, Департамент пропаганди КПК, Міністерств національної оборони, громадської безпеки, державної безпеки, торгівлі, Управлінь у справах Тайваню, у справах Гонконгу та Макао, у справах Китаю за кордоном та Управління інформації Державної ради.

Наявність таких важливих осіб у складі свідчить про значимість комісії, проте з практичної точки зору регулярно збирати стільки важливих посадових осіб непросто. Тому можна припустити, що засідання комісії, ймовірно, нерегулярні і скликаються лише тоді, коли потрібно прийняти дуже важливі рішення. Комісія швидше є структурою, яка може бути використана для збору та синтезу поглядів різних інститутів, дотичних чи напряду залучених до закордонних справ. Комісія також може слугувати для поширення останніх прийнятих зовнішньополітичних рішень серед вищих посадових осіб, з можливістю задавати уточнюючі питання. Подібна функція комісії може допомогти в подоланні розбіжностей або суперечок між міністерствами. Але ми маємо визнати, що засідання партійної комісії не є місцем, де розробляється і приймається більшість зовнішньополітичних рішень.

Управління закордонних справ Центрального комітету КПК по суті є офісом, або виконавчим апаратом комісії. З 2012 року його очолює, в статусі директора Ян Цзечі, головний архітектор зовнішньої політики Китаю [136, с. 207 – 208]. Управління підпорядковується безпосередньо Сі Цзіньпіню, на відміну від Міністерства закордонних справ, яке підпорядковується Центральному комітету КПК. Заступник директора управління відповідає за забезпечення координації з китайським же МЗС.

Невідомо, скільки посадових осіб працює в Управління, ми знаємо тільки те, що комісії зазвичай складаються з 200-300 чиновників, хоча іноді й більше. Управління дуже мало взаємодіє із зовнішнім світом, не

веде публічної діяльності, зате Сі Цзіньпін широко використовує його, коли йому потрібна інформація з основних питань зовнішньої політики [89]. Управління закордонних справ Центрального комітету КПК має вищий ранг, ніж Міністерство закордонних справ, на додачу, воно підпорядковується безпосередньо Сі Цзіньпіну, відповідає за підготовку порядку денного кожного засідання відповідної партійної комісії. Том можемо припустити, що роль Управління закордонних справ Центрального комітету КПК у прийнятті зовнішньополітичних рішень є вирішальною.

Національна (або ж «державна») комісія з безпеки є китайським аналогом української Ради з питань національної безпеки та оборони. Відповідна «керівна мала група» створена Цзян Цземінем на початку 2000-х років для кращого вирішення міжнародних криз. Вона була достатньо спеціалізованою структурою, яка збиралася лише на вимогу Генерального секретаря [228, с. 893]. Сі Цзіньпін перетворив «групу» на повноцінну партійну комісію, в яку залучив представників армії і створив передумови для їх співпраці з іншими структурами, покращив обмін інформацією між військовими та цивільними лідерами [192, с. 532].

Повний склад комісії наразі невідомий, проте ми можемо припустити, що в його складі представлені ті самі структури, що і в лютому 2017 року, коли було оприлюднено її постійний склад, до якого входив загалом 21 чиновник [45, с. 325]. Серед представників структур: керівники відділу пропаганди, юридичної комісія, Управління закордонних справ Центрального комітету КПК, Міністерства закордонних справ, Центрального банку, великих міст, представники Політбюро і військові.

Знову ж таки, зважаючи на доволі велику кількість членів, та їх замученість до роботи своїх структур, комісія навряд чи збиратиметься

дуже часто і не є дієвим органом по розробці зовнішньополітичних рішень.

Роль міністерства закордонних справ змінилась і скоротилась. Воно відповідає за повсякденну зовнішню політику, приймає багато дипломатичних рішень і є унікальним джерелом аналізу та інформації про зовнішній світ за допомогою свого Департаменту планування політики та двох аналітичних центрів, які йому підпорядковуються, Китайського інституту міжнародних досліджень (China Institute of International Studies) і Китайського університету зовнішніх справ (China Foreign Affairs University) [145, с. 26]. Міністерство це також основне джерело зовнішньополітичних пропозицій і важливий канал реалізації зовнішньої політики. З березня 2018 року, підвищений до посади члена Державної ради, міністр закордонних справ є координатором зовнішньої політики в Державній раді. Він також є членом відповідної партійної комісії.

Під керівництвом Сі Цзіньпіна відбулася важлива подія, яка вплинула на Міністерство закордонних справ: у березні 2018 року було створено Управління міжнародного співробітництва та розвитку, агентство яке очолює керівник у статусі віце-міністра, яке підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністру, а фактично Управлінню закордонних справ Центрального комітету КПК та Міністерству закордонних справ [186]. Це агентство переобрало повноваження як Департаменту зовнішньої допомоги Міністерства фінансів, так Міністерства закордонних справ і відповідає за узгодження цілей та обсягів зовнішньої допомоги з цілями зовнішньої політики Китаю.

Тож внесок МЗС у прийняття зовнішньополітичних рішень залишається важливим, хоча воно і є лише однією із структур, які впливають на основні зовнішньополітичні рішення. Кожне міністерство звісно намагається конкурувати з МЗС, як і з іншими міністерствами у

традиційній бюрократичній логіці. Наприклад, Міністерство екології та навколишнього середовища відіграє вирішальну роль у міжнародних переговорах щодо зміни клімату, рішення, в яких присутні комерційні інтереси, мають прийматись за участі Міністерства фінансів. Зростає, з огляду на зростаючу важливість торговельних переговорів з іншими країнами, також і роль Міністерства торгівлі. Натомість з міністерства конкурують як державні підприємства, зокрема, великі нафтогазові компанії, які розробили і втілюють власні стратегії, які не завжди збігаються з пріоритетами міністерств; так і основні банки – Ексімбанк (Exim Bank) і Китайський банк розвитку, які фінансують проекти, зокрема інфраструктурні, за кордоном, теж мають власні стратегії. Крім того, Китайська інвестиційна корпорація, відповідальна за інвестування частини валютних резервів Китаю за кордон, підпорядковується в цьому питанні не міністерствам, а тільки партійній комісії.

Завдяки Цзіньпіну зросла також роль Департаменту міжнародних зв'язків КПК, який відігравав доволі непомітну, вторинну роль у прийнятті та реалізації зовнішньополітичних рішень Китаю. Під новим керівництвом його роль стала помітнішою та активнішою у просуванні нових ініціатив Китаю, таких як «Один пояс – Один Шлях» та пропагуванні китайських варіантів вирішення світових проблем. Коли його було створено, він був зосереджений на дублюванні функцій радянського Інтернаціоналу, тобто намагався розвивати відносини з іншими комуністичними партіями та визвольними рухами країн третього світу. Проте з початку епохи реформ Департамент почав налагоджувати зв'язки з будь-якими політичними партіями по всьому світу, що дозволило йому знайти партнерів у більшості країн світу. Наступним етапом експансії Департаменту стало налагодження контактів з іноземними неурядовими організаціями і перехід до більш ґрунтовних, наукових досліджень світу, та активного пропагування «історії успіху» Китаю.

Також саме Департамент відповідає за такі складні та делікатні питання як двосторонні відносини з КНДР, або проблеми врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту [93]. За обсягом своїх повноважень це найбільш динамічна структура серед учасників процесу прийняття зовнішньополітичних рішень в Китаї. У квітні 2015 року силами Департаменту міжнародних зв'язків КПК було створено спільний альянс аналітичних центрів, які досліджують ініціативу «Один пояс – Один Шлях», з метою організації заходів у Китаї, а також за кордоном для просування цієї ініціативи. Одночасно Департамент активізував свої відносини з іноземними політичними партіями, збільшуючи кількість обмінів візитами та організовуючи навчальні сесії в Китаї для все більшої кількості політиків, особливо з глобального Півдня. Це завдання є частиною більшої стратегії, спрямованої на кращий експорт власного іміджу Китаю.

Успіхи Департаменту не залишились непомітними і набагато більш важливе в апаратному плані Управління закордонних справ Центрального комітету КПК планувало поглинути конкурента. В 2018 році повідомлялося, що Департамент увійде до структури Управління, щоб «впорядкувати структуру агенцій і зменшити збіги повноважень» [169]. Однак поки що Департаменту вдається зберегти автономне існування. Можливо причина цього в розквіті всіх агентств, що опікуються «м'якою» силою.

Набагато більше, ніж раніше, під керівництвом Сі Цзіньпіня КПК хоче контролювати глобальний дискурс про Китай. Щоб краще досягти цієї амбітної мети, Китай посилив усі агентства, відповідальні за зовнішню пропаганду і «м'яку» силу [124]. Вони координуються Департаментом Об'єднаного фронту КПК, потужною структурою, відповідальною за зв'язок із «дружніми силами» по всьому світу. 31 грудня 2016 року була заснована нова міжнародна медіа-організація Китайська глобальна телевізійна мережа. Ці ініціативи сприяла

посиленню впливу агенцій, відповідальних за зовнішню пропаганду, на прийняття зовнішньополітичних рішень.

Ще одні структури, що почали інтенсивніше розвиватись, це аналітичних центрів або дослідницькі інститути у сфері міжнародних відносин і стратегічних досліджень, про які ми вже згадували в попередньому розділі. При Сі Цзіньпіні розвиток та професіоналізація аналітичних центрів із зовнішньої політики Китаю стали стратегічним пріоритетом. Відбулися дві важливі зміни: для аналітичних центрів було запроваджено суворіший фінансовий і політичний контроль; водночас найбільш публічні з них більш активно почали залучати до публічної дипломатії та використовувати як агенти «м'якої сили» [156, с. 11, 100–101].

Наслідком цієї активності стало ширше залучення експертів до пропагування таких проектів як «Один пояс – Один Шлях». З іншої сторони зростаюча участь аналітичних центрів у дослідженні світової політики сприяла кращому інформуванню керівництва КПК. Наприклад, дослідницька робота вчених частіше виконує «функцію зворотного зв'язку для політиків», і їхній рекомендації допомагають скорегувати китайську дипломатію [175].

Все середовище, в якому відбувається прийняття зовнішньополітичних рішень можна поділити, виключно з аналітичною метою на два сектора чи кола – центр та периферію. Внутрішні кола, або центр, включають ключових осіб та організації, які формують політику. в партії та уряді. Зовнішні кола, які можна назвати периферією, включають засоби масової інформації, університети, аналітичні центри тощо.

Запроваджені організаційні зміни сприяли кращій координації прийняття рішень між агентствами та прискоренню процесів прийняття рішень. Вони ефективніше служили більш рішучим зовнішньополітичним цілям Китаю.

Партійна комісія є координаційним органом, в якому представлені основні групи інтересів. Проте більшість оперативної роботи і підготовку рішень здійснює Управління закордонних справ Центрального комітету КПК. В свою чергу воно координує свою діяльність з Міністерствами закордонних справ, фінансів, торгівлі, повинно інтереси інших відомств, як-от Управління міжнародних зв'язків та Об'єднаного фронту.

Ключовими подіями, які почали спостерігатись під час Цзян Цземіня і Ху Цзіньтао є все більш активні та багаторівневі канали між центром і периферією. Важливу роль у прийнятті зовнішньополітичних рішень вони відіграють і наразі. Можна виділити і описати низку каналів між цими двома колами:

1) Прямі консультації з політиками.

В останні роки Комуністична партія та урядові організації почали проводити системні консультації з аналітичними центрами та інтелектуалами щодо конкретних політичних питань, у тому числі зовнішньої політики. Міністерство закордонних справ, наприклад, має власні міні-кола для консультацій з політичних питань, найцікавішою та найпомітнішою з них є система запрошених лекцій інтелектуалів та вчених аналітичних центрів для Політбюро Комуністичної партії Китаю.

Такі види взаємодії надають науковцям можливість здійснювати прямий вплив на думки вищого керівництва. На додаток до цих лекцій, існують також тематичні дебати та дискусії між інтелектуалами та політиками.

Одним із прикладів є дебати щодо вступу Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) і питання глобалізації. Наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років, до вступу Китаю в СОТ у грудні 2001 року, точилися гарячі дискусії та дебати щодо переваг і недоліків цього питання [125]. У своєму польовому дослідженні Баннінг Гарретт досліджував ці внутрішні дискусії всередині китайських аналітичних

центрів і діалоги китайських лідерів з ними [32], які дали певний корисний внесок у політику Китаю щодо СОТ.

2) Внутрішні звіти через урядові канали.

При деяких державних установах питаннями зовнішньої політики також займаються низка офіційних аналітичних центрів. Найвідомішими аналітичними центрами такого роду є науково-дослідні інститути при різних державних установах, як згадувалося раніше. Іншим типом офіційного мозкового центру є Zhengfu Canshi-shi, що означає «урядовий консалтинговий відділ». Цей вид аналітичних структур існує як на центральному, так і на провінційному рівнях. На національному рівні існує державна рада, яку контролює Zhengfu Canshi-shi, з тридцятьма п'ятьма консультантами. На провінційному чи міському рівнях існує сорок один урядовий консультаційний відділ з понад тисячею консультантів [117, с. 4].

Традиційним способом впливу аналітичних центрів є звіти для вищого керівництва. Провідні зовнішньополітичні організації та відомства, такі як Міністерство закордонних справ, Міністерство державної безпеки мають власні дослідницькі інститути. Існують усталені канали, за допомогою яких науковці можуть подавати дослідницькі статті, політичні аналізи та рекомендації на різні рівні політиків, включаючи час від часу вищих керівників.

Бонні Глейзер і Філіп Сондерс описують чотири різні типи впливу [91], який здійснюють дослідники аналітичних центрів. По-перше, деякі науковці можуть мати «позиційний вплив», завдяки чому вони використовують свої ключові позиції в уряді, наприклад, у Китайському інституті сучасних міжнародних відносин (CICIR) та Китайському інституті міжнародних досліджень (CIIIS). По-друге, ті, хто володіє експертними знаннями в регіональних або технічних питаннях, здатні здійснювати те, що називається «експертним впливом». Третім типом, «особистим впливом», користуються особи, тісно пов'язані з

високопоставленими урядовцями. Наприклад, Ян Цземінь, заступник директора Шанхайського інституту міжнародних досліджень, мав значний доступ до політиків через свого старшого брата Ян Цзечі. Четверте джерело впливу називається «вплив досвіду», і його мають ті люди, які накопичили цінні знання завдяки великому досвіду життя та навчання за кордоном.

П'яте джерело впливу: дипломати-ветерани у відставці. Ці урядовці у відставці не тільки накопичили величезні знання з перших вуст за кордоном, але, що, можливо, важливіше, вони також мають розгалужені особисті зв'язки в зовнішньополітичному апараті. Це правда не лише тому, що людські зв'язки завжди були важливими в китайському суспільстві, але й тому, що зовнішньополітичний апарат Китаю є відносно ексклюзивним і відокремленим. У багатьох випадках ці чиновники у відставці все ще служать радниками міністерства закордонних справ або працюють у деяких напівофіційних державних установах, таких як Китайська народна асоціація закордонних справ. Цянь Цічень, колишній міністр закордонних справ і віце-прем'єр-міністр Китаю, як вважалося, продовжував мати величезний вплив на питання зовнішньої політики через кілька років після його повного відходу з уряду та партії. Тому ступінь впливу аналітичних центрів може залежати від джерел впливу, якими володіють окремі особи.

3) Конференції та публічно-політичні дебати.

Ще один важливий канал для інтелектуалів і вчених, щоб донести свою думку, — це конференції та публічні дебати. Хоча ці конференції та дебати не обов'язково мають прямий вплив на політиків, вони мають важливе значення для впливу на громадську думку. Хорошим прикладом такого публічного діалогу є відносно недавня практика обговорення та дебатів щодо поточних міжнародних справ у китайських ЗМІ, у тому числі в мережі Центрального китайського телебачення (CCTV) і у великих газетах. Загалом, ступінь свободи для такого роду

дебатів залежить від ступеня чутливості. Наприклад, існує небагато публічних дискусій щодо ядерної кризи в Північній Кореї, але є чимало жвавих дискусій щодо військових дій США в Іраку – можна почути як плюси, так і мінуси в справжньому перехресному вогні думок.

Науково-дослідні інститути, пов'язані з університетами та різними урядовими установами, ймовірно, є хостами для політичних конференцій. Китайська академія соціальних наук має ряд експертів з питань політики, які часто беруть участь у внутрішніх конференціях для обговорення політики. До них часто приєднуються дослідники, наприклад, з Інституту американських досліджень та Інституту азійсько-тихоокеанських досліджень. Ці заходи створюють чудову можливість для дослідників висловити різні думки. Існують також дискусії щодо публічної політики, які організовують ЗМІ.

Загалом кажучи, зараз інтелектуали мають більшу свободу у висловленні різних думок та аналізу питань зовнішньої політики (хоча й не без ризику), а сучасні вчені виявляються набагато активнішими, ніж ті, що були в попередні десятиліття.

4) Політичні НУО.

Незважаючи на те, що НУО все ще є новою концепцією в Китаї, китайський уряд швидко використовує їх для проведення зовнішньополітичної діяльності. Звісно, багато НУО не є справді незалежними від урядового контролю, але іноді вони мають набагато більшу свободу та гнучкість у проведенні політичних досліджень та зовнішньополітичної діяльності.

Яскравим прикладом є поширена практика так званої «дипломатії другого напрямку». Мається на увазі діяльність урядовців у відставці, науковців, аналітичних центрів, які активно беруть участь у всіляких форумах, зустрічах та інших заходах зі своїми іноземними колегами. Ці заходи спрямовані на сприяння обміну думками з чутливих питань, таких як контроль над озброєннями та питання Тайваню, які можуть

бути нелегкими для офіційних дипломатів. «Дипломатія другого напрямку» також використовується для зв'язків з громадськістю. Щоб заохочувати та координувати таку діяльність, навесні 2004 року міністерство закордонних справ Китаю заснувало нову структуру відповідальну за публічну дипломатію, який координуватиме поширення інформації та вплив на громадську думку.

Також створено кілька зовнішньополітичних організацій, у тому числі Китайський форум реформ. Як неурядову організацію, засновану в 1994 році, форум зареєстрований в Пекінському муніципальному урядовому офісі асоціацій. Чжен Біцзянь, неодноразово нами згадуваний, причетний до його організації. До організації входять численні вчені, інтелектуали, а також нинішні та відставні урядовці як радники та виконавчі члени. Форум організував багато наукових конференцій і налагодив відносини обміну з більш ніж 20 країнами, включаючи Сполучені Штати, Францію, Великобританію, Німеччину, Нідерланди, Росію, Японію, Південну Корею та Сінгапур.

5) Позасистемні дискусії.

Більшість каналів, згаданих вище, можна розглядати більш-менш як діяльність, що фінансується державою. Однак потрібно також приділяти пильну увагу каналам «*tizhiwai*», дискусіям поза системою, які час від часу виходять за межі контролю уряду. Оскільки контроль над публічною інформацією послабився, науковці мають різноманітні способи висловлювати думки, які не завжди збігаються з думками партії. Багато з цих думок стикаються з народними настроями, відображаючи сильні націоналістичні тенденції.

6) Закордонні вчені.

Ще одним важливим джерелом інтелектуального впливу на зовнішню політику Китаю є закордонні вчені. Раніше такий вплив здійснювали кілька видатних особистостей. Декільком китайсько-американським лауреатам Нобелівської премії було запропоновано

повернутися до Китаю, щоб надавати поради вищим лідерам із різноманітних питань, у тому числі питань зовнішньої політики, але така практика залишається обмеженою та не має систематичної організації.

З 1980-х років велика кількість науковців і студентів навчалися за кордоном. Багато з них тепер стали професорами та вченими в розвинутих індустріальних країнах, зокрема в США та Японії. Значна частина цих вчених зосереджена на науці та техніці, але невелика частина з них зосереджена на соціальних та гуманітарних науках, включаючи зовнішню політику та міжнародні відносини.

Ці вчені об'єдналися в організації академічного обміну та професійних мереж, а деякі навіть почали відігравати консультативну роль з питань зовнішньої політики. Одним із таких прикладів є Глобальний форум китайських політологів. Цей форум був заснований у 1999 році китайськими вченими зі Сполучених Штатів, Китаю, Гонконгу, Тайваню та Японії. Він планує та проводить щорічні та піврічні конференції, семінари та міні-круглі столи для обговорення не лише академічних питань, таких як вивчення Китаю, а й дискусій, орієнтованих на політику.

Крім того, делегації Глобального форуму також мали можливість вступити в діалог із політиками зовнішньополітичного апарату Пекіна. Протягом багатьох років вони відвідували Міністерство закордонних справ, Центральну партійну школу та Національний університет оборони. Усі ці зустрічі включали детальний обмін ідеями, аналіз та обговорення політики, пов'язаної з зовнішніми справами, національною обороною та політичним розвитком. Ця нова модель діалогу та систематичних візитів може мати значний вплив на розуміння зовнішніх справ китайськими особами, які приймають рішення, і покращити процеси розробки політики. На початковому етапі цієї взаємодії вплив закордонних науковців залишається обмеженим і відносно непоміченим.

Висновки до розділу 2

Таким чином, партійно-ідеологічна детермінація процесів політичного урядування в сучасній КНР відрізняється від загальноприйнятих зразків в умовах сталої демократії. Рішення ЦК КПК, а також Всекитайських Зборів народних представників засвідчують, що рух КНР до забезпечення національних інтересів прокладається через утвердження провідних доктринальних положень. Ними є лідерство Китаю у Південно-східній Азії, просування зразків китайської ідентичності та культури на глобальний рівень, утвердження технологічного лідерства. Зазначені аспекти обґрунтовуються з точки зору національної китайської рецепції марксистсько-ленінського вчення та обмеженого сприйняття радикальних положень пізнього маоїзму.

Питання співіснування з іншими державами утверджується як оптимальне з огляду на публічне ідеологічне піклування КНР та КПК про «вселюдський прогрес» та захист прав трудящих у глобальному вимірі. Водночас ідеологічні настанови не містять трансляції ідеологічних норм сучасного Китаю на інші регіони світу.

Сучасні дослідження демонструють, що в КНР існує внутрішня розбіжність між ідеологічними настановами та практиками політичного урядування і бізнес-менеджменту. Однак, через жорсткий партійний контроль та дисципліну, внутрішня незгода з ідеологічними позиціями проголошеними в публічних джерелах КПК не є помітною для зовнішніх спостерігачів. Співвідношення партійно-ідеологічної детермінації зовнішньополітичних рішень та реагування на прагматичні виклики формується на основі ситуативного підходу. У випадку, якщо ідеологічна норма суперечить реаліям, пріоритет віддається міркуванням менеджерських економічних настанов, (зокрема, щодо співвідношення витрачених зусиль та отриманого результату).

Прикладами подібних суперечок можна вважати позиції КНР щодо підтримки Північної Кореї та Венесуели. В обох випадках

ескалація напруги на Корейському півострові не входила до стратегічних планів Китаю. Відповідно керівництво Сі Цзіньпіна забезпечило обмеження постачання Північної Кореї критично важливих їх об'єктів імпорту. Так само у випадку Венесуели радикальні вимоги уряду Н. Мадуро щодо масштабного інтервенції та прямої участі Китаю в боротьбі з політичною опозицією були відхилені.

Специфіка дій щодо напрямоку Латинської Америки засвідчила, що участь в потужних інфраструктурних проєктах та фінансуванні лівих режимів для Китаю зіткнулася з міркуваннями щодо співвідношення витрати-результат. У таких умовах представники КНР вирішили згорнути масштабну допомогу. Таким чином, прагматична позиція ґрунтується на внутрішньоелітарному консенсусі всередині Китаю щодо збереження ресурсів на внутрішні потреби. Ця позиція відрізняється від авантюрної позиції Росії, яка намагається здійснювати комунікаційні, ресурсні фінансові впливання з метою примарних або гіпотетичних результатів, які очікуються від латиноамериканських партнерів.

Водночас в період правління Сі Цзіньпіна прагматичні підходи до фінансування проєктів у Латинській Америці змінилися на просування ідеологічних та комунікаційних меседжів. Про це, зокрема, говорить зростання військово-технічної співпраці з Венесуелою, постачання поліцейського обладнання Болівії та Гаїті. Це свідчить про суб'єктивні внутрішньополітичні інтенції Сі Цзіньпіна як лідера виступати явним суперником США в близькому для них регіоні. Таким чином, коливання прагматичних та ідеологічних внутрішньополітичних чинників та детермінант зовнішньополітичної діяльності Китаю знижує можливості прогнозування. Ідеологічна складова збільшує очікування від традиційних партнерів КНР, формує в них споживацькі настрої.

Поряд з цим, США формує «компенсаторні коаліції», наголошуючи на співпраці з Колумбією та Бразилією. Звідси частина ринків, які характеризувалися потенційною економічною привабливістю

для КНР стають закритими з політичних причин. Тому розгляд специфіки зовнішньополітичних рішень Китаю вимагає подальшого аналізу суб'єктів та внутрішньо інституційної еволюції.

Зовнішня політика Китаю демонструє як сталість на рівні принципів чи засад, так і гнучкість на рівні конкретних політик. Сформульована Ден Сяопіном формула зовнішньої політики, відома як «28 ієрогліфів», зберігала свою значимість протягом майже 20 років. В той же час, конкретні її втілення в періоди правління Цзянь Цземіня та Ху Дзіньтао – відрізнялись. Наприклад, при першому, об'єктами уваги були переважно великі держави та географічні сусіди Китаю, тоді як під час правління останнього почалася орієнтація на країни глобального Півдня. Подібне свідчить про дві обставини. По-перше про те, що виклики міжнародної обстановки для інституційної системи реагування в політичній системі сучасної КНР виступають в якості стимулів; по-друге, про високу адаптивність китайської зовнішньої політики, яка намагалась врахувати як обставини, що змінювались, так і можливості самого Китаю. Наприклад, початок використання концепції «м'якої сили» було пов'язано з тим, що більш конфронтаційна політика країни у стосунках з сусідами, взагалі більш активна роль в світовій політиці, проникнення китайського капіталу та товарів, негативно вплинули на імідж країни. Поряд з цим, сама активізація зовнішньої політики Китаю, змусила його задуматись про вплив на громадську думку різних країн, інструментом якого якраз і була обрана «м'яка сила».

Тобто китайська зовнішня політика, протягом останніх десятиліть, трансформувалась у відповідь на вплив трьох груп факторів: виклики міжнародної політики, такі як; стратегічні рішення політичної еліти; соціально-економічна ситуація в Китаї. Причому рішення еліти були похідними від інших двох факторів, або, як мінімум, враховували їх. Паралельно трансформувався як зміст зовнішньої політики, так і процес її вироблення. Нові цілі сформульовані в таких програмах та проектах як

«Нова концепція безпеки», «Мирне піднесення» та наступних ставили перед політичними інститутами, відповідальними за розробку політичних рішень, нові завдання, що приводило до перерозподілу між ними сфер відповідальності, функцій та повноважень, підвищення статусу одних і пониження інших, в деяких випадках - до створення нових. Наприклад формулювання такої цілі як посилення «м'якої сили» Китаю, привело до зростання ролі і значимості аналітичних центрів, таких як Китайський інститут міжнародних досліджень. Така структура як Управління міжнародного співробітництва та розвитку, отримала у відповідності з цією ціллю, нову сферу відповідальності, нові повноваження як по розробці рішень у цій сфері, так і по їх втіленню. В результаті, перебрало на себе повноваження як Департаменту зовнішньої допомоги Міністерства фінансів, так Міністерства закордонних справ і відповідає за узгодження цілей та обсягів зовнішньої допомоги з цілями зовнішньої політики Китаю; Департамент міжнародних зв'язків КПК від налагодження зв'язків з політичними партіями перейшов до налагодження контактів з іноземними неурядовими організаціями і активного пропагування «історії успіху» Китаю.

Інституційні трансформації у практиках прийняття рішення в рамках Китаю полягають, наприклад, в створенні «керівних малих груп» (КМГ), наприклад КМГ з закордонних справ чи КМГ у справах Тайваню. Наступним етапом їх інституційної трансформації стало підвищення статусу, тобто перетворення їх на комісії – структури з більш високим статусом. Також наслідком інституційних трансформацій став поділ середовища, в якому відбувається прийняття зовнішньополітичних рішень, на центр та периферію. Центр включає ключових осіб та організації, які формують політику, в партії та уряді. Зовнішні кола, які можна назвати периферією, включають засоби

масової інформації, університети, аналітичні центри тощо. Комунікація між «колами» експертів відбувається за такими каналами:

- 1) Прямі консультації з політиками
- 2) Внутрішні звіти через урядові канали
- 3) Конференції та публічно-політичні дебати
- 4) Політичні НУО.
- 5) Позасистемні дискусії.
- 6) Закордонні вчені.

РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ДО СПЕЦИФІКИ ГЛОБАЛЬНИХ РЕГІОНІВ

3.1 Лідерський чинник в зовнішній політиці сучасної КНР

Сі Цзіньпін є тим, хто приймає остаточні рішення з питань зовнішньої політики. Ця керівна роль почалася ще до того, як він піднявся на самий верх владної ієрархії Китаю в листопаді 2012 року. Вже в середині 2012 року він, як повідомляється, був призначений відповідальним за нову групу вищих керівників, якій доручено було зосередитися на безпеці на морі – «керівна мала група» із захисту морських інтересів.

Ставши генеральним секретарем, Сі Цзіньпін очолив більшість впливових «керівних малих груп», він не тільки накопичив більше офіційної влади, ніж будь-який із двох його попередників, Ху Цзіньтао (2002–2012) і Цзян Цземінь (1989–2002), але й «перетягнув» на себе питання зовнішньої політики. По суті, зараз Сі Цзіньпін є головним координатором китайської зовнішньої політики та політики безпеки.

Структурні зміни у зовнішній політиці Китаю також можна чітко помітити в системі всередині країни. З того часу, коли політика реформ і відкритості була вперше прийнята до уряду «колективного керівництва» Ху Цзіньтао, однією з головних характеристик китайської системи була висока концентрація влади поряд із широкою децентралізацією повноважень щодо прийняття рішень [116, с. 88].

В рамках періоду керівництва Ху Цзіньтао остаточна влада теж належала Комуністичній партії, але на політичному рівні ці повноваження були розпорощені між різними міністерствами та місцевими органами влади, які відповідали за впровадження політики. За цієї системи «фрагментованого авторитаризму» різноманітні суб'єкти стали «учасниками» зовнішньої політики, і в результаті координація

зовнішньої політики стала важким завданням. Хоча ми звикли вважати Китай своєрідним монолітним, раціонального актором з послідовним розрахунком своїх інтересів, проте формування політики, особливо в царині зовнішньої політики, перетворилось на суперечливий процес, що характеризується внутрішньодержавною конкуренцією

В результаті склалась така ситуація, коли центральне керівництво визначало принципи та основний напрямок національної дипломатичної стратегії разом із пріоритетними питаннями, але міністерства, департаменти та керівництво провінцій трактували ці принципи та розпорядження самостійно. Вони відповідали за результат, проте мали повноваження приймати рішення та здійснювати конкретну зовнішню політику.

В періоду керівництва Сі Цзіньпіна трансформація інститутів у практиках прийняття рішення полягало в тому, що право тлумачити принципи та розпорядження було відібрано у міністерств і керівництва, а формування зовнішньої політики стало більш централізованим. На Вісімнадцятому національному з'їзді Комуністичної партії Китаю в 2012 році було досягнуто наступних домовленостей – захистити авторитет центрального партійного керівництва та зміцнити єдине керівництво Комуністичної партії Китаю над зовнішньою політикою [116, с. 89]. Відповідно до цих домовленостей було здійснено структурні реформи які вели до створення більш централізовано організованої системи координації для прийняття рішень і контролю за політикою. Це було зроблено шляхом посилення партійного керівництва. Змінились функції Міністерства закордонних справ. Щоб переконатися, що місцеві органи влади здійснюють зовнішню політику згідно з рішенням центрального уряду, співробітники Міністерства закордонних справ відвідують міністерства, важливі компанії, університети, партійні школи та органи місцевого самоврядування в кожному регіоні, читаючи лекції, щоб поширити розуміння правила, що стосуються закордонних справ. Під

керівництвом МЗС також здійснюється підготовка кадрів зовнішньополітичних відомств у регіонах.

Паралельно з цим, Міністерство закордонних справ втратило частину своїх традиційних функцій. В цьому є певна логіка, більшість китайських дипломатів, як і їхні колеги в інших країнах, закінчили коледжі, де оволоділи знанням іноземних мов і міжнародних досліджень. Проте у них відсутні знання експертного рівня у функціональних сферах, наприклад у торгівлі продукцією сільського господарства чи нафтопродуктами. Тому міністерства закордонних справ у всьому світі змушені переорієнтовуватись, мова більше не йде про наявність одного міністерства, яке займатиметься «справами» з іноземними державами. Натомість міністерство закордонних справ надає послуги міністрам, керівникам установ і громадськості, оскільки саме ці актори тепер взаємодіють зі світом. Оскільки міжнародні взаємодії стають дифузними, дипломатія стає менш елітарною. Оскільки функціональні питання стають основним компонентом міжнародних відносин, влада тих, хто добре розбирається в процедурі, повинна об'єднатися з тими, хто добре розбирається в суті питання, з технократами.

Проте це означає також і зменшення значимості самого міністерства. В Китаї дуже важливим є ранг керівника відомства, саме він демонструє значимість самого відомства. Формально головний дипломат Китаю, міністр закордонних справ, поступово віддаляється від вершин партійної та адміністративної ієрархії, від статусу віце-прем'єра до державного радника, що на рівень нижче віце-прем'єра. Наслідком є те, що маргіналізована позиція МЗС у виробленні зовнішньополітичних рішень стала очевидною. Тепер іноземні уряди, які прагнуть укласти угоди з Пекіном, повинні вести переговори мимо МЗС, а не через МЗС.

МЗС отримало численних конкурентів, міністерства та керівники структур на нижчих рівнях починають здійснювати власну

дипломатичну діяльність паралельно з діяльністю МЗС. Останні перетворюються на клерків, які надають консульські послуги, надають візи. Фактичний вплив на формування зовнішньої політики зменшується [119, с. 14].

Це приводить до того, що в останні роки китайські дипломати почали приймати відверто напористий і часто бойовий тон у відповідях на зовнішню критику. Їх бойові розмови та дії охрестили «дипломатією воїна-вовка». Термін воїн-вовк взято з китайського блокбастера 2015 року «Воїн-вовк» і його продовження 2017 року «Воїн-вовк-2». Оригінал описував безстрашні та героїчні вчинки китайського спецназу в боротьбі з наркоторговцями, пов'язаними з іноземними державами, на півдні Китаю, а продовження розповідає історію китайського солдата, який рятує медичних працівників від місцевого насильства в Африці. Обидва фільми пропагували патріотизм китайських солдатів. В останні роки багато хто вважав, що китайські дипломати прийняли підхід «воїна-вовка», а їхні бойові та сенсаційні зауваження привернули увагу та зустріли здивування. Наприклад, Чжао Ліцзянь, речник Міністерства закордонних справ, часто висміює західну критику Китаю. У травні 2020 року він написав у Twitter: «Можливо, армія США принесла епідемію в Ухань». Нестримні наполегливі кроки Китаю в Південно-Китайському морі також розглядаються як дипломатія «воїнів-вовків» [245].

Активні дебати про модель поведінки «воїнів-вовків» серед професійних протягом останніх двох років означали, що зовнішня політика Китаю взяла новий напрям [126]. Оскільки представники МЗС почали втрачати можливість продемонструвати свої професійні якості, вони почали демонструвати якості лідерські, це стало їх головною можливістю зробити кар'єру.

Дипломатія «воїнів-вовків» є проявом зусиль Сі Цзіньпіна відмовитися від формули «28 ієрогліфів» яку практикували Цзян Цземінь і Ху Цзіньтао. Якщо Ініціатива «Один пояс – Один шлях»

відображає проактивний, але, здавалося б, привабливий стиль дипломатії Сі, дипломатія «воїна-вовка» є його жорсткою стороною. В останні роки Сі іноді дійсно виступає за більш «бойовий дух» у дипломатії, що стимулює дипломатів на такий стиль поведінки.

Речник Міністерства закордонних справ не єдиний високопоставлений китайський дипломат, який бере участь у риториці воїнів-вовків. Навіть найвищі дипломати в Китаї використовують її. Найбільш показовий епізод стався в березні 2019 року на першій зустрічі вищих дипломатів адміністрації Байдена з колегами з Китаю. Під час публічної сесії цієї зустрічі в Анкоріджі державний секретар США Ентоні Блінкен засудив політику Пекіна щодо прав людини в Сінцзяні та Гонконгу. Радник з питань національної безпеки Джейк Салліван розповів про занепокоєння США та їхніх союзників у Східній Азії, включаючи Японію та Південну Корею, щодо автократії Китаю вдома та самовпевненості за кордоном. Ян Цзечі відповів на критику США висміюванням американських прав людини. До його 15-хвилинного спростування приєднався член державної ради Ван І.

Ян прямо заявив: «Ми сподіваємося, що Сполучені Штати будуть кращими у сфері прав людини. Справа в тому, що в Сполучених Штатах існує багато проблем щодо прав людини, що визнають самі США». Ян вимагав, щоб США припинили продавати свою власну версію демократії, коли їхнє власне населення кипіло від невдоволення [154]. Наступна фраза Яна викликала гучні вітання вдома: «Сполучені Штати не мають права говорити з Китаєм поблажливо. Китайці на це не купляться». За межами Китаю вибуховий обмін між американськими та китайськими дипломатами та ключовими політиками здивував міжнародні ЗМІ та аналітиків [220].

Напориста риторика та дії «вовків-воїнів», поширені в дипломатії Китаю після 2012 року, є безпомилковою ознакою домінування Сі у зовнішній політиці Китаю. Очікувалося, що дипломати

продemonструють свою політичну лояльність до заклику Сі продемонструвати зростаючий і впевнений Китай. Вони зробили це, рішуче відповідаючи на критику Заходу, і з готовністю та сміливо кинули виклик уявному порушенню претензій Китаю на суверенітет. Для китайських дипломатів, мабуть, не було кращого способу довести свою лояльність, ніж публічно демонструвати відверто наполегливу і навіть агресивну позицію.

В підсумку це приводить до парадоксальних результатів, намагання Сі Цзіньпіня централізувати і впорядкувати процес вироблення зовнішньополітичних рішень, привели до падіння впливу одних інститутів на користь інших, проте в підсумку – до збереження конкуренції в справі прийняття зовнішньополітичних рішень.

Проте як мінімум, Сі Цзіньпіна змінив цю конкуренцію, зокрема одним із найважливіших нововведень під час його керівництва стало розширення кількості та ролі «керівних малих груп» (КМГ). Вони є, можна сказати, традиційними для Китаю, оскільки їх історію можна простежити від періоду Революції та перших років Народної Республіки. З початком реформ у 1980-х роках багато КМГ були розпущені або реорганізовані, але партія продовжувала покладатися на ці установи як на ключового координатора політики.

Вони діють під керівництвом центрального апарату КПК або Державної ради, очолюються службовцями високого рівня: членом Політбюро, прем'єр-міністром, віце-прем'єром або членом державної ради. Вони відрізняються за повноваженнями та назвами: «координаційні малі групи» (协调小组), «координаційні робочі групи» (协调工作组) та кілька комісій (委员会). Вони охоплюють майже всі питання державної політики, в тому числі й питання зовнішньої політики. КМГ спочатку створювалися як органи збору інформації, які повині були забезпечити ширший погляд на проблеми, не звужений

рамками окремих відомств, але не були глибоко залучені до встановлення чи впровадження політики.

Під керівництвом Сі Цзіньпіна КМГ набагато більше, ніж будь-коли раніше, залучені до процесу розробки політики. Вони стали його важливою інновацією, яка стала ключовим компонентом централізації політики. Конкуренція між міністерствами, створення нових структур та наділення їх додатковими повноваженнями, сукупність усіх цих факторів і привела аналітиків до висновку, що «насправді прийняття політичних рішень у Китаї ґрунтується на низці інтересів і формується різними зацікавленими сторонами. Хоча президент Сі Цзіньпін централізував владу в КПК, певні актори все ще мають різний ступінь автономії та здатності втручатися в процес формування зовнішньої політики» [181, с. 2].

Сі Цзіньпін та КПК в цілому, звісно мають пріоритет у прийнятті важливих рішень, пов'язаних із зовнішніми справами, проте часто такі рішення, насправді, є результатом пошуку найширшого консенсусу серед множини учасників.

Важливо зазначити, що китайська система влади прагне вимагати навичок, необхідних для виконання нових міжнародних зобов'язань від структур, які вже існують. Цю потребу «модернізувати старі організації» для виконання нових завдань можна чітко побачити в питанні міжнародних відносин. В попередньому розділі ми наводили приклади наділення новими повноваженнями Управління міжнародного співробітництва та розвитку та Департаменту міжнародних зв'язків КПК. Подібна практика зустрічається і стосовно інших структур.

В цьому часто лежить суть проблем у прийнятті зовнішньополітичних рішень Китаєм. Номінально кожне агентство чи структура розуміє, що його робота представляє лише частину широких національних інтересів Китаю, але коли справа доходить до розробки

політики, кожне агентство вважає себе єдиним (або найважливішим) представником, який бачить усю картину.

Усі учасники зовнішньої політики стверджують, що діють в ім'я національних інтересів Китаю, і тому майже всі дії можна виправдати. Міністерство торгівлі сприяє процвітанню Китаю; Народно-визвольна армія захищає суверенітет Китаю; нафтові компанії забезпечують енергетичну безпеку Китаю; органи місцевого самоврядування підвищують рівень життя; користувачі мережі відстоюють гідність Китаю тощо. Коли це поєднується з природним бюрократичним інстинктом забезпечення достатніх ресурсів для свого департаменту, може виникнути збіг інтересів. Наприклад, НВАК схильна перебільшувати напруженість навколо морських інтересів, щоб забезпечити достатнє фінансування для нових суден і літаків; і, роблячи це, вона, ймовірно, знайде природного союзника в одній або кількох національних нафтових компаніях, які прагнуть досліджувати ресурси в спірних водах. Багато гравців у системі зовнішньої політики мають однакові ранги, що означає, що вони не можуть віддавати накази один одному.

Отже, хоча Міністерство закордонних справ може встановлювати власні правила та очікувати, що всі його співробітники МЗС дотримуватимуться цих правил, це не впливає на інші структури – які можуть створювати власні правила. Переважити рішення може лише наказ зверху, вищого органу. Отже, багато акторів китайської системи зовнішньої політики змагаються за прихильність органів вищого рангу. У разі серйозних питань у зовнішніх справах це часто означає змагання за прихильність генерального секретаря партії Сі Цзіньпіна.

Ця конкуренція може бути порочною. Деякі дослідники описали широкий спектр комісій, міністерств і державних адміністративних і регулюючих органів під керівництвом Державної ради як «розбійну,

висококонкурентну групу інституцій з інколи дублюючою юрисдикцією» [139, р. 30].

Сфера міжнародних відносин не захищена від цієї внутрішньої боротьби. Дійсно, той факт, що так багато різних типів акторів здатні впливати на зовнішню політику, може фактично загострити проблему. До цих суб'єктів належать високопосадовці КПК, які не займають державних посад, високопосадовці в міністерствах, відомствах і урядах провінцій, старші офіцери в різних підрозділах армії та генеральні директори великих державних ресурсних компаній.

П'ять керівників провінцій є членами Політбюро і перевищують за рангом усіх високопоставлених чиновників уряду, що пов'язані із закордонними справами. Люди, які мають регулярний особистий доступ до генерального секретаря партії чи його помічників – високопоставлених військових керівників, керівників великих державних підприємств, науковців чи навіть особистих друзів – усі можуть прагнути, щоб їхні голоси були почуті. І це лише короткий список групи акторів, яка постійно зростає; справді, провінційні лідери, рибалки, туристичні агенції та фабрики з виробництва пельменів мали вплив на зовнішню політику Китаю протягом останнього десятиліття.

Цікаво, що ранг і статус, наданий професіоналам із зовнішньої політики, як представникам МЗС так і іншим, протягом років зменшився, тоді як зовнішньополітичні зобов'язання Китаю зросли. Члени Державної ради, відповідальні за зовнішню політику, сьогодні навряд чи зможуть бути переконані, що вищі посадові особи прислухаються до їхніх порад у внутрішніх суперечках щодо напрямку політики. Існує безліч конкуруючих органів, які подають інформацію в систему прийняття рішень у зовнішній політиці Китаю. Кожне агентство, яке займається національною безпекою та зовнішньою політикою, надає регулярні звіти, які відображають проблеми, характерні для сфери діяльності цього агентства. Урядове державне

медіа-агентство «Сінхуа» випускає щоденні звіти та ряд «довідкових матеріалів», як публічних, так і приватних. Дипломатичні представництва МЗС надсилають звіти та телеграми.

Уся ця інформація може бути використана фахівцями у закордонних справах для інформування вищого керівництва. Термінові або важливі питання (як було постановлено раніше) включають процес делегування та брифінгу перед початком обговорення. Часто це робиться через Державного радника у закордонних справах, який може наказати своєму офісу (Управлінню закордонних справ) викликати дослідницькі звіти, аналізи, думки та дані від відповідних урядових установ, аналітичних центрів та наукових кіл. Потім державний радник отримує цю інформацію в опрацьованому вигляді, а потім він або його представник інформує вищого керівника.

Така обробка інформації може бути дуже неефективною. Наприклад, припускають, що «керівна мала група» з питань національної безпеки була створена через те, що «керівна мала група» із закордонних справ була визнано недостатньо активною під час вибуху в посольстві Китаю в Белграді в 1999 році. Проте обидва ці «групи» в підсумку мали той самий офіс (Управління закордонних справ), одного секретаря (державного радника у закордонних справах) і той самий персонал, який пише брифінги та керує документацією. В підсумку просто збільшувався документообіг без підвищення кваліфікації.

Ускладнення у тому, як система зовнішньої політики Китаю має справу із зовнішнім світом. Час, необхідний для надання інформації за допомогою таких процесів, зростає, внаслідок того, що занадто багато суб'єктів, можуть бути залученими до зовнішньої політики Китаю. Усе перелічене є однією з причин зростання впливу «першої особи» у прийнятті зовнішньополітичних рішень.

Персоніфікуючи прийняття зовнішньополітичних рішень, Сі Цзіньпін ризикує. У разі помилок його, ймовірно, буде притягнуто до

відповідальності його колегами-членами Політбюро і, можливо, політичним істеблішментом загалом. Громадська думка, хоча зараз явно прихильна до Сі Цзіньпіна, також може обернутися проти нього. Крім того, низхідний характер китайської системи означає, що Сі Цзіньпін не має жодної іншої людини чи групи, яка б обмежувала його владу. Відходячи далі від «колективного керівництва», коли йдеться про прийняття зовнішньополітичних рішень, Сі Цзіньпін зводить до мінімуму можливості для вдосконалення своїх рішень та поділу відповідальності.

Однак не слід перебільшувати ступінь, до якого Сі Цзіньпін змінив прийняття рішень у зовнішній політиці в цілому. Досягнення консенсусу – або, як мінімум, сприйняття консенсусу – серед вищого керівництва КПК продовжує бути надзвичайно важливим для підтримки політичної єдності та стабільності.

Крім того, колеги Сі Цзіньпіня по посаді теж були остаточним авторитетом у прийнятті важливих зовнішньополітичних рішень. Навіть в епоху Ху Цзіньтао, коли колективне лідерство значило набагато більше, ніж зараз, Ху був тим, хто приймав остаточні рішення щодо важливих питань. Наприклад, після того, як Північна Корея провела ядерне випробування в 2006 році, Ху був змушений особисто відредагувати формулювання офіційної реакції Китаю, оскільки ніхто інший не хотів брати на себе відповідальність за таке чутливе питання [112, с. 5].

Крім того, Сі продовжив кроки своїх попередників, переважно вдаючись до нечітких формулювань під час формулювання керівних принципів. В автократичних системах розпливчасті заяви особливо важливі для вищого керівництва, оскільки вони дають простір для маневру. Нечіткість спонукає бюрократію змагатися за благословення та дозволяє лідеру уникнути притягнення до відповідальності за будь-які політичні помилки.

Наприклад, Сі Цзіньпін наполягав на неоднозначних формулюваннях щодо того, які заходи повинен вжити Китай для захисту свого (уявного) суверенітету над спірними островами в Східному та Південно-Китайському морях. Напруженість із сусідами щодо морських прав зросла під керівництвом Сі Цзіньпін, помітно ускладнивши зовнішньополітичні цілі Китаю в регіоні. За словами посадовця, який брав участь у підготовці засідань «керівної малої групи» з морських справ, в один момент Сі Цзіньпін дав зрозуміти, що він виступає за «рішучу відповідь» на провокації проти суверенітету та морських інтересів Китаю [113, с. 29]. Але Сі Цзіньпін не сформулював, як Китай має продемонструвати рішучу відповідь. Отже, агентства, які бажають «активніше відстоювати права Китаю» – суб'єкти, які не включають МЗС, – заявляють, що їх «значно посилює керівництво Сі». Але інші учасники можуть стверджувати, що їхні дії краще підходять для того, щоб «не загрожувати стабільності». Можна припустити, що рішення Сі взяти на себе керівництво всіма цими різними невеликими групами та офісами принаймні частково відображає визнання того, що Китаю необхідно краще координувати прийняття рішень щодо зовнішньої політики, щоб забезпечити послідовність реалізації узгодженої політики.

Здатності Сі зважувати витрати та вигоди заважають ті самі проблеми з інформацією, про які йшлося вище. Об'єктивна оцінка наслідків будь-якого зовнішньополітичного рішення не завжди може бути найвищим пріоритетом для багатьох акторів, які змагаються за обмежену увагу Сі.

За словами аналітика відомого китайського аналітичного центру, «я – виробник інформації». Керівники вищої ланки є моїми клієнтами, а їхні письмові коментарі/інструкції є метою мого існування» [206]. Аналітики, які вважають своїм завданням спробувати переконати Сі, швидше за все, візьмуть до уваги те, що вони думають про власну інтерпретацію Сі та спробують їй відповідати. Сі Цзіньпін вже був

уражений відсутністю незалежного аналізу, оскільки його власні тайванські аналітики не змогли точно передбачити результати місцевих виборів у Тайвані [103].

Загалом, прийнявши особисте командування всіма органами зовнішньої політики, Сі має також особисто розсудити багато суперечливих інтересів у системі. Але Сі навряд чи зможе розплутати заплутану структуру формування політики, яка загострює ці суперечливі інтереси, оскільки це створить багато бюрократичних програшів. Проте, персоніфікуючи зовнішню політику, Сі стикається з дилемою: будь-яке рішення, яке він ухвалить, буде використано учасниками всієї системи для виправдання власного виконання цього рішення. Хоча Сі може взяти на себе заслугу будь-яких успіхів, він також може взяти на себе провину за будь-які невдачі.

І, нарешті, Сі змушений жонглювати всіма цими інтересами, визнаючи, що він матиме суперечливі джерела інформації щодо будь-якого рішення. Здається, Сі усвідомлює, що йде по цій тонкій межі. Хоча він зробив набагато більше зовнішньополітичних промов і заяв, ніж попередні лідери, він досі дотримувався класичних афоризмів і сучасних евфемізмів таким чином, щоб заспокоїти будь-які суспільні сумніви, уникаючи створення бюрократичних невдач [246]. Формулювання цілей зовнішньої політики Китаю, які зараз виражені у промовах Сі Цзіньпіна як побудова спільноти «спільної долі» з «одним поясом і одним шляхом» і зосередженням на «периферії» Китаю, відповідають прекрасній традиції риторики, яка недостатньо конкретна, щоб актори могли виправдати багато різних видів дій і їх наслідків.

3.2 Групові засади вироблення зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР

З одного боку, в Китаї ера лідера, який би повністю домінував у зовнішньополітичних рішеннях, закінчилася, незважаючи на поточну дискусію про сильнішу індивідуальну роль Сі Цзіньпіна в управлінні Китаєм, особливо порівняно з його попередниками. Натомість більшість рішень на міжнародному рівні повинні прийматися через міністерські та бюрократичні консультації. Крім того, неурядові або напівдержавні суб'єкти, включаючи підприємства, неурядові організації (НУО) і лобістські групи, були перетворені з периферійних акторів на набагато сильніших гравців китайської зовнішньої політики. Тобто процес прийняття рішень у політичному істеблішменті Пекіна є рухливим за своєю природою, непрозорим у реалізації та гнучким у плані визначення успіху політики.

Проте, незважаючи на те, що КПК зазнала низки змін з моменту свого заснування, багато її інститутів і максим політичного мислення залишилися від її революційних днів, як можна побачити в китайській конституції, структурі КПК та її керівних установах. Сьогодні Китай залишається «партією-державою», що означає, що між урядовим апаратом і структурою КПК існує незначний розрив.

Партія зберігає своє право залишатися головним політичним актором у країні, а також право підтримувати демократичний централізм, тобто окрема особа підкоряється цілому всередині країни. Хоча були спорадичні спроби, особливо за часів Ден Сяопіна, більш чітко розділити партію та уряд, вони залишаються нерозривно пов'язаними. Ідея демократичного централізму означала, що керівна структура Китаю є чітко окресленою пірамідою з місцевими організаціями КПК та підрозділами внизу, що просувається вгору до рівня округів, міст і провінцій і, зрештою, до вищих ешелонів влади.

КПК повсюдно присутня в процесі прийняття рішень у політичному апараті Китаю. Державна рада та Постійний комітет Політбюро КПК із семи членів забезпечують стратегічний огляд і довгострокові політичні цілі Пекіна у зовнішніх справах. Проте окремі політичні заходи здебільшого підпадають під компетенцію різних центральних урядових установ, державних підприємств (ДП) та урядів провінцій.

Підхід Китаю до зовнішньої політики ставав дедалі більш плюралістичним після того, як Ден Сяопін знову став головним лідером країни в 1978 році. Його адміністрація запровадила значні економічні реформи, які призвели до децентралізації всіх типів політики на національному та провінційному рівнях [240]. Отже, жодна центральна державна установа не має повного і виключного чи безконтрольного права на прийняття рішень у зовнішніх справах. Прагнучи отримати більший політичний вплив, ці зацікавлені сторони використовують свій досвід і ресурси, щоб отримати доступ до Політбюро.

Пошук консенсусу залишається однією з ключових особливостей прийняття рішень серед вищого керівництва КПК, а також серед урядових інституцій [202]. Хоча «консенсус» часто є ілюзією, процес переговорів надає можливості для існуючих і нових учасників, а саме для груп інтересів – щоб впливати на думки найвищого керівництва партії. Групи інтересів протягом тривалого часу відігравали вирішальну роль у прийнятті рішень у політичному апараті Пекіна. Вони надають відповідні внески та більш спеціалізовані перспективи в усіх сферах політики, починаючи від земельної реформи і закінчуючи відносинами США та Китаю. Ці групи складаються з установ центрального уряду, державних підприємств і урядів провінцій. Багато з них володіють розвиненими адвокаційними можливостями для формування політичних планів.

Хоча керівний принцип управління може бути дуже різним у демократичному та авторитарному режимах, зацікавлені групи є повсюдною ознакою урядів, незалежно від політичної системи [27, 28]. Китай не є винятком. У формуванні та реалізації зовнішньої політики Пекіна бере участь багато інституцій та зацікавлених сторін. Впливові гравці беруть участь, змагаються у жорсткій конкуренції та відстоюють свою бажану політику та відомчі чи комерційні інтереси. Цей підхід має багато спільного з багатьма західними ліберальними демократіями. Замість добре прорахованого та бездоганно виконаного генерального плану результати політики в Пекіні часто є прямим результатом угод між центральною бюрократією та урядом провінцій.

Економічна глобалізація змусила деякі сфери зовнішньої політики стати більш прозорими, а розширення участі Пекіна в міжнародних інституціях також допомогло створити більше вікон у процесах прийняття рішень.

У той же час іншим керівним принципом у китайській політиці була ідея колективного керівництва всередині партії, що унеможливлювало повернення уряду до одноосібного правління та культу особи, яким користувався Мао. Мао міг здійснювати владу навіть у ті часи, коли він формально не був членом уряду, а Ден Сяопін, незважаючи на те, що офіційно пішов у відставку на початку 1990-х років, також міг впливати на багато аспектів китайського управління аж до своєї смерті в 1997 році. Згодом культу особистості категорично не заохочувалися згідно з кодексами поведінки КПК. Наприклад, Цзян Цземінь, можливо, намагався зберегти певний рівень офіційної ролі в партії в 2003 році, коли він планував свою власну відставку, але якщо так, то йому це не вдалося. Після виходу на пенсію він залишався старшим державним діячем у партії, маючи великий вплив як особисто, так і через своїх підлеглих, але не в такій мірі, як Ден.

Після виходу на пенсію Ху Дзіньтао став ще менш помітним, і критики стверджували, що, незважаючи на вражаючі економічні досягнення Китаю за його уряду, він знехтував іншими можливостями для подальших реформ і що в певному сенсі його перебування на посаді було навіть «втраченим десятиліттям». Сі Цзіньпін, навпаки, був готовий відігравати більш особисту роль у справах китайського уряду, і, як наслідок, ступінь колективної політики став менш помітним [138, с.34].

Сі Цзіньпін дійсно централізував владу в КПК, проте певні різноманітні актори мають різний ступінь автономії та здатності втручатися в процес формування зовнішньої політики. У міру посилення ролі Китаю як великої держави в міжнародній системі кількість неурядових акторів, включаючи окремих осіб і групи, які беруть участь у зовнішній політиці, впливають на неї або обізнані з нею, продовжує зростати під керівництвом Сі Цзіньпіна [138, с.39].

Цей парадокс може здивувати, проте Китай, це не тільки центральний уряд та Політбюро, він охоплює численні адміністрації на провінційному рівні, кожна з яких має унікальні географічні та економічні перспективи. З 1978 року відбувся процес обмеженої економічної лібералізації, який надає провінційним урядам певну автономію щодо власної економічної політики [181].

Як наслідок, багато провінцій використовують свою обмежену автономію, щоб безпосередньо співпрацювати з іноземними урядами та великими транснаціональними корпораціями. Певною мірою ці провінції також застосовують висхідний підхід для формування програми зовнішньої політики центрального уряду. Одрі Вонгом у своєму дослідженні визначила три механізми впливу: «підкилимні торги», «опір» і «новаторство», які дозволяють владі провінційного рівня впливати на формулювання та реалізацію зовнішньої політики [227].

Іншими ключовими зацікавленими сторонами у формуванні та реалізації зовнішньої політики Пекіна є державні підприємства (ДП), чия участь у зовнішній політиці варіюється від інвестицій в Ініціативу «Один пояс - Один шлях» до провокаційної діяльності в Південно-Китайському морі. Загальноприйнятою думкою є те, що китайські державні підприємства діють від імені держави, однак їхні комерційні інтереси не завжди збігаються з порядком денним держави.

Ініціатива «Один пояс - Один шлях», головна ініціатива президента Сі, є яскравим прикладом того, як розпливчасті та широкі політичні вказівки можуть призвести до «земельного азіотажу» серед зацікавлених груп у політичній системі Китаю. Довгостроковий проект є неймовірно амбітним, багатомільярдним підприємством, яке включає розбудову фізичної та цифрової інфраструктури в 120 країнах. Ініціатива «Один пояс - Один шлях», була запущена Сі Цзіньпіном у 2013 році і є прикладом його зовнішньої політики. Її метою було створення двох економічних кластерів, що з'єднують Китай з рештою Євразії. Один кластер проходив через сухопутний міст між Чунціном, Сіанем і Урумчі на заході Китаю, через Центральну Азію, Близький Схід, Східну Європу, Західну Європу і зрештою до Середземномор'я, особливо Італії. Інший кластер був морським, починаючи від південно-західного узбережжя Китаю через Південно-Китайське море та Малаккську протоку до Індійського океану, Східної Африки, Червоного моря та, зрештою, до Середземного моря. Ця ініціатива дає Китаю грандіозну платформу для сприяння економічній інтеграції по всій Євразії та створенню економічних зв'язків через транспорт, енергетику, комунікації та потік товарів і послуг, тим самим цементуючи зв'язки Китаю з країнами BRI та проектуючи його економічний вплив [209].

Ініціатива також мала б дозволити Китаю знайти зовнішні виходи для надлишкових потужностей, створених важким промисловим виробництвом, створити зовнішні зв'язки та стимул для зростання його

відносно відсталих західних регіонів, а також забезпечити імпорт енергії та транспорт [134].

Цю ініціативу можна вважати найамбітнішою міжнародною стратегією, яку Китай розробив з 1978 року. За перші п'ять років Ініціатива «Один пояс - Один шлях» понад 100 країн і міжнародних організацій підписали угоди з Китаєм, торгівля Китаю з цими країнами досягла 5 трильйонів доларів [134, с. 330]. У наступні роки Ініціатива зіткнулась з такими проблемами, як зміни в урядах, зростання боргів країн-учасниць, гучніша критика з боку Європейського Союзу та особливо Сполучених Штатів. Проте Сі Цзіньпін продовжував реалізацію проекту.

У травні 2018 року Сі Цзіньпін назвав Ініціативу «Один пояс – Один шлях» головним нововведенням у зусиллях Китаю практикувати багатогранну дипломатію та вдосконалювати систему глобального управління з того часу, як він став головним партійним лідером у 2012 році. Він також назвав Ініціативу «важливою платформою для сприяння розбудові спільноти зі спільним майбутнім для людства».

Зосередженість і підтримка Ініціативи «Один пояс - Один шлях» з боку президента Сі породила два ключових питання, які поки що залишилися без відповіді, для китайського уряду: яке міністерство чи урядова установа несе загальну відповідальність за прийняття остаточних рішень щодо інвестицій в Ініціативу? Які ключові фактори визначають, що той чи інший проект є частиною ініціативи? Вважається, що Національна комісія з розвитку та реформ очолює загальну координацію зусиль для впровадження Ініціативи «Один пояс - Один шлях», і цю виконавчу відповідальність спільно поділяють Міністерство торгівлі, Міністерство фінансів та Міністерство закордонних справ. Було створено традиційний консультативний орган, як «керівну малу групу», для формування консенсусу між різними учасниками та впровадження політики Ініціативи «Один пояс - Один шлях». Ця група, що складається

з високопоставлених політиків, вирішує складні та невирішені питання, коли виникають розбіжності та потрібні остаточні рішення. Група збирається щокварталу у вищезазначених міністерствах, які поділяють повноваження та відповідальність за прийняття рішень. Крім цих чотирьох міністерств і невеликої керівної групи, 15 інших установ і агенцій політичного апарату Пекіна беруть участь у прийнятті остаточного рішення щодо проектів, які вважаються частиною Ініціативи «Один пояс - Один шлях». Однак консенсусу важко досягти. Наприклад, майже неможливо очікувати, що Міністерство фінансів і Міністерство транспорту розглядатимуть критерії відбору проектів високошвидкісних залізниць через одну призму. Міністерство фінансів прагне надійного повернення інвестицій і відчуває незадоволення щодо того, що країни-одержувачі не виплачують позики та кредити, тоді як Міністерство транспорту надає пріоритет швидкості, з якою можуть бути завершені інфраструктурні проекти [235].

Кілька міністерств формують політичний порядок денний через обмежену спроможність партійного керівництва: воно не має ані часу, ані досвіду, щоб приймати швидкі рішення з низки питань зовнішньої політики. Керівництво партії та Центральна комісія КПК із закордонних справ, очолювана дипломатичним ветераном Ян Цзечі, періодично зустрічаються і майже ніколи не вирішують жодного окремого пункту порядку денного [158].

Члени постійного комітету часто звертаються за порадою до відомств і міністерств, перш ніж визначити фактичний порядок денний зовнішньої політики. Таким чином відповідні державні установи отримують більше можливостей і більше каналів для формування пріоритетів зовнішньої політики Китаю.

Інституціоналізація та професіоналізація формування зовнішньої політики не підриває повноваження щодо ухвалення рішень на найвищому рівні керівництва країни. Постійний комітет Політбюро все

ще вирішує життєво важливі питання. Більш важливим є те, що семеро членів обговорюють важливі рішення, пов'язані з національним суверенітетом, територіальною цілісністю та потенційним використанням Народно-визвольної армії.

Політбюро вирішує лише питання, що входять до компетенції «високої політики» – наприклад, національний суверенітет і військова діяльність. Політичний порядок денний у «низькополітичних» сферах, таких як зміна клімату, міжнародна допомога та торгові переговори, ранжується Політбюро відповідно до їх ситуативної важливості на той час. Чим вищим є питання, тим менше часу знадобиться членам Політбюро для визначення відповідної політики. Важливо те, що уявна важливість кожного питання постійно змінюватиметься та узгоджуватиметься з пріоритетами внутрішньої політики керівництва.

Наприклад, під час адміністрації Трампа віце-прем'єр Китаю Лю Хе спостерігав за першою фазою торгових переговорів між США та Китаєм. Оскільки торгівля та тарифи стали менш пріоритетними як для Китаю, так і для США під час адміністрації Байдена, відповідальність за переговори знову лежить на віце-міністрі з питань торгівлі, тобто на посадовці з нижчим рангом.

Іншим яскравим прикладом є заснування Агенції міжнародного розвитку Китаю у 2018 році. З 2001 року Китай став головним фінансовим постачальником міжнародної допомоги, пропонуючи суттєво інші умови порівняно з умовами розвинутих економік і міжнародними фінансовими установами [234]. Створення Агенції, яке має на меті покращити координацію політики щодо допомоги розвитку між різними міністерствами, відображає збільшення уваги, що приділяється допомозі розвитку в порядку денному зовнішньої політики Китаю.

Часто виникають бюрократичні суперечки щодо допомоги розвитку між Міністерством торгівлі як виконавцем проектів розвитку

та Міністерством закордонних справ, як головним відповідальним за реалізацію зовнішньої політики Китаю. Кожна структура приймає власну відповідну точку зору, коли пропонує нові проекти допомоги розвитку або позики. Міністерство торгівлі вважає за краще поєднувати просування бізнесу від імені китайських державних підприємств, тоді як Міністерство закордонних справ зосереджується на зміцненні двосторонніх зв'язків або розширенні впливу Китаю в багатосторонніх організаціях. Жодне з міністерств не має права накладати вето на пропозиції інших.

Вчені розходяться в думках щодо паритету влади та рівня впливу між цими двома міністерствами, коли справа доходить до формулювання Китайської політики допомоги з розвитку [237].

Міністерство торгівлі та Міністерство закордонних справ виявляються однаково впливовими у визначенні політичних змін як у конкретних країнах, так і в конкретних секторах, судячи з останніх подій в рамках двох ключових політичних платформ для політики розвитку Китаю: Ініціативи «Один пояс – Один шлях» та Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC). Окрім встановлення широких політичних пріоритетів, Політбюро може створювати нові урядові департаменти або перерозподіляти політичні портфелі та бюджетні повноваження серед існуючих інституцій. Проте бюрократичні зміни відбуваються нечасто, і така реструктуризація здебільшого узгоджується зі змінами політичних пріоритетів. Наприклад, науково-промислова політика «Зроблено в Китаї» 2025, розроблена Міністерством науки і технологій, мала значний вплив на програму зовнішньої політики Китаю. «Зроблено в Китаї» 2025 має на меті цілісне вдосконалення виробничих можливостей і перетворення Китаю в самозабезпеченого світового чемпіона в 10 основних стратегічних секторах інновацій [127].

«Зроблено в Китаї» 2025 спочатку була запропонована Міністерством інформації та промисловості та Китайською інженерною

академією. Пізніше ця ініціатива була офіційно розроблена спільно Комісією національного розвитку та реформ і Міністерством науки та технологій за участю Міністерства інформації та промисловості, а також інших центральних міністерств. Незважаючи на ініціювання плану, згідно з директивою Політбюро та Державної ради, Міністерство інформації та промисловості мало розділити відповідальність за політику та бюджетні повноваження з Комісією національного розвитку та реформ та Міністерством науки та технологій.

Партія надає як адміністративні, так і бюджетні повноваження новоствореним установам для реалізації політики. Деякі сфери політики лише нещодавно стали пріоритетними в загальному зовнішньополітичному порядку денному Китаю. Наприклад, дві державні установи ділять повноваження щодо скорочення викидів вуглецю та розвитку відновлюваної енергетики. Коли міністерства розподіляють відповідальність за певну політику, вони беруть участь у процесі переговорів, який «включає переговори щодо ресурсів між підрозділами, які фактично мають взаємне право вето» [41].

Зміни в портфелі Комісії національного розвитку та реформ, інституції, що займається внутрішньою політикою, демонструють зміни у зовнішньополітичному порядку денному Китаю. Бюрократичні зміни в Державній раді 2018 року посилили повноваження Комісії і вона почала вважатись найвпливовішою установою як в апараті центрального уряду Китаю, так і в плануванні загальної економічної політики. У питаннях клімату Комісія національного розвитку та реформі Міністерство навколишнього середовища часто суперечать одне одному. У той час як перша виступає за розподіл квот на використання відновлюваної енергії для досягнення цільових показників викидів, друге віддає перевагу загальному скороченню викидів у всьому китайському виробництві. Зараз Комісія надає внесок у майже всі ключові аспекти програми зовнішньої політики Китаю: Ініціатива «Один пояс - Один шлях»,

кліматична дипломатія та переговори щодо угоди про торгівлю та інвестиції. Проте Політбюро тричі реструктурувало Комісію протягом останніх 15 років, щоб обмежити його повноваження, намагаючись звести до мінімуму скарги та суперечки з боку інших установ центрального уряду.

З моменту вступу Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) прийняття більшості рішень у сфері зовнішньої політики вимагало досвіду фінансового управління, встановлення технологічних стандартів і дипломатії щодо зміни клімату – сфер, з якими незнайомі більшість китайських дипломатів, що працюють у Міністерстві закордонних справ. Щоб заповнити цю прогалину в знаннях, були створені спеціалізовані установи, які пропонують досвід і поради вищому керівництву. Ці інституції формують формулювання та реалізацію політики, працюючи поза традиційними каналами формування зовнішньої політики в Пекіні.

Зростаючий вплив Державної океанічної адміністрації є прикладом державного органу, який розширив свій вплив і повноваження завдяки своєму досвіду та базі навичок. Спочатку створене як науково-дослідний інститут для досліджень Антарктиди, агентство піднялося до формування стратегії морської безпеки Китаю і до вирішення проблем внутрішньої енергетичної політики.

Дедалі більш конфліктний і непримиренний підхід Китаю щодо Південно-Китайського та Східно-Китайського морів запропонувала державі Державна океанічна адміністрація – для неї це була ідеальна можливість отримати вплив.

Китайські державні підприємства мають незвичайну структуру: вони є гібридом корпоративної організації та урядового міністерства. Їхні стосунки з партією та центральним урядовим апаратом не слід характеризувати як відносини підпорядкування. В останні роки інтереси китайських державних підприємств розійшлися з інтересами партії.

Дочірні компанії державних підприємств, зокрема енергетичні, будівельні та комунальні компанії, котируються на іноземних фондових біржах. Посилилися переговори між трьома китайськими національними нафтовими компаніями, які постійно блокували спроби створити міністерство енергетики. Кожна компанія має власне бачення того, як має бути влаштований енергетичний сектор Китаю та механізми ціноутворення, а також сильну політичну підтримку з боку окремих членів Постійного комітету [79, 36]. Багато спеціалістів з Китаю відзначають поширеність цих суперечок між державними підприємствами та їх керівництвом – або з партії, або з центральних урядових інституцій [141]. Дуже важливо розрізняти різні відносини між центральними урядовими установами, керівництвом КПК і державними підприємствами. Партія має владу над центральним урядовим апаратом щодо кадрових призначень і розподілу ресурсів. Однак зв'язок між державними підприємствами та центральним урядом не такий однозначний. Хоча центральні інституції Пекіна мають певні повноваження та можуть встановлювати параметри економічної участі державних підприємств, останні регулярно обходять державні інституції та натомість спілкуються безпосередньо з членами Постійного комітету.

Деякі державні підприємства та центральні урядові установи мають однаковий бюрократичний статус під керівництвом Державної ради, хоча державні підприємства, при цьому, часто мають більший політичний вплив і фінансову спроможність. Крім того, державні підприємства не завжди погоджуються з рішеннями центрального уряду. Натомість вони бачать державні інституції як своїх посередників у партійному керівництві, які можуть допомогти їм просувати свої інтереси під час процесу формування політики.

КПК останнім часом посилила свій механізм управління з метою регулювання економічної діяльності державних підприємств. З точки зору встановлення контролю, партія має останнє слово у призначенні

головного виконавчого директора (CEO) і секретаря партії в найпотужніших державних підприємствах [182]. КПК обирає голів державних підприємств через два керівні органи: Центральний організаційний департамент (еквівалент відділу кадрів) та Комісія з нагляду та управління державними активами, яка висуває рекомендації щодо кандидатів.

Керівники державних підприємств призначаються в ранг, еквівалентний рангу міністра Державної ради або губернатора провінції. В урядовому апараті Китаю бюрократичний рейтинг є вирішальним для оцінки повноважень кожного призначеного, тоді як професійний досвід кандидата є менш важливим.

Керівники державних підприємств іноді приймають бізнес-рішення на основі власних політичних амбіцій, щоб підвищити свій бюрократичний ранг. Конфлікт виникає, коли політичний порядок денний країни суперечить порядку денному державного підприємства. Сліпе підкорення запропонованій політиці центрального уряду може підірвати комерційні інтереси державного підприємства або поставити їхнє виживання під загрозу. У випадках, коли державному підприємству виділяється недостатньо ресурсів з Пекіна, воно буде вести переговори з відповідними урядовими установами, щоб сприяти зміні порядку денного політики, або іноді, якщо переговори не вдаються, державні підприємства ігнорують рішення, прийняті урядом.

Наприклад, п'ять найбільших енергетичних компаній Китаю (за активами та потужністю установки) – відомі як «Велика п'ятірка» – у минулому рішуче чинили опір встановленню квот на викиди вуглекислого газу через свою частку ринку виробництва електроенергії з вугілля [69]. Їхнє небажання співпрацювати з центральним урядом щодо встановлення цільових показників викидів уповільнило реалізацію внутрішньої кліматичної політики Пекіна [104].

Урядові відомства мають повноваження виділяти державним підприємствам фінансову підтримку та робочу силу, але отримувачі завжди звертаються за більшою часткою ресурсів в обмін на підтримку політики Пекіна. Це часто призводить до несподіваних ускладнень. Попередні переговори між державними підприємствами завдали шкоди міжнародній співпраці та, у свою чергу, репутації китайських компаній і уряду Китаю, як видно з кількох пов'язаних з Ініціативою «Один пояс - Один шлях» проектів у Європі [224]. Це також спонукало деякі країни, наприклад Італію, переглянути свої існуючі меморандуми про взаєморозуміння щодо Ініціативи «Один пояс - Один шлях» [122].

Ці переговори між державними підприємствами та центральним урядом можна розглядати як процес «конкурентного переконання» [96]. Державні підприємства виступають за підтримку обраної ними політики чи інвестицій. Переможець цього процесу отримає фінансову вигоду та/або політичну підтримку центрального уряду. Процес конкурентного переконання, в якому надання цінної інформації та досвіду є важливими, демонструє ключові фактори в процесі прийняття рішень Пекіном.

3.3. Кейс Латинської Америки як відображення тенденції прийняття політичних рішень в сучасній КНР

Традиційно дипломатія Китаю складалася з чотирьох основних напрямків: відносини з великими державами, відносини з сусідніми країнами, відносини з іншими країнами «третього світу», частиною яких були і країни Латинської Америки, та відносини з міжнародними організаціями.

Однак, незалежно від того, чи розглядати це з загальної перспективи чи під конкретним кутом, очевидно, що в дипломатії Китаю існували довгострокові серйозні дисбаланси. Наприкінці 1970-х і на початку 1980-х років Китай почав працювати над створенням більш збалансованих зовнішніх відносин. Розробка Китаєм «всеохоплюючої,

багаторівневої» зовнішньої політики до другої половини 1980-х років вже була цілком зрозуміла. У 1990-х роках ці зусилля ще більше підштовхнули міжнародні та внутрішні фактори. На рубежі століть Китай в основному створив основу для більш всеосяжних міжнародних відносин, в тому числі, стосовно країн Латинської Америки та Карибського басейну. Двадцять років швидкого економічного зростання під керівництвом ліберальних реформістів у КПК заклали основу для експансії в латиноамериканські ресурсні сектори та ринки, очолювані її державними підприємствами та гарантовані національними політичними банками.

Відносини Китаю з Латинською Америкою перетворилися на одні з найдинамічніших після візиту президента Цзян Цземіня до семи країн регіону в 2001 році. За його ініціативою згодом відбулась серія поїздок його наступника Ху Цзіньтао в 2004 році до Бразилії, Аргентини та Чилі, Коста-Ріка, Куба та Перу в 2008 році [165, с. 134].

Нове керівництво країни зберегло загальний принцип зовнішньої політики Китаю, який реалізовували два попередники Сі Цзіньпіна – Цзян Цземінь і Ху Цзіньтао. Однак, враховуючи той факт, що світ постійно змінюється, зовнішньополітична стратегія зазнала коригування. Нове керівництво Китаю, здається, зайняло більш активну та впевненішу позицію у своїй дипломатії. Будь-які двосторонні відносини можуть досягати певного ступеня спорідненості або антагонізму. У дипломатичному словнику Китаю «партнерство» – це слово, яке описує його тісні стосунки з іншими країнами по всьому світу [117, с. 139], і, що цікаво, це партнерство може мати різні модифікатори. На сьогоднішній день Китай встановив сімдесят дві партнерства з шістдесятьма сімома країнами та п'ятьма регіонами [117, с. 139]. Найвищим ступенем у категорії відносин у системі позначень Китаю є так зване всеосяжне стратегічне партнерство. Під час своєї поїздки до Європи в травні 2004 року тодішній прем'єр-міністр Китаю Вень

Цзяобао пояснив визначення всебічного стратегічного партнерства з Європейським Союзом. За словами китайського лідера, «всеосяжний» означає, що двостороннє співробітництво охоплює загальні сфери на різних рівнях; «стратегічний» означає, що співпраця передбачає довгострокову стабільність, незважаючи на відмінності в ідеології та суспільному устрої, а також поза впливом будь-яких зовнішніх факторів; а «партнерство» означає, що співпраця ґрунтується на взаємній повазі, взаємній вигоді, взаємній довірі та принципі взаємовигідної взаємодії.

Немає єдиної думки щодо природи партнерства з прикметником «стратегічне» або без нього. Деякі кажуть, що оголошенням про встановлення стратегічного партнерства весь процес уже завершено. Але інші стверджують, що це лише бачення, а не реальність. В рамках співпраці Китаю з Латинською Америкою, нас, в першу чергу цікавлять учасники цих відносин.

Коли китайсько-латиноамериканські двосторонні відносини висвітлюються в засобах масової інформації, існує тенденція називати учасників відносин нечіткими та двозначними словами – Китай, китайський уряд або китайські компанії, де дуже мало розрізняються конкретні організації чи урядові установи.

Між тим, на китайській стороні відносин можна виділити є три основні категорії гравців: китайський уряд, квазіурядові організації та підприємства [80; 232]. Китайський уряд працює зверху вниз, щоб підтримувати двосторонні економічні відносини. Урядові структури розробили і втілили чіткі політичні ініціативи, про які піде мова далі, а потім уточнив цілі та збільшив інвестиції в Латинську Америку.

У той час як уряд Китаю використовує підхід до відносин «зверху вниз», державні підприємства працюють «знизу вгору». Вони надають відгуки тим, хто розробляє політику, роблять уроки та досліджують ринок.

Нарешті, квазіурядові організації, такі як Китайський банк розвитку та Експортно-імпортний банк Китаю, відіграють важливу роль у двосторонніх відносинах. Вони функціонують як сполучна ланка між урядом і бізнесом, забезпечуючи «спрямування та зворотній зв'язок» для обох груп учасників.

Китай стає все більш важливою присутністю в Латинській Америці, особливо в економічному плані. Важливо визнати різних учасників китайсько-латиноамериканських відносин, зокрема відносини, які китайський уряд, квазіурядові організації та підприємства мають у латиноамериканських двосторонніх відносинах.

Прийняття зовнішньополітичних рішень у Китаї стосовно Латинської Америки можна змодельовати за допомогою матриці 3×3 . По горизонталі перший рівень складається з органів партії та Державної Ради. Другий рівень складається з міністерств, відомств і державних фінансових установ, в тому числі квазіурядових організацій, на зразок Китайського банку розвитку та Експортно-імпортного банку Китаю. Третій рівень включає міністерські відомства, місцеву владу, державні та приватні підприємства та інші зацікавлені особи. По вертикалі матрицю можна поділити на три сектори: військовий, економічний і дипломатичний.

На першому рівні Комуністична партія Китаю з Сі Цзіньпіном як генеральним секретарем, який є також президентом КНР. Сі очолює як партійну, так і державну Центральні військові комісії. Члени Постійного комітету Політбюро демонструють підпорядкованість урядових інституцій – партійним. Лі Кецянь, як 2-й за рангом член Постійного комітету, є партійним секретарем Державної ради КНР, і прем'єр-міністром Державної ради. Лі Чжаньшу, третій за рангом член Постійного комітету КПК, виконує функції партійного секретаря Всекитайських зборів народних представників і, як наслідок, є головою Постійного комітету КПК Всекитайських зборів народних

представників. У військовому секторі Центральна військова комісія КПК здійснює політичну владу над ЦВК КНР. Оскільки обидві комісії очолює Сі Цзіньпін, відповідно, як генеральний секретар партії та як президент КНР, і оскільки обидві комісії є ідентичними за складом, вони утворюють одну інституційну структуру з двома назвами. Втім рішення не приймаються одноособово, натомість вони будуються шляхом тривалих переговорів і консультацій. «Централізація влади під керівництвом Сі Цзіньпіна є фактом, але вона служить меті зміцнення колективного правління КПК і стратегічної координації уряду та збройних сил» [70].

Керівництво Китаю поєднує постійні та формальні інструменти координації з тимчасовими та неформальними мережами, такими як «керівні малі групи», причому їхні ролі змінюються від більш конкретних (повноваження) до більш абстрактних (керівництво) Сі Цзіньпінь очолює, наприклад Центральну комісію із закордонних справ КПК, створену в березні 2018 року з колишньої КМГ з закордонних справ, створеної в 1950-х роках. Вона є одним з найвищих органів для формування зовнішньої політики в Китаї. Партія також покладається на Центральні конференції для оцінки, обговорення, формулювання, обговорення та передачі директив. Остання Центральна конференція з роботи, пов'язаної з зовнішніми справами, відбулася в Пекіні в червні 2018 року).

На першому рівні також знаходяться Всекитайські збори народних представників та Народна політична консультативна рада Китаю, які проводять сесії одночасно і утворюють «Дві національні зустрічі». Спеціальний комітет із закордонних справ є одним із десяти спеціальних комітетів Постійного комітету Всекитайських зборів. Національний комітет Народної політичної консультативної ради Китаю має власний Спеціальний комітет із закордонних справ. Ці два спеціальні комітети з зовнішньої політики виконують консультативні, дорадчі та інші

законодавчі функції в період між виборами. Державна рада є головним адміністративним і виконавчим органом відповідно до Конституції КНР. 35 членів кабінету безпосередньо керують десятками міністерств і відомств національного рівня, організацій, державних активів, адміністративних установ та інших спеціалізованих установ другого та третього рівнів. Постійний комітет Державної ради на чолі з прем'єр-міністром Лі Кецяном має десять радників, включаючи Ван І, який також є міністром закордонних справ [135].

Міністерство закордонних справ знаходиться на другому рівні. Інші суб'єкти, такі як Міністерство торгівлі, Національна комісія з розвитку та реформ, знаходяться з ним на одному рівні і конкурують за вплив.

На третьому рівні ми знаходимо бюрократичний кластер відповідальний за конкретні теми та сфери в різних міністерствах, а також державні підприємства (ДП), місцеві органи влади, квазіурядові організації, приватні компанії, групи інтересів та «мозкові центри». Рішення на цьому рівні, як правило, пов'язані з адаптацією загальної політики до конкретних реалій. Цей рівень є критичним для досягнення мети та вирішення проблем. Приклади відомчих суб'єктів включають Департамент у справах Латинської Америки та Карибського басейну МЗС, Китайське агентство сприяння інвестиціям Міністерства фінансів і комунікацій. Міська адміністрація провінції Гуандун і префектури Чжухай є прикладом ролі субнаціональних урядів. У 2016 році на Гуандун припадала шоста частина всієї торгівлі Китаю та Латинської Америки [70].

Завдяки такій структурі рішення Китаю щодо Латинської Америки є реалістичними, стратегічно орієнтованими та більш узгодженими. Чим вищим є рівень тим більше він задіяний в прийнятті рішень та їх моніторингу, чим він є нижчим – тим більше він відповідає за оцінку та впровадження чи реалізацію. Проблеми впровадження опираються на

принципи витрачених ресурсів та отриманих результатів. Зокрема витрачені ресурси враховують також витрати на адаптацію, спричинені зміною міжнародного контексту; та каскадними інституційними витратами вздовж шляху реалізації політики [135].

Коли віце-прем'єр Китаю Чжу Жунцзі відвідав Бразилію в травні 1993 року, дві країни вирішили встановити стратегічне партнерство. Насправді Бразилія була першою країною в світі, яку Китай призначив «стратегічним партнером». Крім того, коли прем'єр-міністр Китаю Вень Цзябао відвідав Бразилію в червні 2012 року, дві країни підвищили свої зв'язки до рівня всебічного стратегічного партнерства.

Бразильські амбіції збіглися з очікуваннями Китаю створити стосунки більшої економічної глибини, більш цілеспрямованої технічної співпраці та міжнародного значення, що перевищує будь-які інше в Латинській Америці. З Лулою да Сілвою та його наступницею Ділмою Русеф Пекін зміг налагодити партнерство, яке відображало багато економічних взаємодоповнюваностей, які обидві країни могли використати для розвитку, і яке сприяло більш авторитетному голосу щодо проблем країн, що розвиваються. Взаємний поштовх до інституціоналізації співпраці через COSBAN (Китайсько-бразильська Комісія вищого рівня для консультацій та співробітництва) та інші механізми, такі як Китайсько-Бразильський фонд розширення виробничих потужностей, а також БРІКС на міжнародному рівні, продемонстрував, як ці можливості можна втілити в конкретні ініціативи. Постійне зростання китайських кредитів, злиттів і поглинань, а також нових інвестицій відображало підвищення довіри у відносинах, що сприяло поступовому розширенню співпраці в нових секторах за межами природних ресурсів. Той факт, що більшість інвестицій Китаю все ще залишались в ресурсному секторі, незважаючи на ознаки диверсифікації в останні роки, вказував на межі розширення портфеля [159]. Це також підкреслило триваючі побоювання, що Бразилія стане

«іншою Африкою», кажучи іншим чином, що це буде джерело ресурсів для Китаю, а не рівноправний партнер у розвитку. Двостороннє партнерство також виявило труднощі реалізації більш тісної співпраці. Незалежно від спільних прагнень, поширені бразильські регуляторні режими, потужні бізнес-асоціації, профспілковий рух, неурядові організації, що займаються правами споживачів, і групи з прав корінного населення - усе це перешкоджало поглибленню економічної взаємодії в китайському стилі.

Крім Бразилії, Китай встановив різні види домінантного партнерства з багатьма іншими країнами Латинської Америки. За пропозицією Китаю 17 липня 2014 року в Бразиліа було скликано перший в історії саміт Китай-Латинська Америка і Карибський басейн. У Спільній декларації зустрічі між лідерами Китаю та Латинської Америки було зазначено, що, як члени світу, що розвивається, Китай і Латинська Америка стикаються зі спільною метою розвитку серед глобальних викликів.

Дійсно, розбудова всебічного партнерства між Китаєм і Латинською Америкою не є вулицею з одностороннім рухом. Лідери багатьох країн регіону також визнали необхідність зміцнення своїх відносин з Китаєм, чия міжнародна торгівля, яка зростає, відіграє дедалі важливішу роль у ситуації в їхніх економіках. Економісти з Економічної комісії ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (ECLAC), багатосторонньої організації, яка має найбільший вплив на економічну політику регіону, визнають, що для Латинської Америки та Китаю «відносини достатньо зрілі, щоб прийняти нові кроки до стратегічного та взаємовигідного зв'язку». Вони закликають Латинську Америку вжити заходів. «Найважливішим є те, щоб уряди в регіоні сформулювали регіональний порядок денний щодо торгівлі, інвестицій, інфраструктури, логістики, туризму та обміну технологіями, щоб створити основу для стратегічного підходу до Китаю. Таким чином,

потужне економічне зростання Китаю може сприяти створенню сильної, стабільної та більш стійкої моделі інновацій у Китаї та Латинській Америці та Карибському басейні: побудови стратегічних економічних і торговельних відносин.

З самого початку свого прагнення до економічної взаємодії в Латинській Америці та Карибському басейні китайські чиновники обговорювали ідею офіційного оформлення співпраці через регіональну мережу стратегічного партнерства. Спираючись на дипломатичні домовленості з регіональною державою Бразилією, формула стратегічного партнерства передбачала двонаціональну комісію та, відповідно до тогочасного розуміння Китаєм своєї глобальної дипломатичної діяльності, набір двосторонніх міністерських підкомісій, яким було доручено проводити регулярні консультації з питань, що представляли взаємний інтерес. Частина цієї початкової інституційної структури завдячувала своїм походженням дипломатичній практиці США – наприклад, двонаціональні комісії та ініціативи публічної дипломатії – і забезпечила основу для взаємодії Китаю з відносно невідомими країнами. Однак, оскільки китайська дипломатія стала більш відкритою для інституціоналізованої співпраці між США та державами Латинської Америки та Карибського басейну, її власні амбіції, здавалося, відповідно зросли.

Ці двосторонні ініціативи йшли паралельно з участю в регіональних та багатосторонніх об'єднаннях, таких як Організація американських країн та Міжамериканський банк розвитку (Inter-American Development Bank). Китай успішно подав заявку про отримання місця спостерігача в ОАК у травні 2004 року та в МБР у 2008 році, надавши 350 мільйонів доларів на розвиток інфраструктури державного та приватного секторів [78, с. 12]. КНР також зараз є членом Азіатсько-Тихоокеанської економічної ради (АТЕС), до якої також входять Чилі, Мексика, Панама та Перу, а також стала акціонером

Карибського банку розвитку в 1998 році. Китай має статус спостерігача в Латиноамериканській асоціації інтеграції (ALADI), Латиноамериканському парламенті, Економічній комісії ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (ECLAC) і Тихоокеанському альянсі. Він також перебуває в постійному діалозі з регіональними економічними організаціями: МЕРКОСУР, Співтовариством Андських Націй (CAN) і Карибським Співтовариством (Caricom). Уряд Китаю ініціював проведення форумів двостороннього діалогу, таких як Китайсько-латиноамериканський діловий саміт (з 2007 року під егідою Китайської ради сприяння міжнародній торгівлі, ССРІТ), Китайсько-латиноамериканський аналітичний форум (з 2010 року), спонсорований Інститутом закордонних справ, СРІФА), і, мабуть, найголовніше, Форум Китай-CELAC [165, с. 138].

У великій стратегії Китаю його підхід до Латинської Америки, здається, обертається навколо кількох конкретних осей. Не дивно, що цими осями є економічна та комерційна залежність, яка вирізає ринковий простір для китайських компаній; вплив на місцеву політику та бюрократичне управління; вплив на громадські настрої та боротьба з антикитайськими настроями в регіоні.

Іноземна допомога є дуже важливою та стратегічною частиною економічної дипломатії Китаю. Китайський уряд також дотримується принципу «неполітичної обумовленості» іноземної допомоги, який чітко сформульований у двох опублікованих білих книгах. У документі «Іноземна допомога Китаю» (2011) уряд Китаю оголосив: «Не ставлячи жодних політичних умов, Китай дотримується п'яти принципів мирного співіснування, поважає право країн-реципієнтів самостійно обирати власний шлях і модель розвитку та вважає, що кожна країна повинна досліджувати шлях розвитку, що відповідає його поточним умовам [199, с. 184].

У документі «Іноземна допомога Китаю» (2014 р.) Китай підтвердив цей принцип, згідно з яким «Китай не висуватиме жодних політичних умов і що Китай ніколи не втручатиметься у внутрішню політику країн-одержувачів і поважатиме право кожної країни-одержувача вибрати власний шлях і режим розвитку».

Боліваріанські республіки в Венесуелі, Болівії та Еквадорі, які мали намір позбутися своєї історичної залежності від США, знайшли в Китаї добровільного, але обережного спільника. Фінансування розвитку та технічні ресурси Китаю в нафтовій, будівельній та інших сферах були спрямовані саме на компенсацію втрат у цих секторах і навіть на розширення можливостей довгострокового розвитку.

Чітке зобов'язання Пекіна щодо невтручання у внутрішні справи обіцяло, що поглиблення економічної взаємодії не повернеться до інтервенціонізму, який слідує за залежністю від США. Антиімперіалістична риторика, яку розпалювали Боліварські республіки, приховувала їхню триваючу залежність від США, незважаючи на розширення присутності Китаю, а також приховувала комерційні наміри та практику китайських фірм. Цю залежність і центральну роль китайських комерційних рушіїв було втілено в експорті венесуельської та еквадорської нафти на нафтопереробні заводи США державними підприємствами Китаю, які отримували надприбутки від фіксованих цін у своїх контрактах з цими урядами. Початок ослаблення боргового циклу з Китаєм у поєднанні з навмисним нехтуванням багатьма китайськими фірмами проблемами місцевих громад, екологів і трудових активістів стали відгомонами найгіршої поведінки урядів і компаній Північної Америки та Європи. І, всупереч неодноразовим офіційним застереженням Пекіна про невтручання, участь Китаю у внутрішній політиці зараз займає важливе місце в історії відносин Китаю з Венесуелою, навіть якщо в Еквадорі та Болівії мало доказів цього. В усіх трьох випадках плани розвитку місцевого керівництва та одночасна

політична доля все більше повинні покладатися на Китай, щоб компенсувати ослаблення народної підтримки. Це підкреслює, як Китай пройшов шлях від дуже маргінальної присутності в Латинській Америці до «сірого кардинала», який широко сприймається як союзник певних урядів.

Ця ситуація, прикладом якої є Боліварські республіки, викликає занепокоєння в Пекіні. Страх перед розчаруванням такий, що різка риторика, яку використовують латиноамериканські уряди та вчені, викликала занепокоєння китайських експертів у цьому регіоні, які протестують: «Латинська Америка покладає надто високі очікування від Китаю». Ціна зв'язування з діючими режимами та їхньою політикою поряд зі складністю підтримки інтересів Китаю в умовах зростання місцевого невдоволення та виборчих (або більш насильницьких) змін продовжують зростати.

В зв'язку з цим в Китаї розвивається експертна спільнота, яка займається Латинською Америкою. До 2016 року в китайських університетах було створено понад 60 центрів або інститутів, орієнтованих на Латинську Америку, 16 із них зареєстровано в Міністерстві освіти.

Багатостороння участь у Західній півкулі була не лише економічною. У вересні 2004 року Китай відправив поліцейський контингент для участі в миротворчій місії ООН на Гаїті [101]. Це продемонструвало нову гнучкість щодо таких держав, як Гаїті, які все ще визнавали Тайвань.

У 2012 році під час візиту до Чилі прем'єр-міністр Вень Цзябао закликав до китайсько-латиноамериканського форуму, подібного до домовленостей Китаю з Африкою, Європейським Союзом і Лігою арабських держав [200].

Ці ідею було реалізовано у вигляді CELAC, або ж Спільноти держав Латинської Америки та Карибського басейну (The Comunidad de

Estados Latinoamericanos y Caribeños). В економічному вимірі Китай оголосив про програму «1+3+6», план співпраці Китаю, країн Латинської Америки та Карибського басейну, який передбачав широкомасштабну рамкову співпрацю, де «1» означає «єдиний план», «3» означає «три двигуни», розвиток практичного співробітництва між Китаєм і Латинською Америкою в галузі торгівлі, інвестицій і фінансів; а «6» означає «шість галузей» промисловості: енергетика та ресурси, будівництво інфраструктури, сільське господарство, виробництво, науково-технічні інновації та інформаційні технології [84].

Білі книги про Китай, Латинську Америку та Карибський басейн були інструментом налагодження співпраці. Перша Біла книга Китаю щодо Латинської Америки та Карибського басейну, була опублікована в 2008 році напередодні світової фінансової кризи, і мала економічну спрямованість. Друга Біла книга була видана в 2016 році.

Ці регіональні Білі книги мали вирішальне значення для Китаю, щоб завоювати довіру в регіоні, а також для китайських дипломатів, щоб отримати спеціальні знання про країни континенту. Ці документи також вписуються в ширший контекст Ініціативи «Один пояс – Один шлях», надзвичайно амбітного плану Сі Цзіньпіна очолити розвиток трансконтинентальної інфраструктури та розширення в Азії, Європі та частинах Східної Африки. Включення Латинської Америки до Ініціативи «Один пояс – Один шлях» і, одночасно, відкриття Азіатського банку інфраструктурних інвестицій для латиноамериканських членів створили для регіону стратегічну структуру, що пов'язує їхню економіку з Китаєм [155].

Китайські офіційні особи також відзначили кілька країн Латинської Америки як учасників Ініціативи «Один пояс – Один шлях». Мексика була виділена як «важливий вузол» у розширенні ініціативи під час саміту БРІКС у вересні 2017 року. Панама була оголошена «природним продовженням» BRI під час візиту Ван І до

центральноамериканської країни. Крім того, Панама, Тринідад і Тобаго, Антигуа і Барбуда і Болівія входять до числа приблизно сімдесяти країн, які підписали угоди про співпрацю з Китаєм у рамках «Одного поясу, одного шляху», і очікується, що найближчими місяцями підпишуть ще більше [158, с. 240].

У багатьох відношеннях взаємодія Мексики з Китаєм демонструє труднощі, які відчуває Пекін у перетворенні своєї економічної потужності на реальні прибутки на місцях. Проблеми, з якими зіткнулися китайські фірми, проникаючи в сектори мексиканської економіки, традиційно відкриті для них в інших частинах регіону, такі як залізнична інфраструктура та енергетика, так само пов'язані з орієнтацією мексиканців на НАФТА, як і будь-які інші фактори [34].

Ця швидка реакція на китайські ініціативи посилюється занепокоєнням, що китайська конкуренція фундаментально загрожує економічному становищу Мексики з її основним ринком в США. Як наслідок, там, де китайці проникли в мексиканську економіку, видно відмінні риси, які більше нагадують моделі індустріалізованих і регульованих економік Європи та Південно-Східної Європи, ніж ресурсні економіки інших частин Латинської Америки та Карибського басейну.

Зміни в політиці Мексики щодо Китаю з 2017 року відображають погіршення дипломатичних відносин із США за Трампа, зриви торговельної війни між США та Китаєм і запізніле визнання того, що країні потрібно зробити більше, щоб вийти на нові ринки та джерела інвестиції та технічні інновації, якщо Мексика хоче продовжувати процвітати.

У випадку з Аргентиною політичний театр зміни керівництва та політичних партій затьмарив стабільність і послідовність, яка працювала на підтримку відносин. Від споживачів середнього класу до стратегічних ресурсів, можливостей багато, і як інтереси Макрі, так і династія

Кіршнерів визнають переваги китайських інвестицій і позик у секторах ресурсів та інфраструктури, а також у нових сферах, таких як електронна комерція.

Крім того, позиція Китаю як провідного кредитора в Аргентині створила для Китаю сильну позицію для забезпечення кращих умов для досягнення власних інтересів. Ця впевненість Китаю в довгострокових можливостях в Аргентині, різною мірою підтверджена в інших частинах регіону, свідчить про готовність закріпити двосторонні зв'язки на давніх елітних і комерційних відносинах.

Більше ніж будь-яка інша латиноамериканська держава вздовж тихоокеанського узбережжя, Чилі була сформована ширшими рамками Азійсько-Тихоокеанських торговельних угод та відповідних ініціатив у її відносинах з Китаєм. Це вселяло великі надії та справжні розчарування. З одного боку, постійне зростання двосторонніх торговельних зв'язків після підписання Зони вільної торгівлі у поєднанні зі стратегічними китайськими інвестиціями продемонстрували, що Чилі може отримати реальні економічні вигоди; з іншого боку, було розчарування тим, що Чилі не змогла оптимізувати свою особливу позицію як «воріт» Китаю на південноамериканські ринки. Той факт, що широко розрекламована Трансокеанська залізниця взагалі обходить Чилі, став шоком для чилійських політиків та перевернув позитивне уявлення про стосунки.

Зростання посирань на Латинську Америку та Ініціативу «Один пояс – Один шлях» також є результатом власної концептуальної трансформації ініціативи. Спочатку названа синтезом Економічного поясу Шовкового шляху та Морського Шовкового шляху XXI століття з п'ятьма основними маршрутами, що проходять через Азію та Східну Європу, Ініціатива згодом перетворилась на те, що китайські чиновники описують як географічно інклюзивну платформу.

Проте, незважаючи на зростаючу зацікавленість Китаю в розширенні Ініціативи «Один пояс – Один шлях» на Латинську Америку та стійкий ентузіазм у Латинській Америці щодо цієї перспективи, незрозуміло, що вона принесе для цього регіону.

У будь-якому випадку, багато із запропонованих Китаєм інфраструктурних проєктів у країнах Латинської Америки вже нагадують проєкти Ініціативи. Незважаючи на затримку в деяких випадках, такі проєкти, як «Montero Bullo Bullo Railway» в Болівії, «Bi-Oceanic Railway» в Перу та Бразилії, «Belgrano Cargas Railway» в Аргентині та транс-Тихоокеанський оптоволоконний кабель в Чилі, здавалося б, досягли такого роду. інфраструктурних зв'язків, які просуваються в рамках заявлених Ініціативою «Один пояс – Один шлях» «п'яти зв'язків», незалежно від офіційного включення регіону в ініціативу. Решта чотири зв'язки (координація політики, сприяння торгівлі, фінансова інтеграція та культурний і соціальний обмін) також уже здійснюються через інвестиції та дипломатичні ініціативи [158, с. 241]. На сьогоднішній день переваги, які країни Латинської Америки отримують від зв'язків з Ініціативою, більше залежатимуть від здатності регіону стратегічно мислити та спільно діяти щодо розвитку регіональної інфраструктури. Хоча деякі країни Латинської Америки звернулися до китайських банків і компаній з добре розробленими планами щодо внутрішніх інфраструктурних проєктів, регіональних і навіть субрегіональних стратегій, як правило, бракує.

Ініціативу також розкритикували через відсутність уваги до навколишнього середовища. Проблеми з екологією, відсутність координації між країнами Латинської Америки, політичні зміни в країнах створюють перешкоди в реалізації китайських проєктів. Як зазначав Зуо Пін з Шанхайського університету міжнародних досліджень, незалежно від того, чи є вона частиною Ініціативи «Один пояс – Один шлях», Латинська Америка є складним інвестиційним середовищем і

продовжуватиме створювати проблеми для китайських інвесторів. На додаток до віддаленості від Китаю, яку деякі інвестори вважають непомірно високою, нормативне середовище деяких країн і тендерні процеси вважаються надзвичайно складними або обтяжливими, особливо для малих і середніх підприємств Китаю [158, с. 242].

Ще однією перешкодою може бути протидія США. Сповнені рішучості зменшити проникнення Китаю в ключові технологічні сектори світової економіки, США розпочали глобальну кампанію, націлену на китайського телекомунікаційного гіганта «Хуавей». На ринок Латинської Америки він вийшов на початку 2000-х. Його конкурентоспроможна технологія та апаратні системи зв'язку закріпилися на цих ринках, що розвиваються, і протягом кількох років він забезпечив собі важливі ставки у вдосконаленні телекомунікаційної інфраструктури в таких країнах, як Чилі.

Амбітна стратегія китайського уряду щодо перетворення власної економіки з виробничого центру на провідного технологічного інноватора та рушія Четвертої промислової революції – втіленням якої є його широко розрекламована стратегія «Зроблено в Китаї» 2025» – викликала тривогу в західних ділових і промислових кіл і підштовхнули адміністрацію Трампа до дій. Наприклад, Huawei та ZTE були визнані загрозами національній безпеці США.

Вплив цього на китайські інтереси в Латинській Америці відразу став помітним. Китайсько-чилійські плани побудувати підводний волоконно-оптичний кабель із Чилі безпосередньо до Шанхаю, стали об'єктом публічного та приватного тиску з боку США. Згодом китайсько-чилійський проект був відкинутий чилійським урядом [35].

У Бразилії тиск США сприяв розбіжностям всередині уряду щодо дозволу «Хуавей» відігравати важливу роль у розвитку мереж 5G у країні [173]. Інші країни, такі як Аргентина та Мексика, продовжили свої існуючі домовленості з «Хуавей».

Спалах Covid-19 у жовтні 2019 року в Ухані сколихнув міжнародну систему. У Бразилії, Еквадорі та в інших місцях регіону прозвучали засудження Китаю за те, що він не бореться з епідемією, супроводжувалося сплеском антикитайської ксенофобії, що призвело до різних наслідків: від дискримінації до припинення поточних інфраструктурних проектів [30].

Наприкінці 2019 року китайський уряд провести інформаційну кампанію, спрямовану на Латинську Америку та інші частини світу. У червні 2020 року Пекін мобілізував державні та приватні ресурси, включно з фондом «Алібаба» підприємця-мільярдера Джека Ма, щоб розповсюдити мільйони масок, засобів індивідуального захисту та наборів для тестування в країни Латинської Америки та Карибського басейну в рамках «Шовкового шляху здоров'я» [190, с. 4]. Завдяки скоординованому охопленню країн Латинської Америки «вакцинальна дипломатія» «м'якої сили» Китаю досягла значних успіхів за свій внесок у регіон [190, с. 7].

Відносини Китаю з Латинською Америкою та Карибським басейном розвиваються зі швидкістю, що виділяє його серед інших традиційних зовнішніх сил. Здатність Китаю пристосовуватися до мінливих обставин, будь то нові внутрішні політичні умови чи вплив американсько-китайських наслідків на торгівлю, залишається характерною рисою його підходу до регіону.

3.4. Адаптація сучасної України до тенденцій ухвалення зовнішньополітичних рішень в КНР

Вивчення політико-інституційних засад прийняття зовнішньополітичних рішень в Китаї є актуальним і корисним для України з двох міркувань: 1) запозичення вдалого китайського досвіду; 2) вивчення можливості впливу на цей процес.

Звертає на себе увагу така практика як організація в Китаї Департаментом міжнародних зв'язків КПК альянсу аналітичних центрів,

які досліджують Ініціативи «Один пояс – Один Шлях», з метою організації заходів у Китаї, а також за кордоном для просування цієї ініціативи, в тому числі надають можливості для вивчення цієї Ініціативи, таким чином і пропагуючи її і демонструючи її переваги. Україна зацікавлена в організації співпраці з іноземними аналітичними центрами, які вивчають Україну, Східну Європу, міжнародні відносини в цілому. Велика кількість непорозумінь в стосунках з іншими країнами, навіть з партнерами, пов'язана з поширеними там неправильними, хибними уявленнями про Україну. Причинами цих уявлень, є нестача якісних досліджень України. Не слід очкувати, поки на Україну звернуть увагу, потрібно її привертати, за китайськими рецептами. Досліджувати Україну повинно стати просто і зручно. Для цього необхідно організувати мережу обміну експертним знанням, в рамках якої українські експерти мають отримати можливість співпрацювати з іноземними експертами в якості партнерів по дослідженням, чи викладачів, за допомогою програм «літніх/зимових шкіл», стипендіальних програм на дослідження тощо.

Другим фактором є робота з українськими науковцями та студентами. Аналогічно Китаю, в Україні теж є велика кількість науковців і студентів які працюють чи навчаються за кордоном. Їх треба об'єднати в організації академічного обміну та професійних мереж, на зразок Глобального форуму китайських політологів.

Зовнішньополітичні меседжі України по відношенню до Китаю повинні враховувати специфічну структуру прийняття рішень в цій країні. Пропонуючи виділити центр і периферію в рамках цієї структури, ми відразу враховували й потреби України. Україні не варто розраховувати на прямий контакт з Сі Цзіньпіном, вважаючи процес прийняття рішень в Китаї своєрідною «чорною скринькою», а відразу працювати зі структурами, що знаходяться на периферії – аналітичні центри, медіа, державні підприємства.

Подібним чином, ймовірно, що на поведінку Китаю буде легше вплинути, орієнтуючись на внутрішніх акторів Китаю з різними інтересами, а не намагаючись змінити загалом китайську «велику стратегію».

Зовнішньополітичні меседжі сучасної України повинні враховувати не стільки специфіку Китаю в цілому, як специфіку окремих структур, що беруть участь в розробці, прийнятті та втіленні зовнішньополітичних рішень. Набір установ, які сприяють формуванню, обговоренню та розгортанню зовнішньої політики в Китаї, величезний. Вони також перебувають у стані постійних змін, оскільки партійні керівні групи перетворюються на комісії, нова зовнішньополітична відповідальність перекладається інші інституції або нові стратегічні обов'язки з'являються. Тому необхідно постійно аналізувати процес прийняття зовнішньополітичних рішень, з метою виявлення актуальних трендів. Наразі в рамках процедурно-інституційного середовища формування зовнішньої політики Китаю можна виділити декілька автономних напрямів.

Сценарії реакції України на світовий вплив і домінування Китаю можуть сильно відрізнятися залежно від їхніх геополітичних, економічних і стратегічних інтересів. На нашу думку, можна говорити про кілька поширених сценаріїв, які можуть бути корисними для України. Зокрема, використання економічних можливостей. Україна може розглядати уповільнення розвитку Китаю як економічну можливість. Вони можуть шукати тісніших економічних зв'язків, інвестицій і торгового партнерства з Китаєм, сподіваючись отримати вигоду від його економічного зростання. Цей варіант дій можна назвати «гнучкою кооперацією», яка передбачає підтримку торгівельного балансу та уникнення політичної солідарності. Натомість в рамках сценарію подальшої конфронтації КНР та західного світу, США та ЄС інші можуть бути стурбовані економічним домінуванням Китаю та

потенціалом зростання економічної залежності від нього країн-партнерів. Вони можуть турбуватися про нерівні торговельні відносини або вплив економічної політики Китаю на їхні власні галузі. Тому для України бажаним сценарієм є уникнення слідуванню історичним наративам та спробам реваншизму з боку неомарксистських сил. Українські дослідники слушно стверджують, що «для досягнення ядерного паритету із США, СРСР на початку 1950-х років користувався значною військовою перевагою в Європі як за чисельністю озброєнь, так і за їхнім особливим складом. З урахуванням маніакального прагнення Й. Сталіна до світового панування існують підстави вважати, що військові події в Кореї могли виконувати роль відволікаючого маневру значних американських сил від потенційного європейського театру операцій, з подальшим нанесенням миттєвого удару по угрупованню колишніх союзників у Західній Європі. Однак реалізації задумів Й. Сталіна завадила його несподівана смерть 5 березня 1953 року, ймовірно викликана отруєнням, що було організоване впливовими керівниками радянської держави, які вчасно усвідомили катастрофічні наслідки запланованого безумства» [18].

Актуальною формою реакції нашої держави на зовнішньополітичні рішення КНР слід вважати геополітичне вирівнювання. Воно дає можливість Україні з часом наблизитися до Китаю в плані міжнародних відносин і дипломатії. Зокрема, за часів Л. Кучми це може бути зумовлено спільним політичними ідеологіями або бажанням дипломатичної підтримки. З іншого боку, в умовах війни з росією Україна може побоюватися надто тісного зближення з Китаєм, особливо якщо вони мають історичні чи поточні союзи з іншими великими державами. Україна закономірно стурбована наслідками для власного суверенітету чи безпеки. Оцінка масштабу розвитку КНР також може сприяти вірним рішенням України на китайському напрямку, зокрема йдеться про масштаби економічних перетворень. Як

зауважує «У 1987 році в Китаї зареєстровано понад 300 тисяч приватних підприємств та понад 20 мільйонів індивідуальних підприємців. Це, разом із стратегією політики "відкритих дверей" (що включала привертання іноземних інвестицій через вільні економічні зони), сприяло досягненню Китаєм у 1980-х роках найвищого щорічного темпу зростання ВВП у світі — понад 12%. Середній щорічний темп зростання ВВП китайської економіки за період з 1979 по 2016 роки склав 9,6%. У 1993 році китайська економіка за обсягами виробництва займала сьоме місце у світі, а від 2010 року вона стійко утримує друге місце, уступаючи лише економіці США» [18].

В умовах російсько-української війни втрачають значення такі сценарні плани як, спільні україно-китайські проєкти удосконалення інфраструктури та розвитку. Відповідно, за мирного часу Україна могла б вітати китайські інвестиції в інфраструктуру та проєкти розвитку, зокрема ті, що пов'язані зі вже відомою ініціативою «Один пояс, один шлях». Це могло б сприяти економічному зростанню та покращенню зв'язку між країнами. Натомість на сучасному етапі Україні слід зважено ставитися до умов таких інвестицій, побоюючись боргових пасток або втрати контролю над критичною інфраструктурою. Широко відомими є випадки, коли країни стикалися з проблемами в погашенні кредитів, пов'язаних з китайськими проєктами. У зв'язку з цим необхідно розуміти автократичну сутність зовнішньополітичних рішень сучасної КНР, яка залишається незмінною. Відповідно, набуває актуальності виявлення намірів та векторів діяльності російських партнерів КНР на основі публічної та прихованої консультативно-експертної взаємодії, яка передбачає узгодження позицій на стратегічному рівні. Звідси, основним питанням в українсько-китайських відносинах є чітке розуміння українських національних інтересів та спільна позиція всіх українських державних та громадських акторів в їх ставленні до Китаю. Як зауважує аналітик Центру Разумкова

В. Омельченко, «шалені темпи економічного розвитку, засновані на отриманні певних економічних свобод і реформах у СРСР, викликали серед прогресивних верств китайського суспільства, особливо серед студентства, високі очікування відносно демократичних змін. Ці очікування досягли свого вищого рівня під час офіційного візиту М. Горбачова до Пекіну у травні 1989 року. Однак неочікуваний спротив та різка позиція Центрального Комітету Комуністичної Партії Китаю щодо впровадження демократичних перетворень призвела до розчарування та студентських демонстрацій у червні того ж року, які були придушені з надзвичайною жорстокістю. Це призвело до трагічних подій на площі Тяньаньмень 4 червня, де загинуло понад 1 тисяча здобувачів вищої освіти» [18].

У кампаніях комунікаційній діяльності на міжнародній арені та в дипломатичних стратегіях Україна може долучитися до кампаній з висвітлення проблем з правами людини в КНР. Україна могла б вирішити не надавати пріоритету занепокоєння щодо дотримання прав людини в Китаї, зосередившись замість цього на економічних чи дипломатичних вигодах. Проте, в умовах тісної співпраці з ЄС та США немає альтернативи критичним висловлюванням щодо проблем прав людини в Китаї, особливо якщо вони дотримуються демократичних цінностей і віддають пріоритет правам людини у своїй зовнішній політиці. Водночас в нашій державі слід приділяти захисту прав людини навіть в умовах війни для того аби мати можливість виступати з критикою як моральний авторитет. Згідно з українськими дослідниками, «з плином часу стає зрозуміло, що західні демократії припустилися стратегічної помилки відносно Китаю. Ця помилка полягає в тому, що, незважаючи на виразний авторитаризм, екстремальні порушення прав людини та імперські амбіції, за останні три десятиліття вони вкладали величезні суми коштів у комуністичну Китай і надавали йому можливість отримувати передові технології» [18].

У зв'язку з обмеженістю ресурсів, спричинених російсько-українською війною, для української держави важливими є дії, спрямовані на модель балансування. Багато політиків та експертів в Україні застосовують прагматичний підхід, намагаючись збалансувати відносини з багатьма великими державами, включаючи Китай, щоб максимізувати вигоди та мінімізувати ризики. Важливо відзначити, що сценарії можуть змінюватися з часом, і Україна може переоцінити свої позиції на основі мінливих обставин. Крім того, глобальний геополітичний ландшафт є динамічним, і такі події, як територіальні суперечки, економічні зміни чи зміни в керівництві, можуть вплинути на позицію країни щодо Китаю. Відповідно на даний час таємні та тіньові «оборудки» за межами санкційного простору є неприпустимими попри сприятливі економічні можливості. «Фактично, бажання отримати доступ до найбільшого світового ринку та використовувати недорогу робочу силу перевищило обґрунтовані аргументи щодо потенційної загрози посилення комуністичного авторитарного режиму для майбутнього вільного демократичного світу. Сподівання на зближення соціалістичного Китаю, подібного до того, яке відбулося між іншим СРСР та його наступницею РФ, з провідними капіталістичними країнами Заходу також не виправдалося», стверджує експерт дослідного центру [18].

На сучасному етапі Україна залучена до протистояння між демократичними країнами та Китаєм. У глобальній політиці воно може набувати різних форм, а стратегії можуть відрізнятися залежно від дипломатичних, економічних міркувань та середовища безпеки. Важливо зазначити, що термін «протистояння» не обов'язково означає військовий конфлікт; він охоплює ряд заходів, спрямованих на вирішення проблем і просування відповідних інтересів. Перелік способів, на основі яких демократичні країни можуть співпрацювати з Китаєм досить широкий. У цьому контексті під час прогнозування

зовнішньополітичних дій необхідна враховувати кейс глобальної пандемії. «Красномовним прикладом наскільки загрозливою може бути ситуація для людства, коли сучасні технології потрапляють до рук закритого та автократичного режиму стала пандемія COVID-19, що найімовірніше була викликана інцидентом у лабораторії в китайському місті Ухань» [18].

Діяльність України на міжнародній арені має враховувати й заходи класичної дипломатичної взаємодії. Водночас в основу відстоювання оптимальних і проукраїнських зовнішньополітичних рішень має бути покладений багатосторонній підхід. Це означає, що демократичні країни можуть співпрацювати через міжнародні організації, форуми та альянси для вирішення спільних проблем щодо поведінки Китаю. Це може включати обговорення прав людини, торгової практики та регіональної стабільності. У рамках взаємодії з інститутами ЄС, НАТО та США формується модель комунікаційної обструкції зовнішньополітичних рішень КНР. Проте в рамках даного сценарію особливо нагальним є членство в євроатлантичній спільноті та демонстрація включеності та залученості України до безпекових інтересів Євросоюзу і НАТО. Як вважають вітчизняні аналітики, «чотири роки тому більшість країн-членів Північноатлантичного блоку, зокрема країни старої Європи, ще не повністю усвідомлювали гру в спільному застійному плані Китаю та Росії на кордонах оборонного блоку та не надавали належної уваги ролі України у протистоянні з східними автократіями. На жаль, прогноз внаслідок стратегічної помилки Заходу щодо намагань розколоти євроатлантичну єдність через військову агресію РФ проти України виправдався. 24 лютого 2022 року російська військова машина була запущена в дію на максимально можливий для неї режим» [18].

Особливою моделлю взаємодії з автократичним Китаєм на міжнародній арені з боку України є безпосередні двосторонні діалоги. Як добре відомо, окремі демократичні країни в довоєнний період могли

вести прямі дипломатичні переговори з Китаєм, щоб висловити занепокоєння, знайти рішення та сприяти кращому взаєморозумінню. Натомість зараз набуває вирішального значення економічні заходи та торговельна політика. Демократичні країни можуть прийняти торговельну політику, яка вирішує питання, пов'язані з економічною практикою Китаю, зокрема, запровадити більш жорсткі засоби протидії крадіжкам інтелектуальної власності, нечесним торговим практикам та обмеження доступу до ринку. При цьому слід враховувати ретроспективний бекграунд взаємен КНР і Росії. «З приходом Сі Цзіньпіна на посаду голови Китаю у 2013 році, відносини між китайським та російським лідерами стали найтіснішими з часів Й. Сталіна та Мао Цзедун. Проте наразі, Росія вже опинилася в ролі молодшого брата у цій взаємодії. Є вагомі підстави вважати, що під час переговорів 4 лютого 2022 року в Пекіні Сі Цзіньпін та В. Путін остаточно затвердили план, спрямований на вилучення глобального Заходу, зокрема під керівництвом США, як головного гравця на світовій політичній арені» [18].

Важливим та випробуваним елементом відповіді на експансійські плани та рішення КНР є міжнародні санкції. У відповідь на передбачувані порушення міжнародних норм або порушення прав людини демократичні країни можуть накладати цілеспрямовані санкції на китайських юридичних чи фізичних осіб. Міжнародна критика в рамках захисту прав людини, як вже наголошувалося, є перспективним комунікаційним простором. Демократичні країни часто використовують міжнародні платформи для критики практики Китаю з дотриманням прав людини. Це включає вирішення таких питань, як ставлення до етнічних меншин, релігійні та політичні свободи. Кейс спроби встановлення контролю КНР українськими оборонними підприємствами демонструє її синхронно діяльність з країною-агресором. У контексті глобального суперництва та протистояння з НАТО існує імовірність

стратегічних розрахунків КНР на успіх Росії. «Цей сценарій імовірно передбачав швидке окупування Росією України, після чого створення реальної військової загрози для усього східного флангу НАТО. Це могло б змусити Вашингтон сконцентрувати максимальні зусилля на захисті своїх європейських союзників. У той же час Китай міг би розпочати втілення своєї стратегічної мети з інтеграції Тайваню, оскільки для США протистояти агресії на двох фронтах у форматі бліц-кригу було б дуже важко», вважає український експерт [18].

Невід'ємним елементом реакції України на зовнішньополітичні рішення КНР є підтримка громадянського суспільства. Світові демократії можуть надавати підтримку групам громадянського суспільства Китаю, правозахисникам і незалежним ЗМІ для просування демократичних цінностей і прав людини. Особливої уваги потребують технології та кібербезпека в контексті регулювання та контролю. Україна, як і інші демократичні країни, може запроваджувати правила та заходи контролю щодо китайських технологічних компаній, щоб вирішити проблеми, пов'язані з конфіденційністю даних, кібербезпекою та потенційними ризиками для національної безпеки. Проти доречним є врахування кейсів негативних сценаріїв розбудови демократії в країнах центральної Азії. На думку В. Омельченка, «після провалу в Афганістані, а також очікуваних невдач за песимістичним сценарієм в Україні, Тайвані та ймовірно у Центральній Європі, США ризикували втратити позицію світового лідера, поступившись нею КНР» [18].

Важливою темою для комунікаційного впливу України на середовище глобального стримування Китаю є міжнародні стандарти. Демократична спільнота може співпрацювати з Україною для встановлення та просування міжнародних стандартів для нових технологій, забезпечуючи етичний і безпечний розвиток. Зрештою, нагальним під час війни є співробітництво у сфері безпеки в рамках військових альянсів. Вказана співпраця є необхідною з огляду на те, що

«з початку 2023р. КНР розпочала активну компанію із позиціонування себе, як наймиролюбнішої країни світу, що здатна бути ефективним посередником у розв'язанні глобальних проблем у сфері міжнародних відносин. Тим самим, Китай зробив ще один крок у напрямі перетворення в супердержаву номер один» [18].

Дієвим інституційним інструментом відстоювання позиції України є Ініціативи регіональної безпеки вимагають від сучасних демократій спроможності співпрацювати з регіональними партнерами для вирішення проблем безпеки в певних географічних районах, особливо там, де вагомою є регіональна напруженість, пов'язана з Китаєм. «Значущим дипломатичним досягненням для Китаю можна вважати домовленості з Іраном і Саудівською Аравією. Вони були досягнуті в рамках успішних посередницьких ініціатив щодо відновлення дипломатичних стосунків. Цей процес завершився 10 березня 2023 року на конференції в Йорданії укладанням мирної угоди між Тегераном та Ер-Ріядом» [7].

Також перспективним засобом репрезентації Української Держави в світі є інформаційні кампанії. Публічна дипломатія демократичних держав може забезпечити участь у зусиллях публічної дипломатії, щоб донести свої цінності, політику та проблеми безпосередньо до світової громадськості, включаючи населення Китаю. При цьому необхідно враховувати внутрішню обмеженість на політичну діяльність в КНР та суворий партійний контроль над політичним життям. «Позитивний результат на Близькосхідному напрямку дозволив Пекіну посилити свій провідний наратив про те, що він готовий вирішувати світові конфлікти набагато краще за США, оскільки здатен враховувати інтереси усіх зацікавлених сторін краще за Вашингтон, який нібито відповідальний за створену у світі нестабільність в сфері безпеки та міжнародних відносин. Безумовно, що лише ролі впливового модератора Пекіну вже замало — він бачить себе у період до 2050р. наймогутнішою державою

світу без якої не вирішуються жодні важливі міжнародні проблеми» [18].

Перспективним напрямком геополітичної репрезентації України є боротьба з дезінформацією та викривленням фактів. Сучасні демократії можуть працювати разом, щоб протистояти кампаніям дезінформації та наративам щодо України, які походять із Китаю та можуть впливати на громадську думку в їхніх власних країнах або в усьому світі. Важливо визнати, що стратегії взаємодії з Китаєм є складними та вимагають ретельного розгляду як заходів співпраці, так і конфронтації. Встановлення балансу між економічними інтересами, проблемами безпеки та дипломатичними відносинами є делікатним завданням для сучасної України, яка прагне позиціонуватися в змінній динаміці глобальної політики.

З боку України громадська (публічна) дипломатія під час війни вимагає тонкого та творчого підходу для ефективного спілкування як з внутрішньою, так і з міжнародною аудиторією. Очевидними є Інтернет-стратегії креативної комунікації та способів зовнішньополітичних дій для України під час війни.

Усе більшого поширення в сучасному медіа просторі набувають розповіді і особисті наративи. Відбувається ефект «гуманізація впливу»: світ дізнається про особисті історії та досвід людей, які постраждали від конфлікту. Це вже включає чисельні історії про стійкість, хоробрість і підтримку громади. Гуманізація впливу конфлікту допомагає розвинути співчуття та розуміння в усьому світі.

Разом з тим, сучасне світове Інтернет-середовище прямо вимагає від національних держав використання соціальних медіа. Такі платформи, як Instagram, Twitter і Facebook, є потужними інструментами для оповідання історій. Український уряд та громадськість мають активно заохочувати людей ділитися своїми історіями, використовуючи спеціальні хештеги, щоб створити відчуття єдності та солідарності.

Одним з наріжних каменів ефективної відповіді на міжнародні виклики для України з боку КНР є цифрова дипломатія. Доречно й необхідно залучати онлайн-аудиторію, використовувати цифрові платформи для взаємодії з глобальною аудиторією. Важливо проводити «живі сесії» запитань і відповідей, віртуальні вебінари, щоб надавати оновлення в реальному часі та відповідати на запитання міжнародної спільноти. Зовнішньополітична ідентичність України в контексті її взаємодії з КНР може бути підкреслена в рамках проведення глобальних кампаній солідарності. Необхідним є запуск глобальних кампаній солідарності, заохочування людей у всьому світі висловлювати підтримку Україні. Це може включати віртуальні події, виклики в соціальних мережах або символічні жести.

Напрямок на якому Україна практично не має шансів на позитивні результати це 1) Політика по відношенню до «великих держав»: США, ЄС, Індія, РФ. На цьому рівні розробкою і прийняття рішень займаються партійні керівні групи, такі як Постійний комітет Політбюро, можливо комітети Всекитайських зборів народних представників, які керуються окремою логікою в прийнятті рішень, яка має кінцевою метою становлення багатопольярного світу.

Також не має особливого сенсу розробка месиджів для 2) Діаспорної зовнішньої політики, від попередньої вона сильно відрізняється інститутами, що її розробляють та втілюють, персоналом та показниками успіху. Опікуються нею такі структури як Департамент Об'єднаного фронту, Управлінням у справах Китаю за кордоном, «керівними малими групами» справах Тайваню, Гонконгу, КМГ з етнічних справ. Проте Україна не представляє інтересу в реалізації цієї політики.

Політика національної безпеки (3) перебуває у віданні партійно-військового комплексу, структур Національно-визвольної армії Китаю. Україна може бути цікава виключно як постачальних військової техніки

та сучасних військових технологій, якщо поширюватиме відповідні месиджі.

4) Традиційна дипломатична зовнішня політика, залишається у віданні Міністерства закордонних справ, проте оскільки воно має мало впливу на зовнішню політику, то й традиційна політика це сфера не реальних політик, а змагань амбіційних та агресивних «воїнів-вовків», для яких Україна просто нецікава, в силу того, що на її фоні неможливо продемонструвати відповідні лідерські якості. «Воїни-вовки» зосереджені на США, Японії в меншій мірі ЄС та Індії.

Низка напрямків може вважатись більш перспективною для розробки Україною зовнішньополітичних меседжів: 5) Політика безпеки стратегічних ресурсів це напрямок зовнішньої політики, яка здійснюється через державні інституції відповідальні за такі питання як сільське господарство, технології, океанські комунікації тощо. Україна зберігає значимість в рамках цієї політики як постачальник сільського господарської продукції, тож саме в рамках цієї тематики повинні розроблятись месиджі і доставлятись цільовим групам, в тому числі серед таких посередників як аналітичні центри. Міністерство природних ресурсів є ключовим гравцем на цьому полі, контролює інституціоналізовані механізми контролю над сушею та океанами, співпрацює з Міністерством сільського господарства та сільських справ.

6) Геоелекономічна зовнішня політика — це ще одна галузь, керована державою, де діє Міністерство торгівлі за допомогою Міністерства закордонних справ. Дуже впливове міністерство, яке практикує незалежне формування та розгортання зовнішньої політики. Про його значимість свідчить те, що саме воно виконує більшу частину програми Ініціативи «Один пояс, один шлях» [126].

Геоелекономічна політика, яка вийшла на світову арену завдяки операціям Міністерства торгівлі є мабуть, найбільш незалежною від КПК і від інших політики та найбільш технократичною.

7) Зовнішня політика ближнього зарубіжжя Китаю має враховувати той факт, що по сусідству з ними з'явилась країна, що перебуває в стані війни. Якщо для сусідів США, наявність такого сусідства є гаранте відсутності військових дій, то сусіди Китаю – перебувають в стані постійних конфліктів. Меседж до Комісії з політичних і правових питань, Народної збройної поліції та Міністерства громадської безпеки, повинен полягати в тому, що статус одного з центрів багатоплярного світу повинен зобов'язувати забезпечувати мир, хоча би в найближчому оточенні.

Сприятливим для України є те, що в цьому році Китай вперше в своїй історії, зафіксував положення своєї зовнішньополітичної доктрини у вигляді закону і до його положень можна апелювати. В законі фіксується той момент, що центром прийняття зовнішньополітичних рішень є партія, а міністерство закордонних справ відіграє певною мірою технічну роль виконавця.

Закон про зовнішні відносини [对外关系法] набув чинності 1 липня 2023 року. В його рамках підтверджуються традиційні зовнішньополітичні позиції Китаю. Він також висвітлює нові пріоритети, такі як нещодавно запущена Ініціатива глобальної безпеки, Ініціатива глобального розвитку та Глобальна цивілізаційна ініціатива.

Стаття 1 Розділу I чітко вимагає, щоб зовнішні відносини Китаю вели до сприяння миру та розвитку у всьому світі; і побудові спільноти зі спільним майбутнім для людства.

Крім того, Закон, в статті 4, кодифікує основи зовнішніх відносин Китаю:

- незалежна зовнішня політика миру;
- п'ять принципів мирного співіснування;
- мирний розвиток;
- мир і безпека;

- глобальний спільний розвиток;
- мирне вирішення міжнародних спорів;
- протидія застосуванню та загрозі силою, гегемонії та політиці сили;
- принцип рівності всіх країн незалежно від розміру, сили чи рівня розвитку; і
- повага до шляхів розвитку та соціальних систем усіх країн.

Усі переховані пункти можуть бути використані для меседжів, які будуть закликати Китай до втручання в російсько-українську війну з метою впливу на Росію.

Останній з автономних напрямів прийняття зовнішньополітичних рішень, це: 8) місцева зовнішня політика, тобто політики які розробляють і втілюють місцеві адміністрації, здатні формувати незалежну зовнішню політику.

Висновки до розділу 3

З моменту приходу до влади Сі Цзіньпін зосередив у своїх руках більше повноважень у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, ніж будь-хто з його попередників, за винятком, мабуть, Мао. У той час як більше координаційних органів і агенцій мають право голосу в цій сфері, менша кількість чиновників здатна вирішально впливати на формування політики. У результаті китайський уряд може приймати більш обґрунтовані рішення в цій сфері швидше та ефективніше. Іншими словами, під керівництвом Сі Китай краще оснащений для захисту своїх інтересів безпеки та просування міжнародної ролі та статусу своєї великої держави. Її авторитарна держава продемонструвала свою здатність не тільки адаптуватися, але й, очевидно, здійснювати більш скоординовану зовнішню політику та політику безпеки, ніж багато демократій.

Інституційні засади зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР розглядаються крізь призму диверсифікації основних акторів. Зокрема, обґрунтовано, що збільшується роль «фабрик думки» як експертно-аналітичного апарату розробки та прийняття рішень. Всередині компартії, державних інститутів врядування та представництва, міністерств і відомств (зокрема, і в першу чергу МЗС), а також армії та спецслужб, функціонують формалізовані дослідні організації, які обстежують перспективи рішень зовнішньої політики КНР. Дати відповідь щодо ефективності подібного аналізу та його значення для прийняття рішень виступаємо надскладним завданням.

Водночас сучасні китайські джерела вказують на діяльність щодо збирання інформації, формулювання рекомендацій, складання висновків, що свідчить про потужну інтелектуальну та аналітичну роботу з вироблення рішень. Водночас бюрократичні та формальні основи діяльності інститутів аналізу та ухвалення зовнішньополітичних рішень суттєво обмежують поширення на китайську практику настанов та уявлень західного зразка. Практики особистих зв'язків всередині партійного управлінського апарату, особливо принцип «гуансі», принципи особистої відомості, відданості, «збереження обличчя», місцевої ієрархії тощо, визначають траєкторії впливу та дотримання тих чи інших рекомендацій та долю аналітичних зведень.

У зовнішньополітичних рішеннях, особливо щодо регіональних векторів докладання зусиль, процес прийняття рішень Китаєм передбачає врахування регіональних особливостей. Урядові інституції КНР (Генеральний секретар ЦК КПК, Голова Китайської Народної Республіки (Сі Цзіньпін), Прем'єр Державної ради КНР, Голова Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників, Голова Всекитайського Комітету Народної політичної консультативної ради Китаю, член Постійного комітету Політбюро ЦК КПК, Секретар Центральної комісії з перевірки дисципліни Лі Сі, 1-й віце-прем'єр

Державної ради КНР Китаю) оцінюють геополітичну обстановку, політичний контекст і регіональну динаміку, щоб сформулювати позиції щодо зовнішньополітичних рішень. Прагматизм, економічні інтереси та стратегічні цілі відіграють ключову роль у прийнятті рішень.

Китай часто бере участь у дипломатії, торговельних угодах і регіональних ініціативах, адаптованих до конкретних умов. Наприклад, у Східній Азії Китай може зосередитися на економічних партнерствах, тоді як у Південній Азії перевагу можуть мати інфраструктурні проєкти та геополітичні угруповання.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI) є прикладом регіонального підходу Китаю, спрямованого на покращення зв'язку та співпраці між різними регіонами. Рішення Китаю у зовнішніх справах відображають тонке розуміння регіональних нюансів і досягнення національних інтересів у цьому контексті.

Китайські аналітичні центри (Форум Боао для Азії, Центр Китаю та глобалізації, Китайський центр міжнародних економічних обмінів, Китайський інститут сучасних міжнародних відносин, Китайський міжнародний культурний центр обміну, Центр досліджень розвитку Держради, Інститут Хоуда, Інститут Тайхе та інші) відіграють значну роль у консультуванні уряду з політичних питань, проведенні досліджень та формуванні громадського дискурсу в Китаї. Вони охоплюють широкий спектр тем, від економіки до закордонних справ, сприяючи процесам прийняття стратегічних рішень.

Слід визнати, що політика США стосовно Латинської Америки з початку XXI ст. носить інерційний характер, в ній домінують розроблені раніше принципи і підходи. Перед обличчям відбуваються в регіоні в останні півтора десятиліття значних економічних і політичних змін Вашингтон не зумів виробити стратегічне бачення своєї ролі в мінливій Латинській Америці. Стрімко трансформуються геополітична і геоекономічна світова архітектура, нові загрози безпеки США, виклики

їх домінуючим позиціям в світі кілька применшують значущість Латинської Америки для Вашингтона. Сьогодні пріоритетами США у зовнішній політиці, очевидно, є Близький Схід і Азіатсько-Тихоокеанський регіон, а останнім часом - Україна.

Незважаючи на те, що на перший погляд може здатися, що латиноамериканський регіон займає рядове положення в структурі зовнішньополітичних інтересів КНР, про важливість Латинської Америки для Китаю можна судити не тільки по гучних заяв китайських лідерів, а й по ряду інших причин. По-перше, сьогодні, коли Китай претендує на звання глобальної держави, конкуренція з США на міжнародній арені стає невід'ємним компонентом зовнішньої політики КНР. Зсув Сполучених Штатів з лідируючих позицій в такому регіоні, як ЛА, дозволить Китаю всерйоз заявити про свої глобальні амбіції, як в економічному, так і політичному плані. По-друге, до тих пір, поки Латинська Америка залишається головним центром міжнародного визнання Тайваню, КНР буде проводити тут активну діяльність, спрямовану на зниження впливу «бунтівної провінції». Крім того, зміцнення співпраці з країнами регіону дозволяє Китаю закріпити за собою роль лідера світу, що розвивається, що є однією з офіційних зовнішньополітичних завдань КНР. Нарешті, розвиток всебічних зв'язків з країнами регіону відповідає торгово-економічним інтересам Китаю.

Експансія Китаю несе в собі серйозні виклики американському домінуванню в Латинській Америці. Приклад КНР, що вийшла на 2-е місце серед економік світу, може стати референтною моделлю для латиноамериканських країн, що, безумовно, підвищить рівень китайського впливу в регіоні. А це не може не зачіпати інтереси США, чия «м'яка сила» є одним з важелів реалізації зовнішньополітичної стратегії глобального лідерства. На цьому фоні звертає на себе увагу модель рішучого розвороту латиноамериканських країн в сторону Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що КНР продовжить нарощувати свій вплив в різних регіонах світу. Це доводять і дії Вашингтона щодо «умиротворення» південноамериканських сусідів і вплив на них дипломатичними методами. Пекін же, поряд з не настільки явними, але існуючими прагненнями до лідерства не тільки в АТР, а й в світі і разом з ростом військового сектора і армії, вміло користується ситуацією на міжнародній арені і все активніше «привертає» одвічного американського союзника на свою сторону. Також країни ЛАК, вже встигли випробувати на собі період відносного політичного і економічного «зльоту», що не допустять повторення ситуації минулого століття в стосунках з Вашингтоном і продовжать співпрацю з Пекіном.

Таким чином, у відносинах КНР і США регіон ЛАК стає об'єктом стратегічної важливості. Але, ймовірно, обидві країни не беруть до уваги багатовікову неприязнь латиноамериканців до «зовнішніх загарбників» і недооцінюють їх прагнення до свободи.

Друге місце серед економік світу, може стати референтної моделлю для латиноамериканських країн, що, безумовно, підвищить рівень китайського впливу в регіоні. А це не може не «зачіпати» інтереси США, чия «м'яка сила» є одним з важелів реалізації зовнішньополітичної стратегії глобального лідерства. На цьому фоні звертає на себе увагу модель рішучого розвороту латиноамериканських країн в сторону Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізувавши міждисциплінарні дискусії щодо стану інституційного виміру зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР ми дійшли висновку, що сучасні суспільні та гуманітарні дисципліни виявляють основні тенденції підготовки управлінського процесу сучасного Китаї на доктринальному рівні. Подібно до дисциплін та наукових центрів, які займалися прихованими процесами політичного управління в колишньому СРСР у другій половині XX століття, світова наукова громадськість оцінює підходи до прийняття політичних рішень в Китаї на основі відкритих джерел, а також офіційних повідомлень і аналізу публічних подій. Відповідно до поширених уявлень, Комуністична партія Китаю сформувала жорстку систему контролю та підпорядкування, в якій зовнішньополітичні рішення є продуктом планового функціонування гіперцентралізованої та високоідеологізованої тоталітарної держави.

Водночас в умовах діджиталізації з'явилися можливості аналізу великих обсягів даних, які дають змогу оцінити економічне підґрунтя зовнішньої політики Китаю. Істотним недоліком міждисциплінарних обговорень є синкретичний характер погляду на інституційний базис «десіжнмейкінгу» в КНР. Відповідно виявити конкретні етапи ухвалення політичних рішень на міжнародній арені, а також роз'єднати зовнішньополітичну та внутрішньополітичну адженду та їх взаємозумовленість досить важко. Неоднозначність тлумачень офіційних заяв китайських лідерів в останні десятиліття, зокрема в період лідерства Ху Цзінтао та Сі Цзіньпіна, не дозволяє повною мірою сформувати мережу аналітичних засобів прогнозування та передбачення. При цьому науковий дискурс сучасної соціальної психології, соціальної філософії та соціології й культурології розкривають соціокультурні важелі ухвалення зовнішньополітичних

рішень, наголошуючи на традиціоналізмі сучасних політико-управлінських підходів в КНР на міжнародному рівні.

2. Подальшим кроком для виходу з методологічного ускладнення є перехід до неупередженого аналізу зовнішньополітичних стратегій сучасній КНР. Сучасні політичні науки намагаються застосувати для аналізу політичного врядування КНР всередині держави та назовні фахові політологічні концепти. Новий інституціоналізм як базова парадигма пошуку нових знань про інституційне підґрунтя зовнішньополітичних рішень сучасного Китаю дає змогу виявити нетипові риси прийняття рішень, які невластиві практиці інших комуністичних та соціалістичних країн, зокрема колишнього СРСР. Результатом політологічного аналізу загального стану політичної системи КНР стало виявлення прихованих груп та соціокультурних переваг серед частин регіональної еліти. Політологічні дослідження також виявили значення автократичних практик здійснення влади чинного лідера КНР Сі Цінпіна у порівнянні з іншими лідерами. Загальні погляди на демократизацію та автократизацію в комуністичному Китаї загалом утверджують картину, в якій періоди жорсткої централізації змінюється періодами відносної лібералізації. Водночас в сучасних умовах загострення міжнародної обстановки питання відносних вільних відносин не перебуває на порядку денному. Відповідно базовими засадами розробки та впровадження зовнішньополітичних рішень є підлаштування прихованих квазі інституційних груп до лідерського управлінського імпульсу чинного генерального секретаря КПК. У дисертації виявлено, що програмні настанови сучасної політичної науки дозволяють встановити конкурентні основи просування окремих зовнішньополітичних рішень на основі внутрішньополітичного порядку денного. Свідченнями таких процесів зокрема стали просування Китаю до Пакистану та будівництва транспакистанського транспортного коридору.

3. У роботі встановлено, що партійно-ідеологічна детермінація зовнішньополітичних рішень сучасного Китаю будується на формалізації їх планування, звітності, координації та перевірки результативності. Особливості політичної програми сучасної КПК на зовнішньополітичному рівні полягають у пошуці реалізації концептів, запропонованих в ході здійснення владних повноважень різними генеральними секретарями. Маоїська доктрина зовнішньої політики на рівні конкретних рішень полягала у якомога більшій конфронтації з геополітичними та геостратегічними суперниками, які переважали Китай у ресурсному забезпеченні та технологічній могутності (зокрема, СРСР та США). Відповідно ескалація внутрішніх імпульсів щодо підвищення конкурентоздатності Китаю стали основою партійно-ідеологічної риторики, яка вказувала на сукупність дій на зовнішньополітичній арені.

Поза межами аналізу історичних кейсів маоїстський підхід характеризувався доктринальною, стабільністю та проголошенням курсу на принципове утвердження і реалізацію комуністичних ідеалів у глобальному вимірі. Натомість зовнішньополітичні рішення носили характер «опортунізму», тобто пристосуванства, який публічно піддавався нищівній критиці.

У рамках реалізації прагматичного реформістського партійно-ідеологічного підходу, навпаки, Ден Сяопін відзначався певною еkleктичністю ідеологічних положень, проте відстоював послідовність зовнішньої політики, спрямованої на «встановлення мостів» та прагматичне використання географічного становища КНР та її економічних можливостей.

Партійно-ідеологічна детермінація зовнішньої політики в часи секретаря КПК Цзянь Цземіня відзначалася рецепцією найбільш вигідних положень з практики маоїзму та наслідуванням лінії Ден Сяопіна. Цей підхід в обґрунтуванні зовнішньополітичних рішень

визначається на основі укріплення міжнародного авторитету КНР після повернення Гонконгу та Макао (Аоминь).

Партійно-ідеологічні сентенції Ху Цзіньтао фактично продовжували практику Цзянь Цземіня з наголосом на конкретних географічних ареалах, зокрема спірних територіях у Південно-Східній Азії. В цілому партійно-ідеологічні принципи та орієнтири зовнішньої політики, викладені в Програмі Комуністичної партії та закріплені у рішеннях Всекитайського Зібрання Народних Представників були значною мірою інкрементальними та такими, що дотримувалися чіткої послідовності попередників та стратегії поступових та невеликих успіхів.

Ситуація значно змінилася в період лідерства Сі Цзіньпіна. Цей керманіч КНР різко змінив партійно-доктринальні позиції, намагаючись зблизити ідейні положення та їх виконання на рівні конкретних рішень. Ревізія партійно-доктринальної детермінації зовнішньої політики відбулася за лінією бюрократизації, формалізації, буквального виконання вимог тощо. На відміну від попередніх періодів основними інституційними центрами продукування ідеологічних обґрунтувань в інституційному стали не референційні відділи ЦК КПК, як це було раніше, а аналітичні відділи силових відомств, а також МЗС. Ця конкуренція та зміна підходів змінила акценти в ухваленні рішень, які втратили колегіальність та здійснюється в рамках виконання публічно вираженої або прихованої волі голови китайської держави та партії Сі Цзіньпіна. Отже, відбулася рецепція та перегляд соціалістичної риторики КПК та її заміна на положення політичного прагматизму та національних інтересів КНР.

4. Консолідація влади генерального секретаря Сі Цзіньпіна в сучасному Китаї починаючи з 2012 року змінила інституційний баланс в ухваленні зовнішньополітичних рішень. Якщо в минулому Центральний Комітет, а також Національний Конгрес КПК розглядали

зовнішньополітичні рішення як частину реалізації партійної програми, то на сучасному етапі (особливо після 2012 року) після антикорупційної кампанії, яка зумовила консолідацію влади теперішнього керівника КНР, прагматичні аспекти вироблення зовнішньополітичних рішень мають прихований характер.

У минулому існували тенденції консолідації смислу зовнішньополітичних рішень та окремі чинники їх мотивації на основі вектору «знизу догори». Теоретично, згідно з партійними документами, певний вплив на зовнішню політику могли мати навіть партійні секретарі районного рівня, то на сучасному етапі відбулася демаркація внутрішніх і зовнішніх політичних повноважень. Вектор прагматизації в ухваленні зовнішньополітичних рішень проявляється в тому, що КНР намагається реалізувати програми, які сприяють економічній ефективності та підвищенню рівня економічної самодостатності Китаї. Водночас в умовах глобальної політичної турбулентності зв'язок КНР з глобальною економікою починає досить сильно дисонувати з бюрократично-централізаторською практикою політичного управління Сі Цзіньпіна. Відповідно в низці кейсів китайське зовнішньополітичне відомство та зовнішньоекономічні інститути показали дивовижну негнучкість, яка публічно обґрунтовувалася далекоглядністю і стратегічним підходом.

5. Водночас імпульс і мотивація прагматизації продовжують тиснути на китайські геостратегічні плани. Особливо наочно це проявляється в контексті ставлення до сучасного Тайваню. Цей острів багаторазово проголошувався територією КНР. Водночас уряд Китаю намагається утриматися від різких кроків щодо повернення до складу Китаю. Замість зважених дій, характерних для керівництва Ден Сяопіна та Ху Цзіньтао, китайське керівництво перейшло до реалізації масштабних та витратних проєктів глобального рівня, які утверджують

однобічний вплив на суміжні регіони поза межами конкретної позиції США як світового гегемона.

Особливо характерним є кейс пакистанського транзитного шляху, який мав би вивести КНР безпосередньо в зону Перської затоки. Водночас через слабку економічну спроможність Пакистану, а також через падіння економічного зростання і розвитку внаслідок пандемії COVID-19 та російсько-української війни, цей проєкт не приніс очікуваних результатів. Водночас через відсутність критичного середовища всередині партії та державного апарату, а також за відсутності конкурентних учасників політичних обговорень, прагматичний вектор зовнішньополітичних рішень КНР значно послабився.

Дослідження геоекономічної кон'юнктури та послідовності дій КНР показали, що ця країна обирає прагматичні варіанти в ситуаціях, які не належать до віддання центрального уряду. Водночас коли справа стосується масштабних інфраструктурних та транспортних проєктів, рішення мають імпульсивний та ідеологічно- доктринальний характер. Вони здійснюються за принципом обґрунтування великодержавних амбіцій.

6. Технократизація зовнішньополітичних рішень у сучасній КНР не дала змоги розвинути повноцінній структурі обговорень зовнішньої політики. Попри поступову появу спеціальних експертних організацій в сучасній КНР формується елітарна система управління зовнішньополітичними діями. Технічний або інженерний бекграунд у багатьох партійних керівників формує ідейне середовище, в якому зовнішньополітичні інтереси та цілі, запропоновані Сі Цзіньпином, розглядаються не з точки зору доцільності витрат, а з точки зору кількості витрачених ресурсів та планування подальших витрат. Технократизм у зовнішній політиці КНР відповідає інтересам потужних економічних гравців, галузевих підприємств, міністерств та відомств

тощо. Одночасно на сучасному етапі важливим елементом розробки та ухвалення рішень є неупередженість та позаідеологічність. Натомість адепти технократії в китайському уряді та партії виступають з цих позицій радше публічно та демонстративно, ніж на основі конкретних розрахунків.

Водночас «проінженерна» та «конструктивістська» й «інфраструктурна» риторика активно інкорпорується до традиційних партійно-ідеологічних мовних модулів та офіційних управлінських директив. Також економічна кон'юнктура світу не відповідає можливостям суцільного та масштабного запровадження технократичного ладу. Вказане дає змогу зрозуміти, що в часи Сі Цзіньпіна відбувається інституційна стагнація, яка стосується передусім формалізації політичних обговорень та «інженеризації» у прийнятті рішень. Зокрема в контексті допомоги країнам Африки та Латинської Америки Китай покладається на потужні інфраструктурні проекти, які мають перш за все ідеологічний зміст демонстрації могутності держави.

7. Групове представництво політичних інтересів в сучасному Китаї має прихований характер. Публічні прояви змагання за прийняття зовнішньополітичних рішень, яким відповідають інтереси певної частини еліти китайської компартії, а також промисловців або представників урядових структур, є епізодичними та такими, що обмежують формування цілісної картини. Однак вже сьогодні можна стверджувати, що політичні групи всередині КПК, міністерств та відомств, економічних банківських та інвестиційних акторів намагаються просувати свої інтереси до порядку денного у спосіб, який характерний для традиційної китайської бюрократії. За відсутності процедур відкритих обговорень політичні, економічні та техніко-виробничі групи КНР намагаються готувати рішення в рамках раніше визначених параметрів зовнішньополітичного курсу посиляючись на

минулі публічні заяви лідера Сі Цзіньпіна та суворо дотримуючись принципу безконфліктності з офіційною лінією партії.

Виявлення подібних тенденцій є можливим на основі відкритих публікацій, а також висловлювання окремих дисидентів, які вже покинули територію Китаю. Важливим елементом діяльності китайських груп інтересів є спроби «підлаштування» під ідеологічні принципи зовнішньої політики. Також ідеться про прогнозування параметрів соціального та економічного розвитку і бажання окремих груп інтересів брати участь в інфраструктурних проєктах. Зокрема, кейс транспакістанського економічного шляху демонструє групову підтримку масштабним витратам в іноземній державі які «завантажили» виробництво багатьох китайських будівельних компаній, шляхобудівних підприємств, проєктних організацій тощо.

Внутрішньопартійні групи в сучасній КПК в період лідерства Сі Цзіньпіна не мають яскраво вираженого фракційного характеру. Водночас завжди присутні принцип регіональності, згідно з яким вихідці з північних, південних та західних районів КНР намагається відстояти пріоритетність забезпечення інтересів своїх територій. Зокрема, вони намагаються просувати розгортання виробництва товарів та послуг, необхідних для експорту. В умовах так званого соціалістичного змагання території пріоритетного розвитку намагається здобути більше асигнувань на розбудову транспортної інфраструктури для зовнішніх економічних інтеракцій. Партійні та економічні групи Шанхаю намагаються вивести своє місто на рівень економічної привабливості та інвестиційної доцільності, порівняний з Гонконгом. Відповідно змагання територіальних партійних груп слугує для виправдання або посилення з боку Сі Цзіньпіна в публічних виступах стосовно виправдання ним своїх зовнішньополітичних рішень.

Особливими групами інтересів, які впливають на зовнішньополітичні рішення КНР в контексті внутрішньополітичної

адженди, є групи, пов'язані з військово-промисловим комплексом та керівництвом Національно-Визвольної Армії Китаю. Розуміючи, що масштабні проєкти щодо зовнішньополітичного відстоювання інтересів КНР, зокрема глобального проєкту «одного поясу та одного шляху» вимагають значної військової міці та ваги, представники вищих штабів НВАК, а також пов'язані з ними підприємства ВПК просувають рішення щодо збільшення фінансування виробництва озброєнь та модернізації армії. Кейс Тайваню демонструє, що НВАК домоглася значних асигнувань на сучасні ракетні озброєння та оновлення парку авіації. У цьому ж контексті зростає вага військово-морських сил КНР, які хоча і входять організаційно до складу НВАК, проте починають випрацьовувати пропозиції та претензії на участь у підготовці зовнішньополітичних рішень.

8. Основними напрямками розробки та реагування на розвиток внутрішньополітичної детермінації зовнішньополітичних рішень в сучасній КНР для України є формування власної структури прикладних моніторингових та аналітичних агенцій політологічних та міждисциплінарних китаєзнавчих досліджень. На сучасному етапі огляд інформації про розвиток тенденцій всередині політичної системи КНР здійснюється на основі відкритих джерел та відповідно до уявлень зарубіжних наукових та політико-економічних гравців. Оскільки КНР здійснює дипломатичну, політичну та технологічну підтримку країни-агресора, доречно здійснювати формування профілів основних політичних фракцій та груп інтересів всередині китайської компартії, виробничо-промислового комплексу, зовнішньоекономічних активів.

Найбільш перспективним для якісного прогнозування зовнішньополітичних рішень сучасного КНР в інституційному плані є розгляд взаємозв'язків між комерційними компаніями та державно-партійним керівництвом Китаю. В умовах боротьби з російським агресором слід спрямувати зусилля на пошук економічних та соціальних протиріч у взаємодіях Китаю та рф. Такими потенційно конфліктними

напрямами є пріоритетність впливу на КНДР, спірні питання делімітації російсько-китайського кордону, можливості подальшого проникнення китайських компаній до виключної економічної зони РФ у Тихому океані як компенсація за зовнішньополітичну, ресурсну та технологічну підтримку.

Особливим «функціональним блоком» реагування з боку нашої держави на діяльність КНР слід вважати збільшення публічного відображення тенденцій російсько-китайської співпраці, зростання кількості обговорень в Інтернет, максимальне акцентування уваги на тіньових практиках економічних інтеракцій. Нарощування аналітико-експертного потенціалу на китайському напрямку покликане винайти конкретні напрямки інформаційно-комунікаційного забезпечення діяльності українських інститутів, державної влади, дипломатії військових структур та сил безпеки. Ідеться про орієнтацію щодо обрання вірних альтернатив публічної комунікаційної реакції на заплановані та спонтанні зміни зовнішньополітичної позиції КНР. Окремим напрямком слід вважати просування проукраїнських меседжів китайською мовою до культурного середовища КНР.

Необхідними є й організаційно-інституційні засади відстоювання національних інтересів на рівні конкретних підприємств, компаній, освітніх медичних підприємств та організацій тощо. Це вимагає розробки інструктивно-методичних та проєктних рекомендацій в контексті регіонального принципу китайської зовнішньої політики. Доречно вести мову про присутність України в тих регіонах, де здійснюють активну діяльність проросійські структури, актори та агенти. Цілісне та комплексне сприйняття механізмів внутрішньополітичної зумовленості зовнішньополітичних рішень сучасної КНР дозволить завчасно готувати рішення щодо витрати ресурсів та ефективно протидіяти способам дискредитації державницької позиції та національних інтересів України міжнародному полі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О, Співак І. Торгівельні війни США і Китаю: наслідки для світової економіки. URL:https://expla.bank.gov.ua/expla/news_0110.html
2. Бурдияк С. А. «Корейська проблема» в контексті регіональної політики КНР. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*. Сер. : Політологія. 2009. Т. 122, Вип. 109. С. 154-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2009_122_109_31.
3. Гамянін В.І. Трансформаційні процеси в історії Китаю новітнього часу (1911 - 1949): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / В.І. Гамянін ; НАН України. Ін-т сходознавства ім. А.Кримського. К., 2000. 19 с.
4. Голянич Б.В., Божок Р.Ю. Основні засади формування зовнішньої політики Китаю. *Політичне життя*. 2023. № 2.35 –42.
5. Горбачова А. На саміті G20 лідер Китаю Сі Цзіньпін відчитав прем'єра Канади Трюдо за "злив" розмови. URL:<https://www.unian.ua/world/samit-velikojidvadcyatki-si-czinpin-vidchitav-dzhastina-tryudo-za-zliv-rozmovi-12048819.html>
6. Городня Н. Д. Азійсько-Тихоокеанський регіон: інтеграційний вимір // Світові інтеграційні процеси в умовах трансформації міжнародних систем. / За ред. Л. Д. Чекаленко. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. 628 с.
7. Китай занурюється в боргову кризу і закривається від світу. Якими будуть наслідки? URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/11/681284>
8. Китай робить ставку на будівництво: Як інвестиції на 1,8 трлн доларів піднімають економіку. URL: <https://economistua.com/kytaj-robyt-stavku-na-budivnytstvo-yak-investytsiyi-na-1-8-trln-dolariv-pidnimayut-ekonomiku/>
9. Кіктенко В. Від революції до модернізації: стратегія та ідеологія КНР періоду реформ. *The World of the Orient*. 2016. № 1. 83-93.
10. Кіктенко В. О. «Китайська мрія» як теорія нового етапу модернізації КНР. *Східний світ*. 2015. № 3. 106-114.

11. Кіктенко В.О. Теорія «мирного піднесення / розвитку» Китаю в політичному та науковому дискурсі. *Східний світ*. 2015. № 1.22 – 29.
12. Кривавий майдан: що сталося на площі Тяньаньмень 30 років тому. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-48512879>
13. Ленський П. С. Центральнаазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / П. С. Ленський ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. К. 2010. 21 с.
14. Лікарчук Д.С. Зовнішня політика Китаю: конфлікти, перспективи, нові сценарії. *Науковий журнал ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Регіональні студії*. Ужгород. 2021. № 25. 27-28.
15. Місце України в глобальних стратегіях Китаю URL:https://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/china_mesto_s.pdf
16. Ненсі Пелосі полетіла з Тайваню / BBC News Україна URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-62407654>
17. Обама: відносини Китаю та США визначають XXI століття URL:https://www.bbc.com//international/2009/07/090727_obama_china_speech
18. Омельченко В. Велика гра КНР за глобальне лідерство: історичні корені, сучасні інструменти, майбутні наслідки. Центр Разумкова. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/velyka-gra-krn-za-globalne-liderstvo-istorychni-koreni-suchasni-instrumenty-maibutni-naslidky> (дата звернення 05.06.2023).
19. Павлиш О.Зодчий китайської піраміди: історія успіху і краху засновника Evergrande. URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/12/2/707177/>
20. Сі Цзіньпіна переобрано на посаду голови КНР URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/news-kytai-si-3-termin/32311404.html>
21. Таран В.М. Безпековий вимір індійсько-китайських відносин у постбіполярний період: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / В.М. Таран ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К. 2008. 24 с.

22. Шевчук О. В. Стратегія «м'якої сили» КНР на початку XXI століття. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*. Сер. : Політологія. 2011. Т. 162, Вип. 150. 96-100.
23. Ярмоленко В. Розвиток концепцій зовнішньої політики Китаю у постбіполярний період. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія : Міжнародні відносини. 2013. Вип. 3. 279-288.
24. 5 Political Science Research Methods You Should Know About
URL:<https://sellametrics.com/blog/political-science-research-methods>
25. Abb P. China's foreign policy think tanks: Institutional evolution and changing roles. *Journal of Contemporary China*. 2015. №24(93). P. 531–553.
26. Alden C., Méndez, Á. China and Latin America: Development, Agency and Geopolitics. Bloomsbury Academic. 2023. 296.
27. Allison G. Conceptual models and the Cuban Missile Crisis', *American Political Science Review*. 1969. 63(3): pp. 689–718.
28. Allison G. Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2017. 156.
29. Allison G. The Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis, 2nd edn. New York: Pearson. 1999. 234.
30. Amar P. Diplomacy of Masks: China and the crisis of populism in South America, *Global-e* 13 (2020) (60), 4 September.
URL:<https://globalejournal.org/global-e/september-2020/diplomacy-masks-china-and-crisispopulism-south-america>.
31. An APEC Trade Agenda? The Political Economy of a Free Trade Area of the Asia-Pacific / Ed. by Ch. Morrison, Ed. Pedrosa. Singapore : ISEAS–Yusof Ishak Institute Singapore, 2007. 256.
32. Banning G. China Faces, Debates, the Contradictions of Globalization, *Asian Survey*, XLI/3 (May/June 2001): pp. 409-427.
33. Barnett A.D. The Making of Foreign Policy in China: Structure and Process. Boulder, CO: Westview Press. 1985. 246.

34. Blazquez-Lidoy, J., Rodriguez, J., Santiso, J. Angel or Devil? China's Trade Impact on Latin American Emerging Markets', OECD Development Centre Working Papers, 2006/ No. 252. OECD Publishing. Paris. URL:<https://doi.org/10.1787/422232033888>.
35. BNAmericas (2020) 'How geopolitics shaped Chile's trans-pacific cable route', 31 July. URL:<https://www.bnamericas.com/en/analysis/how-geopoliticsshaped-chiles-trans-pacific-cable-route>
36. Breslin S. Chapter 2: «Interests, Actors and Intent» from China Risen: Studying Chinese Global Power. Bristol University Press. 2021.234.
37. Brødsgaard K.E. “Fragmented authoritarianism” or “Integrated fragmentation”? *Chinese Politics as Fragmented Authoritarianism: Earthquakes, Energy and Environment*. New York: Routledge. 2017. 38–55.
38. Brødsgaard, K.E. Politics and business group formation in China: The party in control? *The China Quarterly*. 2012. 211: 624–648.
39. Brown Steven R. Q Methodology in Research on Political Decision Makinglocked. URL:<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.980>
40. Brown K. China's Foreign Policy Since. A Question of Communication and Clarity. 2012.346.
41. Bureaucracy, Politics and Decision Making in Post-mao China / Lieberthal, K., Lampton DM (eds). Berkeley, CA: University of California Press. 456.
42. Cabestan J.-P. China's foreign- and security-policy decision-making processes under Hu Jintao. *Journal of Current Chinese Affairs* 2009. 38(3): 63–97.
43. Cabestan, J.-P. China's institutional changes in the foreign and security policy realm under Xi Jinping: Power concentration vs. fragmentation without institutionalization. *East Asia*. 2017. 34(2): 113–131.
44. Cabestan, J.-P. Political Changes in China Since the 19th CCP Congress: Xi Jinping is not weaker but more contested. *East Asia*. 2019. 36(1): 1–21.
45. Cabestan, J.-P. China's foreign and security policy institutions and decisionmaking under Xi Jinping. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2021. Vol. 23(2) 319–336.

46. CCP decision-making and xi jinping's centralization of authority
URL:https://www.uscc.gov/sites/default/files/2022-11/Chapter_1--CCP_Decision-Making_and_Xi_Jinpings_Centralization_of_Authority.pdf
47. Chang L. N.-C. The Sources of China's Assertiveness: The System, Domestic Politics or Leadership Preferences? *International Affairs*. vol. 92. no. 4. 2016. 817-833.
48. Chen, C., Chen, Y., & Xin, K. (2004). Special Issue on Corporate Transformation in the People's Republic of China: Guanxi Practices and Trust in Management: A Procedural Justice Perspective. *Organ. Sci.* 15. 200-209.
49. Chen L. The Success of K-Pop and Its Lessons for China's Cultural Soft Power ["Hanjure" xianxiang dui tisheng zhongguo wenhua ruanshili de qishi]. *Laws and Society*. 2016. [Fazhi yu shehui] 6: 174–175.
50. Cheng J.Y. China's Foreign Policy: Challenges and Prospects, New Jersey, World Scientific Publishing, 2016. 456.
51. Cheng, Li, "China's New Think Tanks: Where Officials, Entrepreneurs, and Scholars Interact, China Leadership Monitor, No. 29 (Summer 2009): 2. URL:<http://www.brookings.edu/research/articles/2009/08/summer-china-li>.
52. Cheng, V.T., Rhodes, J., & Lok, P. (2010). A framework for strategic decision making and performance among Chinese managers. *The International Journal of Human Resource Management*. 21. 1373 - 1395.
53. Chih-Chi, Hsu. Foreign policy decision-making process in Deng's China: three patterns for analysis. *Asian Perspective*, Vol. 23, No. 2, Special Issue on the Dynamics of Northeast Asia and the Korean Peninsula (1999), pp. 197-223.
54. China in the era of Xi Jinping: domestic and foreign policy challenges / Ross, R.S., Bekkevold, J.I. (eds.). Washington: Georgetown University Press, 2016. – 336 p.
55. China's Core Executive: Leadership Styles, Structures and Processes Under Xi Jinping / Heilmann S and Stepan M (eds). Berlin: Merics 2016. 14–17.
56. China's Foreign Policies Today. Who is in Charge of What. Ed. by Axel Berkofsky and Giulia Sciorati. 2022. 129.

57. China's Foreign Policy: Who Makes It, and How Is It Made? / Rozman, G. (Ed.). New York, Palgrave Macmillan. 2013.365.
58. China's National Defense in the New Era. URL: www.xinhuanet.com/english/download/whitepaperonnationaldefenseinnewera.doc (дата звернення 23.04.2022)
59. China's political system / Sebastian Heilmann (ed.). Rowman & Littlefield Publishers. 2017. 542.
60. China's Political System Modernization and Tradition / June Teufel Dreyer (ed.). Routledge. 2019. 394.
61. China's Foreign Policy Making: Societal Force And Chinese American Policy / Edited by: Hao Yufan, Su Lin (eds.). Routledge, 2005. 245.
62. China's Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997–2004. URL: www.brookings.edu/fp/events/20050616bijianlunch.pdf
63. Chinese democracy: Xi says 'whole process' of decision-making is sound. URL: <https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/China-up-close/Chinese-democracy-Xi-says-whole-process-of-decision-making-is-sound>
64. Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior / Zhao Suisheng (ed.). Routledge, 2016. 336 p.
65. Chinese Foreign Policy: Theory and Practice / Robinson, T.W., Shambaugh D. (eds.). Clarendon Press, 1994. 664.
66. Chinese scholars and foreign policy: debating international relations / edited by Huiyun Feng, Kai He and Yan Xuotong. 2014.456.
67. Chinese Scholars and Foreign Policy: Debating International Relations / Edited by: Feng, Huiyun, He, Kai et al.. Routledge, 2019. 227.
68. Choi C. If it's China's politburo standing committee's decision, then it's usually final. SCMP, 9 February. URL: <https://www.scmp.com/news/china/article/2069591/if-its-chinas-politburo-standing-committees-decision-then-its-usually> (accessed 11 June 2019).

69. Conventional Energy (2019) All You Need to know about the Chinese Power Companies. Energy Iceberg, 15 September 2019. URL:<https://energyiceberg.com/state-owned-power-utilities>.
70. Cui Sh., Cepik M. China's Foreign Policy Toward Latin America: Context, Decision, Implementation. Aaron Schneider & Alessandro Golombiewski Teixeira (ed.), *China, Latin America, and the Global Economy*. 2023. 87-112.
71. Dai B. The Core Interests of the People's Republic of China, China Digital Times. August 7. 2009. URL:<http://chinadigitaltimes.net/2009/08/dai-bingguo-%E6%88%B4%E7%A7%89%E5%9B%BD-the-core-interests-of-the-prc/>.
72. Danner L. China's Grand Strategy: Contradictory Foreign Policy?'. London: Palgrave Macmillan. 2018. 224.
73. Deng, Xiaoping. 24 Character Strategy, Global Security. URL:<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/24-character.htm>
74. Deng, Y. China's Strategic Opportunity: Change and Revisionism in Chinese Foreign Policy. Cambridge University Press, 2022. 248 p.
75. Ding, A. S., Panda J. P. Chinese Politics and Foreign Policy under Xi Jinping: The Future Political Trajectory. Routledge, 2021. 384 p.
76. Dirlik A. Mao Zedong and "Chinese Marxism" // Marxism Beyond Marxism. London, 1996. 119–148.
77. Dittmer, L (1995) Chinese informal politics. The China Journal 34: 1–34.
78. Dosch, J., Goodman D.S.G. China and Latin America: complementarity, competition and globalization. *Journal of Current Chinese Affairs*. 2012.41 (1): 12.
79. Downs E. Business Interests Groups in Chinese Politics: the Case Studies of the Oil Companies', in Li, C. (ed.) (2012) China's Changing Political Landscape, Washington, DC: The Brookings Institution. 2008.121–41.
80. Dussel E. The Omnipresent Role of China's Public Sector in its Relationship with Latin America and the Caribbean. In Beyond Raw Materials: Who are the Actors in Latin America and Caribbean-China Relationship?, ed. E. Dussel and A. Armony. Buenos Aires: Friedrich-Ebert-Stiftung. 2015. 50–72.

81. Feng H., Kai H. Why Chinese International Relations (IR) Scholars Matter: Understanding the Rise of China through the Eyes of Chinese IR Scholars. The Griffith-Tsinghua. Project “How China Sees the World”. *Working Paper Series*. No. 1. 2016. 22 – 31.
82. Feng H. Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, Leadership and War. Routledge. 2007. 195.
83. Fewsmith J. China Since Tiananmen. Cambridge, 2008.186.
84. Fornes G., Méndez Á. The China-Latin America Axis: emerging markets and their role in an increasingly globalised world, 2nd edn. London: Palgrave Macmillan. 2018. 248.
85. Full text of Constitution of Communist Party of China / Constitution of the Communist party of China. Revised and adopted at the 20th National Congress of the Communist Party of China on October 22, 2022. URL:http://eng.chinamil.com.cn/CHINA_209163/TopStories_209189/10195159.html
86. Gao Y. (2013) Beijing observation: Xi Jinping the man. China Change, 26 January. URL: <https://chinachange.org/2013/01/26/beijing-observation-xi-jinping-the-man-by-gao-yu/> (accessed 12 May 2020).
87. Ghiselli A. Protecting China's Interests Overseas: Securitization and Foreign Policy. Oxford University Press, 2021. 304 p.
88. Gill B., Mulvenon, J. Chinese Military-Related Think Thanks and Research Institutions. *The China Quarterly*. 171 (September 2002): pp. 617-624.
89. Glaser B. (2015) China’s maritime rights protection leading small group: Shrouded in secrecy. AMTI Brief, Asia Maritime Transparency Initiative, 11 September. Available at: URL:<https://amti.csis.org/chinas-maritimerrights-protection-leading-small-group-shrouded-in-secrecy/> (accessed 12 June 2019).
90. Glaser B., Medeiros E. The Changing Ecology of Foreign Policy Making in China: The Ascension and Demise of the Theory of «Peaceful Rise». *China Quarterly*. London. No. 190. June 2007. 291 – 310.

91. Glaser, B., Saunders P. Chinese Civilian Foreign Policy Research Institutes : Evolving Roles and Increasing Influence. *The China Quarterly*. 2002. 171 (September 2002): 597-616.
92. Guo X. The Politics of the Core Leader in China: Culture, Institution, Legitimacy, and Power. Cambridge: Cambridge University Press. 2019.234.
93. Hackenesch C.The struggle for minds and influence: The Chinese communist party's global outreach. *International Studies Quarterly*. 2020. 62(4): 1-11.
94. Haibin Niu. () 'A Strategic Analysis of Chinese Infrastructure Projects in Latin America and the Caribbean', in Enrique Dussel Peters et al. (eds), *Building Development for a New Era: China's infrastructure projects in Latin America and the Caribbean*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh. 2018.180–94.
95. Halperin, M.H., Clapp, P.A., Kanter, A. Bureaucratic Politics and Foreign Policy. 2nd ed. Washington, DC: Brookings Institution Press. 2006.345.
96. Halpern N. Information flows and policy coordination in the Chinese bureaucracy in Lieberthal and Lampton (1992), *Bureaucracy, Politics and Decision Making in Post-Mao China*. 1992.346.
97. Han, Zhenfeng. 2016. Xi Jinping's Ten Basic Guidelines for the Growth of Chinese Cultural Soft Power [Xi Jinping guanyu tisheng guojia wenhua ruanshili de shige jiben silu]. *Cultural Soft Power* [Wenhua ruanshili]. 2: 16–19.
98. Hao Yufan,Ying Hou. Chinese Foreign Policy Making: A Comparative Perspective. *Public Administration Review*, Vol. 69, Supplement to Volume 69: Comparative Chinese/American Public Administration, December 2009, pp. S136-S141. Available through: Bogazici University Library website URL:www.jstor.org/stable/40469084
99. He A. China's Political Structure and Decision-Making Process. URL:https://issuu.com/cigi/docs/cigi_paper_no.208
100. Hillman, J. (2018) China's belt and road is full of holes. CSIS Briefs, September. Available at: URL:<https://www.csis.org/analysis/chinas-belt-and-road-full-holes> (accessed 12 June 2019).

101. Hirono M., Lanteigne M. Introduction: China and UN Peacekeeping. *International Peacekeeping*. 2011.18 (3): 6–245.
102. Hongyi L. China's Governance Model: Flexibility and durability of pragmatic authoritarianism. Routledge. 2016. 364.
103. Hornby L. China to let 100 think-tanks bloom. *Financial Times*. 2015.4. 15.
104. Hornby L. China's Consolidation Push Turns to Sprawling Power Sector, *Financial Times*. 14. June 2017. URL:<https://www.ft.com/content/50614ed4-4c69-11e7-919a-1e14ce4af89b>.
105. Hu W. Xi Jinping's 'big power diplomacy' and China's Central National Security Commission (NSC). *Journal of Contemporary China*. 2016. 25(98): 163–177.
106. Huang X. The Influence of National Culture, History and Institution on Strategic Management in Chinese Firms: A Complexity Based Perspective. *International journal of business*. 2009. 17. 1-18.
107. Huiyun Feng. Chinese strategic culture and foreign policy decision-making: Confucianism, leadership and war. Routledge. 2007.196.
108. Ip P. Is Confucianism Good for Business Ethics in China? *Journal of Business Ethics*.2009. 88. 463-476.
109. Isac F.L., & Remeş E.F. The Relationship between Culture and Strategy – A Managerial Perspective Approach. *Studia Universitatis „Vasile Goldis” Arad – Economics Series*. 2018.28. 76 – 85.
110. Isac F.L., & Remeş E.F. Learning from Chinese Management. *Studia Universitatis „Vasile Goldis” Arad – Economics Series*. 2021. 31,.70 - 84.
111. Jacob J.T., Hoang The Anh. China's Search for National Rejuvenation: Domestic and Foreign Policies under Xi Jinping. Palgrave Macmillan, 2020. 237 p.
112. Jacobson L., Knox D. New Foreign Policy Actors in China. *Stockholm International Peace Research Institute Policy Paper*. No. 26. September 2010. Available at: URL: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP26.pdf>
113. Jakobson L. China's Unpredictable Maritime Security Actors. Sydney: Lowy Institute. 2014.144.

114. Jakobson L., Knox, D. China's New Foreign Policy Actors. Stockholm Peace Research Institute, Stockholm SIPRI policy paper 2010.no. 26.14-22.
115. Jakobson L., Manuel R. How are Foreign Policy Decisions Made in China? *Asia & the Pacific Policy Studies*. vol. 3. no. 1. pp. 101–110.
116. Janet L. Chinese Foreign Policy Think-Tanks and China's Policy toward Japan, Chinese University Press.2011.345.
117. Ji W. Remove the Secret Curtain from 'Governmental Think-tanks,'" Renmin Ribao. April 10. 2004. 4-6.
118. Jiang S. China's New Leadership and the New Development of China-Latin America Relations. *China Quarterly of International Strategic Studies*. 2015. 01(01). 133–153.
119. Jing S. Growing Diplomacy, Retreating Diplomats—How the Chinese Foreign Ministry has been Marginalized in Foreign Policymaking, *Journal of Contemporary China*. 2016.4. 22 –31.
120. Jing-Dong Yuan. Asia-pacific security: China's conditional multilateralism and great power entente. 2000.234.
121. Johnson C.K. Xi's Signature Governance Innovation: The Rise of Leading Small Groups [online] Csis.org. Available at URL: <https://www.csis.org/analysis/xis-signature-governance-innovation-rise-leading-small-groups>
122. Johnson M., Ghiglione D., Sciorilli-Borrelli S. Mario Draghi sets tone in cooling EU-China relations. *Financial Times*. 6 June 2021. URL:<https://www.ft.com/content/4d7bf8ad-f585-44b2-9250-790ec430de4b>.
123. Jones L., Zeng J. Understanding China's 'belt and road initiative': Beyond 'grand strategy' to a state transformation analysis. *Third World Quarterly*. 2019. 40(8): 1415–1436.
124. Joske A. The Party Speaks for You. Foreign Interference and the Chinese Communist Party's United Front System. Policy Brief Report 32/2020. Canberra, ACT, Australia: Australian Strategic Policy Institute. 2020.126.
125. Kalpana M. Neo-Left and Neo-Right in Post-Tiananmen China. *Asian Survey*. XLIII/ 5 (September/October 2003). 717-744.

126. Kenderdine, T. Who Makes Foreign Policy in China? URL:<https://thediplomat.com/2022/02/who-makes-foreign-policy-in-china/>
127. Kennedy S Made in China 2025. Centre for Strategic and International Studies. URL:<https://www.csis.org/analysis/made-china-2025>.
128. Khairullah Durriya H. Z. Cultural Values and Decision-Making in China. *International Journal of Business, Humanities and Technology*. Vol. 3 No. 2; February 2013. URL:https://www.ijbhtnet.com/journals/Vol_3_No_2_February_2013/1.pdf
129. Kilonzo S.M., Ojebode, A. Research Methods for Public Policy. In: Aiyede, E.R., Muganda, B. (eds) *Public Policy and Research in Africa*. 2023. Palgrave Macmillan, Cham. URL:https://doi.org/10.1007/978-3-030-99724-3_4
130. Kinne B.J. Decision making in autocratic regimes: A poliheuristic perspective. *International Studies Perspectives*. 2005. 6: 114–128.
131. Kirkpatrick S. A., Davis D. F., & Robertson R. D. The Process of Political Decision-Making in Groups: Search Behavior and Choice Shifts. *American Behavioral Scientist*. 1976. 20(1). 33-64.
132. Ko Sung-bin. China's pragmatism as a grand national development strategy: historical legacy and evolution. *Issue & Studies*. Vol. 37. № 6. 2001.33-39.
133. Kornberg J.F., Faust R.J. *China in World Politics: Policies, Processes, Prospects*. Boulder. Lynne Rienner Publishers. 2005.234.
134. Lai H. The Rationale and Effects of China's Belt and Road Initiative: Reducing Vulnerabilities in Domestic Political Economy. *Journal of Contemporary China*. vol. 30. no. 128. 2021, pp. 330-47.
135. Lai H., Kang S. Domestic Bureaucratic Politics and Chinese Foreign Policy. *Journal of Contemporary China*. 23. 2014. (86): 294–313.
136. Lam W.W. *Chinese Politics in the Era of Xi Jinping. Renaissance, Reform or Retrogression?* New York and London: Routledge. 2015.345.
137. Lampton, D.M. Xi Jinping and the National Security Commission: Policy coordination and political power. *Journal of Contemporary China*. 2015. 24(95): 759–777.

138. Lanteigne M. Chinese Foreign Policy: An Introduction. 4th ed. Routledge. 2020. 256.
139. Lawrence S. Understanding China's Political System. Congressional Research Service. Washington DC. 2013.45.
140. Leite A.C.C. (2018). Latin America and the Asian giants: evolving ties with China and India; China's strategic partnerships in Latin America: case studies of China's oil diplomacy in Argentina, Brazil, Mexico, and Venezuela, 1991–2015. *International Affairs*. 94(3). 699–701.
141. Leutert W. The Political Mobility of China's Central State-Owned Enterprise Leaders. *ChinaQuarterly*. 2018. 233: March 2018. 1–21,
142. Li M. The Belt and Road Initiative: geo-economics and Indo-Pacific security competition. *International Affairs*. 2020. 96 (1): APA.169-187.
143. Li C. Chinese Politics in the Xi Jinping Era. Reassessing Collective Leadership. Washington, DC: The Brookings Institution, 2016.124.
144. Li M. Local Liberalism: China's Provincial Approaches to Relations with Southeast Asia. *Journal of Contemporary China*. 2014. №23(86). 275–293.
145. Li X. China's foreign policy decision-making mechanism and «One Belt One Road» strategy. *Journal of Contemporary East Asia Studies*. 2016. 5(2): 23–35.
146. Li X., Yanzhou X. The problems with China's Foreign Policy Bureaucracy, US *China Perceptions Monitor*. 2015. 20 April. available online: URL:<http://www.uscnpm.org/blog/2015/04/20/the-problems-with-chinas-foreign-policy-bureaucracy/>
147. Li X., Zeng K. (), Geopolitics, Nationalism, and Foreign Direct Investment: Perceptions of the China Threat and American Public Attitudes toward Chinese FDI, *Chinese Journal of International Politics*. 2019, 12(4): pp. 495 – 518.
148. Lieberthal K., Wang Jisi. Addressing U.S. China Strategic Distrust. John Thornton China Center Monograph Series. Brookings, Washington. Number 4. March 2012.346.
149. Lin D. Practising Chinese Fine Traditional Culture to Solidify the Essence of China's Cultural Soft Power. [Hongyang zhonghua youxiu chuantong wenhua

zengqiang guojia wenhua ruanshili de hexin neirong tanxi]. *Cultural Soft Power*. 2016. [Wenhua ruanshili]. 3: 69–73.

150. Lynch D.C. China's Futures: PRC Elites Debate Economics, Politics and Foreign Policy. Stanford University Press. 2015. 350.

151. Ma Z., Cao Y. Political Participation in China: Towards a New Definition and Typology. *Soc. Sci.* 2023, 12, 531. URL:<https://doi.org/10.3390/socsci12100531>

152. MacFarquhar R. Leadership styles at the party centre: From Mao Zedong to Xi Jinping. In: Heilmann S and Stepan M (eds) *China's Core Executive: Leadership Styles, Structures and Processes Under Xi Jinping*. Berlin: Merics, 2016. 14–17.

153. Matteo D., Menegazzi S. New Regional Initiatives in China's Foreign Policy: The Incoming Pluralism of Global Governance. Palgrave Macmillan, 2018. 142.

154. McCurry J. US and China publicly rebuke each other in first major talks of Biden era. *The Guardian*. 19 March 2021. 15.

155. Méndez, Á. Latin America and the AIIB: Interests and Viewpoints. *Global Policy* 10 (4). Also see Álvaro Méndez and Mariano Turzi () *The Political Economy of China–Latin America Relations: the AIIB membership*. New York: Palgrave Pivot. 2020. 46.

156. Menegazzi S. Rethinking Think Tanks in Contemporary China. Cham: Palgrave Macmillan. 2015.246.

157. Miller A. The CCP Central Committee's leading small groups. *China Leadership Monitor*. 2008. 26. 2. September. Available at: URL:<https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/CLM26AM.pdf> (accessed 10 June 2022).

158. Ministry of Foreign Affairs Yang Jiechi Puts Forth China's Stands at the Start of China-U.S. High-level Strategic Dialogue. 2021.19. March 2021. URL:https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1862643.shtml.

159. Motta Veiga P., Poilonia Rios S. China's FDI in Brazil: recent trends and policy debate. *Policy Brief*. 201919/20, Policy Center for the New South. June. 6.22-27.

160. Myers M. China's Belt and Road Initiative: What Role for Latin America? *Journal of Latin American Geography*. 2018. 17(2). 239–243.
161. Myers M., Gallagher K. Chinese Finance to LAC in 2016, China-Latin America Report, *The Dialogue/Global Economic Governance Initiative*. 2017. February. 1. 33-37.
162. Nakazawa K. How Xi Jinping's colleagues rejected an 'unequal' trade deal. *Nikkei Asian Review*, 16 May. Available at: URL:<https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/China-up-close/How-Xi-Jinping-s-colleaguesrejected-an-unequal-trade-deal> (accessed 9 June 2022).
163. Nathan A. A factionalism model for CCP politics. *The China Quarterly*. 1973.53: 34–66.
164. National Security Strategy of the United States of America. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
165. Naughton B. China's Economic Think Tanks: Their Changing Role in the 1990s. *The China Quarterly*. 171 (September 2002). 625-635.
166. New Directions in the Study of China's Foreign Policy / Ross R.S: and A.I. Johnston, (Eds.) Stanford, Stanford University Press. 2006. 256.
167. New Perspectives on China's Relations with the World: National, Transnational and International / Daniel Johanson, Jie Li And Tsunghan Wu (ed.), E-International Relations. 2019. 185.
168. New Perspectives on China's Relations with the World: National, Transnational and International / Johanson, D., Jie, Li, Tsunghan, Wu. (ed.)2012.345.
169. Ng T. China to restructure foreign affairs team in push for greater role on world stage, source says. *SCMP*. 10 March. Available at: URL:<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2136651/china-restructure-foreign-affairs-team-push-greater> (accessed 9 June 2019).
170. Ning Lu. *The Dynamics Of Foreign-policy Decisionmaking In China*. 2000. New York: Routledge. 242.

171. Nyhlén J., Lidén G. Methods for analyzing decision-making: A framework approach. September 2014. *Quality & Quantity*. 48(5). Follow journal URL:DOI: 10.1007/s11135-013-9905-6
172. Osvaldo R., Mikio K. China and Latin America and the Caribbean: Building a Strategic Economic and Trade relationship. (Santiago: ECLAC, United Nations, April 2012). p. 224. China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean/ URL:<http://www.gov.cn/english/official/2008-11/05/content1140347.htm>
173. Paraguassu L. Brazil looks for legal options to ban China's Huawei: sources', Reuters, 8 December. URL:<https://www.reuters.com/article/brazil-huawei-tech-idINL1N2IO0YR>.
174. Pierce Roger Research Methods in Politics. URL:<https://methods-sagepub-com-christuniversity.knimbus.com/book/download/research-methods-in-politics/d4.pdf>
175. Pu X., Wang C. Rethinking China's rise: Chinese scholars debate strategic overstretch. *International Affairs*. 2018. 94(5): 1019–1035.
176. Qi Z. Organization, structure and image in the making of Chinese foreign policy since early 1990s. PhD dissertation. Johns Hopkins University: Maryland. 2008.154.
177. Quansheng Zh. Impact of Intellectuals and Think Tanks on Chinese Foreign Policy / China's foreign policy making: societal force and chinese american policy. 123 – 139.
178. Reeves J. Chinese Foreign Relations with Weak Peripheral States: Asymmetrical Economic Power and Insecurity. Routledge. 2017. 257.
179. Reiss S. Discovery of the Terra Incognita: Five Decades of Chinese Foreign Policy towards Latin America.2015.245.
180. Ren Xiao. China's Possible New Path – East Asian Policy. Singapore, 2010. № 3.33–38.
181. Ridout L., Yu Jie. Who decides China's foreign policy? The role of central government, provincial-level authorities and state-owned enterprises. URL:<https://www.chathamhouse.org/2021/11/who-decides-chinas-foreign-policy>

182. Rosen D., Hanemann T. China's Changing Outbound Foreign Direct Investment Profile: Drivers and Policy Implications', Petersen Institute for International Economics Policy Brief. Petersen Institute.
URL:<https://www.piie.com/publications/policy-briefs/chinas-changingoutbound-foreign-direct-investment-profile-drivers-and-0>;

183. Roth A.A. Hierarchical Vision of Order: Understanding Chinese Foreign Policy in Asia. Bristol University Press. 2023. 230.

184. Rowley C., & Oh I. Trends in Chinese management and business: change, Confucianism, leadership, knowledge & innovation. *Asia Pacific Business Review*. 2020. 26. 1 - 8.

185. Rudolf M. China's Foreign Relations Law: Balancing "Struggle" with Beijing's "Responsible Great Power" Narrative.
URL:<https://npcobserver.com/2023/07/china-foreign-relations-law-struggle-responsible-great-power-narrative/>

186. Rudyak M. The Ins and Outs of China's International Development Agency. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace. Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy. September 2019. Available at:
URL:<https://carnegieendowment.org/2019/09/02/ins-and-outs-of-china-s-international-development-agency-pub-79739> (accessed 9 June 2019).

187. Rühlig T. A 'New' Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping? *Institute for Security and Development Policy*. 2 March 2018.33-38.

188. Rühlig T. China's Foreign Policy Contradictions: Lessons from China's R2P. Hong Kong and WTO Policy. Oxford and New York: Oxford University Press. 2022. 320.

189. Rutwich, J. China Orders Journal Closed Over North Korea Story. *Reuters*. 21. September 2004.22-23.

190. Sanborn C. Latin America and China in Times of Covid-19. Wilson Center. 2020.4.

191. Sarker M., Hossin M., Yin X., et al. One belt one road initiative of China: implication for future of global development[J]. *Modern Economy*.2018. 9(4): APA.623-638.
192. Saunders P.C., Wuthnow J. Large and in charge: Civil-military relations under Xi Jinping. In: Saunders PC, Ding AS, Scobell A, Yang AND and Wuthnow J (eds) *Chairman Xi Remakes the PLA. Assessing Chinese Military Reforms*. Washington, DC: National Defense University Press. 2019. 519–555.
193. Schurmann F. *Ideology and Organization in Communist China*, University of California, Berkeley. 1966.225.
194. Shambaugh D. China's International Relations Think Tanks: Evolving Structure and Process. *The China Quarterly*. 171 (September 2002): 575-596.
195. Shambaugh, D. China's Military Views the World. *International Security*. 2009. Vol. 24.122-127.
196. Shambaugh D. China's Security Policy in the Post-Cold War Era. *Survival*. Vol. 34. No. 2 (1992). 88–106.
197. Shao B. *China Under Xi Jinping: Its Economic Challenges and Foreign Policy Initiatives*. Brill. 2015. 307.
198. Shi W., Shih-Diing L. Pride as Structure of Feeling: Wolf Warrior II and the National Subject of the Chinese Dream. *Chinese Journal of Communication*. vol. 13. no. 3. 2020. 329-43.
199. Song G. China's debates on economic diplomacy. *Chinese Scholars and Foreign Policy: Debating International Relations*. 2019. 173-190.
200. Song X. China and Latin America in a World in Transition: a Chinese perspective. in Adrian Bonilla and Paz Milet, *Latin America, the Caribbean and China: sub-regional scenarios*, 60. San José, Costa Rica: FLASCO/CAF. 2015.45 – 48.
201. Su X. Revolution and Reform: The Role of Ideology and Hegemony in Chinese Politics. *Journal of Contemporary China*. 2011.Vol. 20. № 69.34 – 37.
202. Su C.H. Understanding Chinese Diplomatic Transformation: A Multi-Actors' Perspective. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2010. 5(4). July 2010. URL:https://brill.com/view/journals/hjd/5/4/article-p313_2.xml

203. Suisheng Zh. Chinese foreign poucy: pragmatism and strategic behavior. Routledge. 2003. 336.
204. Suisheng Zh. China's Foreign Policy Making Process In: China and the World. Edited by: David Shambaugh, Oxford University Press. 2020.267.
205. Sun Jing. Red Chamber, World Dream: Actors, Audience, and Agendas in Chinese Foreign Policy and Beyond. University of Michigan Press, 2021. 234 .
206. Sun Y. Chinese national security decision-making: processes and challenges. Brookings Institution. *Working Paper*. August 2011.44 – 51.
207. Sun Y. One year on, the role of the China International Development Cooperation Administration remains cloudy. Brookings. Africa in Focus, 30 April. Available at: URL:<https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2019/04/30/one-year-on-the-role-of-the-china-international-development-cooperationadministration-remains-cloudy/> (accessed 14 June 2022).
208. Sutter R.G. Chinese Foreign Relations: Power and Policy of an Emerging Global Force. 5th ed. Rowman and Littlefield, 2021. 422.
209. Swaine M.D. Chinese Views and Commentary on the 'One Belt, One Road' Initiative. *China Leadership Monitor*,. vol. 47. Summer. 2015. 1-24;
210. Swaine M.D. The PLA role in China's foreign policy and crisis behavior. In: Saunders PC and Scobell A (eds) PLA Influence on China's National Security Policymaking. Stanford, CA: Stanford University Press 2015. 141–165.
211. Sylvan D. A., Chandrasekaran Ashok Goel and B. Analyzing Political Decision Making from an Information-Processing Perspective: JESSEAmerican *Journal of Political Science*. Vol. 34. No. 1 (Feb., 1990). 74-123.
212. The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform. Stanford / Lampton, D.M. (ed.), CA: Stanford University Press. 2001.56.
213. The role of the CCP
URL:<https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zbhnrj6/revision/2>
214. The World in 2020 According to China: Chinese Foreign Policy Elites Discuss Emerging Trends in International Politics / Edited by Shao Binhong. Brill. 2014. 339.

215. The World in 2020 According to China: Chinese Foreign Policy Elites Discuss Emerging Trends in International Politics / Edited by SHAO Binhong. Koninklijke Brill. 2014. 311.

216. Think Tanks, Foreign Policy and the Emerging Powers / Editor James G. McGann. 2017. 346.

217. Tsai W., Zhou W. Integrated fragmentation and the role of leading small groups in chinese politics. *The China Journal*. 2019. 82. 1–22.

218. Tsui A.S., Wang H., Xin K., Zhang L., & Fu P.P. Let a thousand flowers bloom: Variation of leadership styles among Chinese CEOs. *Organizational Dynamics*. 2004. 33. 5-20.

219. Turcsányi R. Q. Chinese Assertiveness in the South China Sea: Power Sources, Domestic Politics, and Reactive Foreign Policy. Springer International Publishing, 2018. 197 p.

220. US and China trade angry words at high-level Alaska talks. BBC Review. 2021. 19. March. 12 – 14.

221. Vision and actions on jointly building Belt and Road (1)', URL: [http://www.china.org.cn/china/Off the Wire/2015-03/28/content 35182638.htm](http://www.china.org.cn/china/Off%20the%20Wire/2015-03/28/content_35182638.htm)

222. Wang J. China's Search for Grand Strategy. *Foreign Affairs*. March/April 2011. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2011-02-20/chinas-search-grand-strategy>.

223. What is Asia-Pacific Economic Cooperation? // Asia-Pacific Economic Cooperation. URL: <https://www.apec.org/About-Us/About-APEC>

224. Wheeler A. Italy's Maritime Silk Road Dreams Headed for Rocks. Silk Road Briefing, Dezan Shira & Associates. URL: <https://www.silkroadbriefing.com/news/2019/11/12/italys-maritime-silk-road-dreams-headed-rocks..>

225. Whiting A. Chinese Nationalism and Foreign Policy after Deng. *The China Quarterly*. no. 142. June 1995. 295-316;

226. Witt M.A., Redding G. China: Authoritarian Capitalism. ERN: *Governance & Ownership* (Topic). 2014. 34 – 42.

227. Wong A. More than peripheral: How provinces influence China's foreign policy. *The China Quarterly*. 2018. 235. 735–757.
228. Wuthnow J. China's new 'black box': Origins, prospects and obstacles for the Chinese central national security commission. *The China Quarterly*. 2017. 232. 886–903.
229. Xinbo W. Four Contradictions Constraining China's Foreign Policy. Behavior. *Journal of Contemporary China*. vol. 10 iss. 27. 2001. 293 – 301.
230. Yan L., Hafsi T. Philosophy and Management in China: An Historical Account. *Management international*. 2015.19. 246-258.
231. Yang G. Research Agenda for Political Science in China in an Era of Great Change. *Chin. Polit. Sci. Rev.* 6. 488–505 (2021). <https://doi.org/10.1007/s41111-021-00191-4>.
232. Yang Z. Key Actors in China's Engagement in Latin America and the Caribbean: Government, Enterprises, and Quasi-Governmental Organizations. In *Beyond Raw Materials: Who are the Actors in Latin America and Caribbean-China Relationship?* ed. E. Dussel and A. Armony, Buenos Aires: Friedrich-Ebert-Stiftung. 2015.73–85.
233. Yong D. China's Strategic Opportunity Change and Revisionism in Chinese Foreign Policy. Cambridge University Press. 2022. 245.
234. Yu J. China's Xi will be Judged on the Results of Planned Reforms. *Financial Times*. 15 March 2018. URL:<https://www.ft.com/content/f4e42222-2893-11e8-b27e-cc62a39d57a0>.
235. Yu J. One Belt, One Road: A Reality Check, London School of Economics IDEAS Strategy Update. URL:<https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/LSE-IDEAS-One-Belt-One-Road-A-Reality-Check.pdf>
236. Zeng J. Slogan Politics: Understanding Chinese Foreign Policy Concepts. Palgrave Macmillan. 2020. 177 p.
237. Zhang D., Smith G. China's foreign aid system: structure, agencies, and identities. *Third World Quarterly*. 2017. 38(10). 2330–346.

238. Zhang D. The Concept of 'Community of Common Destiny' in China's Diplomacy: Meaning, Motives and Implications. *Asia and the Pacific Policy Studies*. 2018. 5: 196–207.

239. Zhang Q.M. Diplomacy with Chinese Characteristics. *The Hague Journal of Diplomacy*. 16(2–3). March 2021: 69–358.

240. Zhang Q.M. Towards an Integrated Theory of Chinese Foreign Policy: bringing leadership personality back. *Journal of Contemporary China*. 2014. 23(89): 22–902.

241. Zhao S.. The Making of China's Foreign Policy in the 21st Century: Historical Sources, Institutions/Players, and Perceptions of Power Relations. New York: Routledge. 2016.148.

242. Zhao S., Top-Level Design and Enlarged Diplomacy: Foreign and Security Policymaking in Xi Jinping's China. *Journal of Contemporary China*. vol. 0, no. 0, 2022, pp. 1-14.

243. Zhu L. China's Foreign Policy Debate. Institute for Security Studies, *European Chaillot Papers*. September 2010. 46 – 49.

244. Zhu X. The Rise of Think Tanks in China. London and New York: Routledge. 2013.244.

245. Zhu Z. Interpreting China's Wolfwarrior Diplomacy. PacNet 26. *Pacific Forum*. Honolulu. 14 May 2020.14 – 18.

246. Zou W. Classical Rhetoric and Reason in Xi Jinping's Foreign Policy Speeches. Morrison Foundation, Canberra.2017.284.